

ENFAL SURESİNİN BAZI AYETLERİNİN TEFSİRİ

Ayetullah Murtaza MUTAHHARİ
Çev: Cafer Bayar

İÇİNDEKİLER:

Takdim.....	2
TAKVA NEDİR VE FAYDALARI	6
HUMUS HAKKINDA ŞİA İLE EHL-İ SÜNNET'İN İHTİLAF ETTİĞİ ŞEYLER	23
HUMSUN TAALLUK ETTİĞİ ŞEYLER NELERDİR?	23
HUMUS KAÇ KISMA BÖLÜNÜR?	25
Neden Ölmeye "Vefat" Diyoruz?	41
RUH KONUSU	42
BERZAH ALEMİ:.....	43
İSLAM DİNİ VE CEBİR İNANCI.....	44

Takdim

Şehit Mutahhari'nin tefsir alanındaki çalışmalarının üçüncü bölümünü oluşturan bu eserde bir çok önemli konu Kur'ani bakış ile ele alınıp incelenmiştir. Özellikle toplum ve tarihe

egemen olan ilahi sünnetler, tekvanın anlamı ve etkileri, Şia fikhındaki humus hükmünün Kur'ani açıklaması, ölüme vefat denilmesinin sebebi vb. konular üzerinde durulmuştur.

Şehit Mutahhari'nin her eserinde olduğu gibi bu eseri de derin ilmi tefekkür ve çabanın ürünüdür. Ve çok faydalı bilgileri içermektedir.

Bu serinin yayınlamaya muvaffak olmayı Allah'tan dilerken bu çabanın siz muhterem kardeşlerimiz için faydalı olmasını umarız.

“Hatırlayın o zamanı ki azınlıktınız, yeryüzünde hor, aciz tanınanlardandınız, insanların size saldırıp yok etmesinden korkuyordunuz. Derken sizi, şükredesiniz diye yer-yurt sahibi etti, yardımıyla kuvvetlendirdi ve tertemiz şeylerle rızıklandırdı.

Ey inananlar, Allah'a ve Peygambere hıyanet etmeyin ve bile-bile emanetlerinize de hıyanette bulunmayın.

Ve bilin ki mallarınız ve evladınız, sizin için bir sınamadır, ancak ve şüphe yok ki Allah katındadır büyük mükafat.

Ey inananlar, Allah'tan çekinirseniz hayırla şerri ayırt etme kabiliyetini verir size ve suçlarınızı örter, bağışlar sizi ve Allah, pek büyük lütuf ve ihsan sahibidir.” Enfal Suresi(26-29. ayetler)

Kur'an'ı Kerim, müminlerin kendi imanlarına güven duymalarını sağlamaya çalışmaktadır. Yani imanlı olmanın, gerçek ve hakiki Müslüman olmanın ne gibi iyi sonuçlar doğurduğunu anlatmak istemekte ve dikkati bu noktaya çekmeğe çalışmaktadır. Müslüman ve İmanlı olmanın sonuçlarını, sadece öbür dünyaya havale etmemektedir. Yani halka “gelin şöyle yapın, ibadetin zahmetine katlanın ve imanınızın neticesini sadece öbür dünyada bizden isteyin; ibadetin ürünü, ancak öbür dünyada insana verilir” dememektedir. Kur'an'ın mantığı bu değildir. Tabii ki Kur'an'ın mantığı, maddi bir mantık da değildir ve her ektiğiniz tohumun ürünü de bu dünyada alacak ve ondan yararlanacaksınız da dememektedir. Kur'an'a göre amaç sadece bu dünyadaki maddi çıkarları elde etmek değildir. Yani Kur'an'a göre, imanın ürünü hem bu dünyada görülür hem öteki dünyada; imanın sonuçları sadece ahirete ve öbür dünyaya mahsus değildir. İşte bu yüzden de imanın dünyadaki eserlerini hatırlatarak Müslümanların kendilerine olan güvenlerini artırmak istemektedir. Tabii ki muhatap o günkü Müslümanlardır.

Ey insanlar, Müslümanlığı kabul etmeden ve Allah'a iman etmeden önce güçsüz bir durumdaydınız kafirler sizi yok etmek istiyordu ama Allah sizi iman sayesinde güçlü kıldı ve işlerinizi düzene soktu. Azınlık idiniz; aciz bir durumdaydınız ve bir saygınlığınız da yoktu. İslam ve imanın bereketiyle çoğaldınız ve sayınız arttı.

Bu gün de bazı milletler var ki kimse onlara önem vermemektedir ama bazı milletler de var ki onlara önem verilir. Aciz olup kimse sizi hesaba katmadığı zamanı anın! Sadece başkaları size önem vermiyor değildi hatta zaaf ve güçsüzlüğünüzden dolayı kendiniz bile kendinizi

hesaba katmıyordunuz. Ama şimdi Müslüman olduğunuzdan ötürü herkes size önem vermektedir. Bir akbabanın bir kuşa saldırması gibi neredeyse bazı milletler size saldırıp yok edeceklerdi. Saldırıya uğrayıp varınızı yoğunuzu kaybetmekten korkuyordunuz. Ama iman edip, İslam ve Kur'an'ın emirlerine uyduktan sonra siz yer-yurt sahibi oldunuz. İmanın neticelerini Allah bu dünyada da gösteriyor. Sizler aciz iken, kendi yardımıyla sizleri kuvvetlendirdi. Tertemiz nimetleri bu dünyada sizlere verdi. Başkalarının yararlandığı ama sizin mahrum olduğunuz nimetlerle dolu bu dünyadan tertemiz nimetler size nasip etti ve siz de onlardan yararlandınız. Fakat nihai amaç bu değildir. Bu, sadece Allah'a ve ilahi nimetleri dikkate almak için bir mukaddimedir. Bu, Allah'a şükretmekten ibaret olan nihai hedefin başlangıcında verilen nimetlerdir.

Kur'an-ı Kerim'de "Şükür" kelimesiyle sık sık karşılaşmaktayız. Şükür, insanın kendisine gelen bir hayır karşılığında o hayrı yapan kimseye minnettar olduğunu bildirmesi, mesela "teşekkür ederim" demesidir.

Allah'a şükretmek sadece "Allahım sana şükürler olsun" demek midir? Hayır, bu yanlış bir düşüncedir. "Allah'ım sana şükürler olsun" sadece şükürün sözde kalan bir ifadesidir, şükür hakikati değildir. Şükürün gerçeği daha başka bir şeydir. Nitekim *Estağfirullah ve etubu ileyh* (Allah'ım sana tevbe ediyor ve sana dönüyorum) demek de gerçek tövbe değildir; bu tabirler sadece tövbenin dildeki bir ifadesidir. Tövbenin gerçeği ise, işlenen günahattan pişmanlık duymak ve bir daha da günah işlememeye karar vermektir. *Şükür*'ün de çok zarif bir anlamı var ve o da minnettar olmak, kadir ve kıymet bilmektir. İşte bunun için de *şükür* hem Allah'a isnat edilir hem de kula. **"Şüphesiz ki Allah şükreden ve sabırlıdır"**. Yani Allah kullarının itaatine değer verir, itaatlerinin kıymetini bilir. Kulun yaptığı her itaatin bir değeri vardır. Allah kulunun mükafatını zayi etmez. Yani kulunun amelinin kıymetini bilir ve onu zayi etmez. Eğer kul, kadir-kıymet bilen ve şükreden bir kul olmak isterse Allah'ın nimetlerinin kıymetini bilmelidir. Yani her nimetin ne amaçla varıldığını bilmeli ve o doğrultuda onu kullanmalıdır. Şükürün tarifinde şöyle demişlerdir şükür: Bir şeyi yaratıldığı amaç doğrultusunda kullanmaktır. Allah'ın bizlere vermiş olduğu gözün şükürü "Allah'ım bize göz verdiğin için sana şükürler olsun" demek midir? Hayır. Akıl, fikir, duygu, muhabbet, evlat, mal, sağlık ve sahip olduğun her nimeti kendi yolundan saptırmaz ve başka bir yolda kullanmazsan şükreden bir kulsun demektir. Mesela Allah bu dili boşuna yaratmamıştır. Bu dil ile hakikatler çarpıtılabilir, yalan söylenebilir, bu dil halkı incitebilir, küfredebilir, halkın kötülükleri bu dille yayılabilir ve uydurma şeyler söylenebilir. Ama şunu iyice düşünmeliyiz ki bu dil iftira etmek, başkalarının kötülüklerini demek ve küfretmek için mi yaratılmıştır? Yoksa düşüncelerimizi başkalarına anlatmak için mi? Düşüncelerimizi başkalarına anlatmak, başkalarına öğretmek, nasihat etmek ve onları aydınlatmak dilin şükürüdür. O halde nimetleri yaratıldıkları amaç uğrunda kullanmak gerekir. Mesela halkın büyük çoğunluğu fikir ve düşüncesini kötü yollarda kullanır halbuki fikir ve düşünce, gerçekleri kavramak ve halkın hayrına çalışmak için kullanılabilir.

Ey müminler, aciz ve mahrum idiniz. Allah sizlere nice nimetler verdi ve sizi düşmanlarınızın pençesinden kurtardı. Nimetleri hangi yollarda kullanmanız gerektiğini bilmek zorundasınız. "**Şükredenlerden olasınız**" ayetinin anlamı da budur, halkın dikkatini önceki döneme çekmek istiyor ve diyor ki bir zamanlar sayınız azdı, aciz idiniz, kendiniz de başkaları da sizi hesaba katmıyordu, Allah kendi yardımıyla sizi güçlendirdi, size nice nimetler verdi ki o nimetleri Allah'ın buyurduğu ve sizin de yararınıza olan yolda kullanasınız.

“Ey inananlar, Allah'a ve Peygambere hıyanet etmeyin ve bile-bile emanetlerinize de hıyanette bulunmayın.” Bu ayet, Allah'a, Peygambere, Müslümanlara hıyanet etmekten ve kendilerinin kendilerine hıyanet etmesinden nehyetmiştir. İlahi hükümler sizin yanınızda emanettir. Onları terk ve tahrif etmeyin. Aynı şekilde, Peygamberin sünnetine, Müslümanlara ve kendinize de hıyanet etmeyin. Müslümanlara hıyanet etmek Allah'a ve Peygambere hıyanet etmek demektir.

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir: Bedir savaşında zayıf imanlı biri kendi evladını ve malını korumak için Müslümanların ve İslam toplumunun bir sırrını düşmanlara açtı. Kur'an diyor ki "Allah'a, Peygambere ve kendinize hıyanet etmeyin". Peygamber (s.a.a) zaruret icap etmediği sürece siyasi sırları çok titizlikle gizli tutuyordu. İşte bu yüzden de tarihte yazılmıştır ki: Peygamber (s.a.a) savaşa karar verdiği zaman hiç kimse bunu anlamazdı. Sadece "hazırlanın şu tarafa hareket edeceğiz" buyururdu. Ancak Tebük gibi bir takım özel koşullarda “altı yüz kilometrelik yolumuz var” veya “düşman güçlüdür, düşmanımız Kureyş ve Arap değil, Rumdur Tebük'e doğru hareket edin” buyururdu. Otuz bin kişi yeterli teçhizata hatta binecek merkebe sahip olmadan hareket ettiler. Bölge, ateş gibi yakıcı bir sıcaklığa sahip olan bir bölgedir.

Bu gibi bazı özel yerler hariç Peygamber (s.a.a) kimseyi kararından haberdar etmezdi. Bedir savaşında karar yayıldı. İmanı zayıf olan Müslümanlardan biri Peygamberin ve Müslümanların Kureyş ile savaşma kararını onlara haber verdi. Onun karısı, çocuğu ve malı Kureyşlilerin elindeydi. O da, eğer haberi onlara verirse onun ailesine ve malına dokunmayacaklarını düşünerek gidip onlara haber verdi. Ayet, belirli bir şahısı göz önünde bulundurarak umuma hitap etmektedir: "**Ey iman edenler, Allah'a ve Resulüne hıyanet etmeyin.**" Hz. Ali (a.s) valilerinin birine yazmış olduğu bir mektupta şöyle buyuruyor: "*En büyük hıyanet ferde değil topluma yapılan hıyanettir.*"^[1] Yanınızda bulunan birinin mal veya namusuna hıyanet ederseniz o şahsın yanı sıra, dolaylı olarak da topluma hıyanet etmiş olursunuz. Casusluk etmek topluma hıyanettir, en kötü ve en çirkin hıyanet de birinin, Müslümanların önderine hile yapmasıdır. Bu, ihlas ile gemiyi sahile götürmek isteyen bir kaptanı yoldan çıkarmaya, saptırmaya benzer. Böyle bir durumda kaptana hıyanet etmek, gemide bulunanların tümüne hıyanet etmektir.

Kur'an'ın toplumsal konulara ne kadar önem verdiği bu ayetten anlaşılmaktadır.

"Ve bilin ki mallarınız ve evladınız, sizin için bir sınamadır ancak ve şüphe yok ki Allah katındadır büyük mükafat."

Bilin ki bu mal ve servet imtihan vesilesidir. Yani, bütün derdiniz çoluk-çocuğunuz olmamalıdır. İşte burada Ahiret konusuyla karşılaşıyoruz. Yani dünya hayatındaki nimetleri hedef olarak değil vesile olarak görmelisiniz.

Ey inananlar, Allah'tan çekinirseniz hayırla şerri ayırt etme kabiliyetini verir size ve suçlarınızı örter, bağışlar sizi ve Allah, pek büyük lütuf ve ihsan sahibidir.

TAKVA NEDİR VE FAYDALARI

Takva "*veka*" kökünden olup "korumak" anlamındadır. Kendini koruyabilecek olan bir kişiye "takvalı" denir. İlahi takva insanın kendisini Allah'ın rızası için kötü şeylerden korumasıdır.

Kur'an buyuruyor ki gerçek anlamda takvalı olmanın iki faydası vardır:

a: Takvanın manevi etkisi neticesinde işler kolaylaşır. Gerçekten de eğer bir insan takva üzere bir hayata sahip olursa hayatta kördüğümümlerle karşılaşmaz, karşılaşsa bile onları çözebilir.

b: Takva insanın görüş ufkunu genişletir, insana bilinç ve basiret verir. Bunu anlamak önce insana güç gelebilir ve "basiretle takvanın ne ilgisi var?" diyebilir. Bilinç, beyine ve onun çalışmasına bağlıdır. Takvanın bilinçli olmayla ne alakası olabilir? Ama böyle bir şüpheye kapılmak yanlıştır. Takvalı bir insan daha aydın görüşlü ve daha basiretli olur. Çünkü takva insanın ruhuna parlaklık getirir, insanın basiretinin körelmesine neden olan engel ve karanlıkları yok eder.

Sanat gizli kalır gazez gelince

Kalp ile göz arası asılır yüzlerce perde

Bir konu hakkında bağnazlık ederseniz, onu olduğu gibi anlayamazsınız. Takva, bağnazlığın tozunu-toprağını yok eder, kin ve nefret ateşini söndürür ve neticede de akıl özgürce düşünür.

Sa'di şöyle diyor:

Hakikat, donanmış bir saraydır

Heva ve heves ise yükselen bir toz

Görmez misin ki toz yükselince

Kör olmasa da insan gözü göremez

Kalbin kötülöklere açık oldukça

Gönül kulağına gayıptan sır gelmez

Bu hususta Hz. Ali (a.s)'den derin içerikli iki cümle naklederek konuyu tamamen aydınlatmak istiyoruz:

1- *Tamah ve ihtiras kıvılcımının kalpte meydana geldiği çoğu zamanlar akılların sırtı yere değer.*^[AYI]2]

2- *İnsanın kendini beğenmesi, akıllı haset edenlerden biridir.*^[3]

r, Allah'tan çekinirseniz hayırla şerri ayırt etme kabiliyeti verir size ve suçlarınızı örter, bağışlar sizi ve Allah, pek büyük lütuf ve ihsan sahibidir.

Bu ayette hakikatte üç konuyu içeren bir konuya deyinilmiştir.

Takvanın etkileri: Bildiğimiz gibi takva Kur'an ve İslam'a ait bir kavramdır. Halkın dilinde takva ile taharet aynı anlamda kullanılır. Kur'an'ın dilinde ise takva ruhta yer alan bir haslet ve özelliktir. İnsan böyle bir huy ve özelliğe sahip olduğunda günah işleme fırsatı gelse bile,

kendisine hakim olarak ondan kaçınabilir. Takva, Allah dostlarını, günahlar karşısında korur. Takva insanın ruhuna tesir ederek, onun günah işlemesini ve hata yapmasını önler.

1- Takvanın Dünyevi Etkileri: Kur'an'da takvanın üç etkisi zikredilmiştir. Bunların biri ruhi etkidir ve dünyada ortaya çıkar, diğer ikisi ise ahirette... Ayette de söylendiği gibi takva dünyada insana basiret verir ve böylece insan geniş bir ufka sahip olur. Etrafımızda aydınlık ve karanlık var olduğu gibi, içimizde ve kalbimizde de aydınlık ve karanlık mevcuttur. Bazılarının kalbi öylesine aydındır ki sanki kalplerine sürekli yanan bir lamba yerleştirilmiştir. Bazı insanlar da var ki içlerindeki meşale söndüğünden dolayı kalpleri karanlıktır. Kalbi aydın olan kimselerin sahip oldukları ilk şey iyilik ve kötülükleri herkesten daha iyi anlamaları, hata ve eksiklikleri daha iyi görmeleri ve bunu itiraf etmeleridir. Ama kalbi karanlık olan kimseler en açık ve en büyük hatalarını bile görmezler ve bununla da kalmazlar. Filozoflar şu noktaya dikkat çekmişlerdir ki insanlar etraflarındaki olayları kendi iç aynalarında görürler. Eğer görme aracımız tozsuz olursa, eşyaları ve alemi olduğu gibi tozsuz-dumansız görürüz, ama eğer karanlık olursa, dünyayı da karanlık ve siyah görürüz. Bu, dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur. Mevlana Celaleddin Rumi şöyle diyor: "Bir kaç kez kendi etrafında dön ve daha sonra dur; göreceksin ki etrafındaki eşyalar dönüyor halbuki eşyalar değil senin başın dönüyor. Eğer insan takvalı, temiz ve basiretli olursa küçüğü küçük, beyazı beyaz ve siyahı da siyah görecektir.

Kur'an diyor ki takvalı olun ki batınızdaki göz beyaz olsun ve evreni olduğu gibi görün. Eğer takvaya sahip olursanız, kalbiniz temiz olursa ve içinizdeki siyahlıkları dışarı atarsanız Allah size ayırt etme gücü verir ve böylece hakikatleri kolaylıkla ayırt edebilirsiniz; yani Allah size basiret verir. O halde insan takvanın sayesinde kalbini aydınlatır ve basiretli olur; basiretli olunca da kendisini olduğu gibi görür ve kendisini iyice ölçüp değerlendirir; kendini olduğundan ne fazla ve ne de az görür. Kendi hata ve yanlışlıklarını çok iyi bir şekilde anlar. Ayrıca insan alemi kendi vücudunun bir parçası olan gözü ile gördüğü için, takvalı olursa ve vücudunun gözü temiz olursa, alemi daha iyi görür ve her şeyi daha iyi teşhis eder. Gerçekten de takvalı insanları takva hariç her yönden aynı olan diğer insanlarla kıyasladığımızda onların yargı ve yorumlarının diğerlerinden daha iyi olduğunu görürüz. İşte bu yüzden de takvalı insanların hakkında "bunlar temiz insanlardır, onlara ilham olmaktadır" diyoruz. Bu, takvanın dünyadaki etkisidir.

2- Takvanın Ahiretteki Etkileri: Takvanın ahiretteki etkisi geçmiş günahların bağışlanmasına vesile olmasıdır. Yani geçmiş günahları silip atar. Ve geçmiş günahların tesirini yok eder. Çünkü gerçek takva tevbe ile beraber olmalıdır. Geçmişte bazı günahlar işlemiş olan kimse ancak işlediği günahlardan tevbe ettiği taktirde takvalı olur. O halde geçmiş günahların tesiri silinir ve uhrevi cezaları da yok olur. Yani artık Allah, takvalı bir kulunu geçmiş günahlarından dolayı cezalandırmaz. Allah, pek büyük lütuf ve ihsan sahibidir. Kur'an-ı Kerim bu ayetlerde bize şunu anlatmak istiyor: eğer bizim imanımız gerçek iman olursa, eğer amelimiz gerçek İslami amel olursa ve toplumumuz gerçek İslami bir toplum olursa nice ilahi nimetlere

sahip oluruz. Allah buyuruyor ki eğer takvalı olursanız basiretli olursunuz. Bir insanın veya bir toplumun basiretli olması çok büyük bir başarıdır. Bazen Kur'an bu doğrultuda bazı kıssaları naklederek İslam tarihindeki bazı olayları anlatmaktadır. Peygamber ve beraberindeki müminler hak yolunda olduklarından, Allah'ın yolunda ve takva yolunda olduklarından ötürü Allah'ın yardım ve teyidine mazhar olmuş ve birçok zorluklardan kurtulmuşlardır. Onların düşmanları ise onca göz kamaştırıcı güç ve heybetlerine rağmen yok olup gitmişlerdir. İşte Kur'an bu olayları anlatmakla Müslümanların bundan ders almasını istemektedir.

"Hani bir zaman, kafir olanlar, seni bağlayıp hapsetmek, yahut öldürmek, yahut da yurdundan çıkarmak için düzenlere baş vurmuşlardı. Onlar, bu düzeni kurarken Allah da cezalarını hazırlamadaydı ve Allah hilekarları cezalandıranların en hayırlısıdır."

Enfal:30

Bu ayette İslam tarihinin en hassas bölümlerinden birini açıklamakta ve Allah'ın, İslam ve Müslümanları nasıl kurtardığını göstermektedir. Neden? Çünkü o zaman gerçek İslam ve iman hüküm sürmekteydi. O çok zor koşullardan biri Peygamber *sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in* hicret konusuydu. Resulullah *sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in* Mekke'den Medine'ye hicret etmesine neden olan konu çok ilginçtir. Peygamber *sallâ'llâhu aleyhi ve alih*, bisetinin ilk on yılında Hz. Ali *aleyhi's-selâm*'ın babası Ebu Talib'de hayattayken -Ebu Talib, Beni Haşim kabilesinin reisi ve herkes tarafından sayılan biriydi- Peygamber, Ebu Talib'in himayesinde olduğu için daha az eziyet görüyordu. Ebu Talib'in vefatından birkaç gün sonra da değerli zevcesi Hz. Hatice *aleyha's-selâm*'ı kaybetti. Bu kadın gerçek bir gam yoldaşydı. Ruhi açıdan da Resulullah *sallâ'llâhu aleyhi ve alih* ile öyle bir uyumluluk içindeydi ki dünyada onun benzeri yoktur. Hem de, çok fedakâr ve akıllı idi. Canını, malını, mutluluğunu ve her şeyini Resulullah *sallâ'llâhu aleyhi ve alih* 'e feda etti. Ebu Talib ve Hatice'nin vefatından sonra Resulullah *sallâ'llâhu aleyhi ve alih* e yapılan eziyetler son haddine vardı.

Bu arada Allah ilginç bir zemin hazırladı. Medine halkı Avs ve Hazrec diye iki kabile idiler ve daima da birbirleriyle savaş halindeydiler. Onlardan As'ed İbn-i Zürene adında biri Kureyş'den yardım almak için Mekke'ye gelip Kureyş'lilerden biri ile karşılaşır. Kabe, eskilerden beri mabed idi -o zaman Kabe puthane idi- Hz. İbrahim *aleyhi's-selâm*'ın zamanından varola gelen tavaf o zaman da yapılıyordu. Mekke'ye gelen herkes Kabe'nin etrafını tavaf ediyordu. Bu şahıs da Kabe'nin ziyaretine gitmek isterken onu evinde konuklayan Kureyş'li dedi ki: "Dikkatli ol. Aramızdan bir büyücü çıkmış ve bazen de Mescid-i Haram'a gelip çok çekici ve ilginç sözler söyler. Sakın onun sözlerini dinleme, aksi halde ona kapılırsın. Onun sözleri sihirlidir." Tesadüfen bu Medine'li Kabe tavaf etmeye gittiğinde Resulullah *sallâ'llâhu aleyhi ve alih* de Kabe'nin kenarında Hicr-i İsmail'de oturmuş Kur'an okuyordu. Bu adam kulağına pamuk tıkadığından hiçbir şey duymuyordu. Tavaf esnasında Resulullah *sallâ'llâhu aleyhi ve alih* 'in çekici siması onun dikkatini çekti; kendi kendine "bu, onların dediği şahıs değil mi? "Kulaklarımı pamukla kapatmam deliliktir?" diye düşündü. Ben de insanım, onun sözlerini dinlemeliyim deyip kulağındaki pamuğu çıkardı. Kur'an-ın ayetlerini dinleyip ona meyil etti. Ve bu da Medine halkının Resulullah *sallâ'llâhu aleyhi ve alih* ile tanışmasına sebep oldu. Daha sonra

gelip sohbet etti ve daha sonraları da gelip gizlice Resulullah *sallâ'llâhu aleyhi ve alih* ile görüştüler ve sonuçta onlardan bir grubu Mekke'ye geldi ve hac mevsiminde on ikinci gece herkes uykudayken Mina çölündeki Akabe-i Vüsta'daki yamaçların birinde Resulullah ile görüşmeleri kararlaştırıldı. Resulullah *sallâ'llâhu aleyhi ve alih* orada onlara buyurdu ki ben sizi bir olan Allah'a ibadet etmeye davet ediyorum, eğer siz iman ederseniz ben de sizin şehrinize gelirim. Onlar da kabul edip Müslüman oldular. Böylece de Resulullah *sallâ'llâhu aleyhi ve alih*, Mekke'den Medine'ye hicret etmesinin ortamı hazırlanmış oldu. Bu, ilk hadise idi. Daha sonra Resulullah *sallâ'llâhu aleyhi ve alih*, Musaab b. Umeyr'i Kur'an öğretmesi için Medine'ye gönderdi. Mekke'ye gelen ilk Medinelilerin sayısı çok az idi ama bu büyük tebliğci sayesinde bir çokları da Müslüman oldular ve böylece de Medine'nin ortamı müsait oldu. Kureyş de gün geçtikçe baskısını çoğalttı ve sonunda Resulullah'ı öldürmeğe karar verdiler. Bu kararı Dar-ün Nüdve'de toplanarak aldılar ve bu ayet de bu konuya değinmektedir.

Dar-ün Nüdve, Mekke'de bulunan bir senato hükmündeydi. Mekke'nin ne cumhuriyet ve ne de padişahlık şeklinde bir hükümeti vardı ve ne de bir merkeze bağlıydı. Kabile büyüklerinin oluşturduğu bir hakimiyet mevcut idi. Kabileler arasındaki bir karar gereğince, kırk yaşından aşağı olmamak gibi bazı özel şartlara sahip bir kaç kişi her kabileden bir araya gelerek karşılaşılan zorluklar hakkında birbirleriyle istişare edip bir karara varıyorlardı ve Kureyş halkı da bu karara uymak zorundaydı. Dar-ün Nüdve, Mescid-i Haram'ın etrafındaki odalardan biriydi. Şimdi ise o yer yıkılarak Mescid-i Haram'a eklenmiştir.

Söz konusu toplantıda, birtakım öneriler ortaya atıldı ve nitekim dediler ki Muhammed *sallâ'llâhu aleyhi ve alih*'in özgürlüğünü kısıtlamalıyız. Ya onu öldürmeliyiz, ya hapse atmalıyız ve yahut da onu sürgüne göndermeliyiz, istediği yere çekip gitsin onun şerrinden kurtulalım, dediler. Şia ve Ehl-i sünnet alimleri şu şekilde yazmışlardır: burada yaşlı biri, kalkıp -halbuki Kureyş'ten başkasının oraya girmeye hakkı yoktu- "Ben Necd ehlindenim" dedi. "Sen burada ne arıyorsun?" dediler. "Kureyş'in toplandığı konu hakkında benim de bir görüşüm var" dedi. İzin alıp içeri girdi. Hadislerde, bu yaşlı adamın yaşlı bir insan kılığına girmiş şeytan olduğu bildirilmiştir. Bu adam tarihte "Necd'li yaşlı" diye meşhurdur. Bu yaşlı adam o toplantıda kendi görüşünü söyledi ve onun görüşü onaylandı. "Bir adamı gönderin Peygamberi öldürsün" görüşü reddedildi. Yaşlı adam dedi ki bu iş böyle olmaz; çünkü Beni Haşim kabilesi Muhammed'in intikamını almak için onu öldüreni muhakkak öldürür. Öldürüleceğini kesin bilen biri böyle bir işe girişmez. O halde Muhammed'i hapsedelim dediler. Yaşlı adam dedi ki bu da sizin maslahatınıza değil çünkü Beni Haşim, kendilerinden birinin hapsedilmesine dayanamazlar, tek başlarına size zor edemeseler de hac mevsiminde halk bir araya toplandığında onlardan da yardım alarak Muhammed'i hapisten çıkarabilirler. Muhammed'i sürgüne gönderelim denildi. Yaşlı adam dedi ki bu hepsinden daha tehlikelidir. O hoş simalı ve hoş konuşan biridir. O, şimdi bu şehirde tek başına sizin adamlarınızı kendine çekmektedir. Eğer başka bir yere gönderilirse Arap kabileleri arasında binlerce kişiyi kendine çekip sizin peşinizi bırakmaz. Sonunda onun öldürülmesi önerildi ve herkes tarafından da kabul edildi.

Ama öldürülme planı farklıydı. Şöyle ki her kabileden bir kişi seçilecekti ve Beni Haşim'den de bir kişi seçilecekti (Beni Haşim'den olan Ebu Leheb onların arasındaydı) ve bunlar toplu halde Peygamberi öldüreceklerdi ve böylece onun kanı da hiç olacaktı. Beni Haşim bir şey iddia ederlerse, sizin kabilenizin de bu işte parmağı vardı deriz. En fazlası onlara diyet veririz, on kişinin diyetini isteseler bile onlara veririz.

Bunların karar verip bu gizli kararı icra edecekleri gece peygambere, Musa *aleyhi's-selâm* gibi "*büyükler bir araya gelip seni öldürmek hakkında istişare etmekte, hemen şehirden çık*" diye vahiy geldi.

"Hani bir zaman, kafir olanlar, seni bağlayıp hapsetmek, yahut öldürmek, yahut da yurdundan çıkarmak için düzenlere baş vurmuşlardı. Onlar, bu düzeni kurarken Allah da cezalarını hazırlamadaydı ve Allah hilekarları cezalandıranların en hayırlısıdır."

Ebu Leheb onlara engel olup "gece birinin evine baskın yapmak doğru değil çünkü evde kadın var, çoluk-çocuk var onlar korkar veya yanlışlıkla onlara zarar verilir. Sabah oluncaya kadar sabretmeliyiz dedi." Onlar da kabul ettiler. Peygamberin evinin etrafını sarıp hava aydınlandığında Peygamber'in evine saldırmak için sabaha kadar beklediler. Peygamber, Ali *aleyhi's-selâm*'ı sesleyip "bu gece benim için fedakarlık etmelisin" dedi. Ali *aleyhi's-selâm* "emrettiğiniz her işi yaparım" dedi. Buyurdu ki "bu gece benim yatağında yatmalısın ve uyuduğumda başıma örttüğüm parçayı da başına örtmelisin." Ali *aleyhi's-selâm*' da bunu kabul etti. Bütün hadisçiler ve tarihçiler ittifakla bunları kabul etmiş ve hatta onlardan biri bile bu olayda şüphe etmemiştir. Ali *aleyhi's-selâm* ile Hind b. Ebi Hale, Resulullah *sallâ'llâhu aleyhi ve alih*'in gidip saklanacağı yeri yani "Sur" mağarasını önceden gidip belirlemişlerdi. Çünkü Resulullah *sallâ'llâhu aleyhi ve alih* mağarada saklandığı sürece onunla gizli irtibat kurulacak ve Ali *aleyhi's-selâm* ile Hind b. Ebi Hale Resulullah *sallâ'llâhu aleyhi ve alih*'e merkep ve yiyecek götüreceklerdi. Geceleyin Ali *aleyhi's-selâm* gelip Peygamberin yatağında yattı ve Peygamber de dışarı çıktı. Peygamber yolda gittiği sırada Ebu Bekir ile karşılaştı, Ebu Bekir'i de kendisiyle götürdü. Mekke'nin batısına yakın bir yerde "Sur" adında bir mağara vardır. Medine'ye gitmek isteyen biri o yoldan gitmez. Peygamber özellikle yolunu değiştirip Ebu Bekir ile gidip o mağaraya saklandılar. Kureyş ise sabahı bekliyordu ki sabah olunca toplu halde eve saldırıp hançer ve bıçaklarla Peygamberi öldürsünler; ve kim öldürdü diye sordukları zaman, 'her kes elindeki hançerle Peygambere bir darbe vurdu' desinler; özellikle kılıçla öldürmek istemediler; çünkü kılıçla öldürselerdi Peygamberi bir kişi öldürmüştür denilirdi.

Hava aydınlanınca, Peygamber'in evden çıkmaması için çok dikkatliydi. Aniden biri yataktan kalktı ama o Peygamber değil Ali idi."Dostun hani?" dediler." Bana mı teslim etmişsiniz ki şimdi benden istiyorsunuz?" dedi. "O ne oldu, nereye gitti?" dediler. "Siz, kendiniz onu şehrinizden çıkarmak istiyordunuz şimdi ise kendisi çıkıp gitmiş" dedi. Çok üzüldüler, onun yerine Ali'yi öldürelim dediler. Onlardan biri "onu bırakalım gitsin, gençtir; Muhammed onu aldatmıştır" dedi. Ali *aleyhi's-selâm* ant olsun Allah'a eğer benim aklımı dünyadaki insanlar

arasında dağıtsalar, onların hepsi deli olsalar bile akıllanırlar. Hepinizden daha akıllıyım ben" dedi.

Resulullah *sallâ'llâhu aleyhi ve alih'i* izlemeye başladılar. Peygamberin ayak izini takip ederek mağaranın önüne kadar gittiler. Fakat mağaranın girişinde bir örümcek ağı ve bir de yuvasında duran bir güvercin gördüler. Kimse buraya girmiş olamaz dediler. Mağaraya öylesine yaklaştılar ki Peygamber ve Ebu Bekir onların sesini duydular. Tam bu sırada Ebu Bekir çok perişan oldu, korktu ve kalbi vurmaya başladı. Bu, ayetle de sabittir:

"Siz ona yardım etmezseniz hatırlayın o zamanı ki kafirler, onu yurdundan çıkardıkları zaman yardım etmişti ona. O, iki kişinin ikincisiydi ancak ve hani ikisi de mağaradaydılar, arkadaşına korkma demişti, şüphe yok ki Allah bizimle beraberdir. Şüphe yok ki Allah, ona manevi bir kuvvet ve huzur vermişti ve onu, sizin görmediğiniz ordularla kuvvetlendirmişti." [4] Tevbe:40

Allah bu ayette buyuruyor ki, Allah, Peygambere huzur verdi rahmetini Peygambere indirdi ve Peygamberi teyit etti. Her ikisini teyit etti diye buyurmuyor.

Kureyş mağaranın önüne gelince, kimsenin mağaraya girmediğini sanıp oradan döndüler. "Nasıl olduğunu anlayamadık? Göğe mi çıktı yere mi girdi? anlayamadık" dediler. Bir süre dolaştılar ama hiçbir şey bulamadılar. Peygamber *sallâ'llâhu aleyhi ve alih,* üç gün veya üç günden fazla o mağarada kaldı. Gece yarısı olunca Hatice'nin yüce ve değerli oğlu Hind b. Ebi Hale gizlice mağaraya yiyecek götürüp bırakıyor ve geri dönüyordu. Önceden planladıkları üzere iki merkep hazırlayıp geceleyin götürüp mağaranın yanına bıraktılar, Peygamber ve Ebu Bekir de onlara binip Medine'ye doğru yol almaya başladılar.

Kur'an buyuruyor ki görün işte Allah Peygamberini bu zor şartlardan nasıl kurtardı nasıl yardım etti ona. Onlar düşünüp plan kurdular ama Allah, onların planını suya düşürdü.

"Hani bir zaman, kafir olanlar, seni hapsedmek, yahut öldürmek, yahut da yurdundan çıkarmak için düzenlere baş vurmuşlardı."

Kureyş, kendi plan ve tuzaklarına çok güveniyor ve böylece onu öldürebileceklerini ve kanının yerde kalmasını sağlayacaklarını sanıyorlardı ama ilahi takdir ve iradenin bunların üstünde olduğunu unutmuşlardı. Eğer bir kul Allah'ın lütuf ve ihsanına mazhar olursa hiçbir güç onu yok edemez.

"Mekr" hedefi bilinmeyen tuzak ve düzene denir. Eğer bir insan bir plan yapar ve bu planla da belirli bir hedefi göz önünde bulundurur; ancak halk bu planı gördüğü zaman ve hedefini anlamaz ve hedefin daha başka bir şey olduğunu sanırlarsa, işte böyle bir plan ve düzene Arapça da "mekr" denir. Allah da bazen bazı olayları öyle bir şekilde gerçekleştirir ki insan bu olayın şu amaçla gerçekleştiğini sanır ama gerçekte daha başka bir amaçla o olay gerçekleşmiştir. Bunun için Allah da bazen "mekr" eder yani bazı olayları gerçekleştirir ki onların zahiri bir şekildir ama asıl hedef daha başka bir şeydir. Onlar "mekr" eder, Allah da "mekr" eder ama Allah "mekr" edenlerin hepsinden çok üstündür.

"Onlara ayetlerimiz okunurken dediler ki: Duyduk, dilersek biz de buna benzer sözler söyleriz ve bu, eskilerin masallarından başka bir şey

Bildiğimiz gibi Peygamberin en önemli mucizesi Kur'an idi. Peygamberin Kur'an gibi hiç bir desteği yoktu. Peygamber, tek başına peygamberlik vazifesini Allah tarafından üstlenmiş Kur'an-ın gücüyle tedricen insanları kendine çekmiş ve onlardan bir güç oluşturmuştur. Bu yüzden Kureyş, Peygamberin elindeki bu mucizeyle mübareze etmek zorundaydı. Peygamber diyordu ki bu kitap Allah'ın sözüdür, insan sözünün ötesindedir. Onlar da buna cevap vermek zorundaydılar. Kur'an'ın, mucize olan yönlerinden biri, Kur'an'ın güzelliği, fesahat ve belagatı idi. Başka bir yönü de Peygamber'in geçmiş peygamberler hakkında haber vermesi ve onların kıssalarını anlatmasıydı ki Kureyş, tamamen onlardan habersiz idi. Peygamberle mübareze etmek için onların büyükleri bazen gelip bazı iddialarda bulunuyorlar ama asla dediklerine amel etmiyorlardı.

"Ayetlerimiz onlara okunduğunda derler ki duyduk, istesek biz de onların benzerini söyleriz ama biz söylemek istemiyoruz." Çok ilginç bir şeydir bu. Çünkü eğer bunu yapabilselerdi, ilk andan itibaren yaparlardı.

Babam şöyle bir olay anlatıyordu: Bir inşaat ustası vardı, eve tavan yapması için onu getirdik. Gelip evin tavanını yaptı ama bitirdikten sonra tavan çöktü. İlk defası olduğu için hata yaptı ama ikinci defa böyle olmaz dedik. İkinci defa başladı tavanı yapmaya, bitirdikten sonra yine tavan çöktü. Üçüncü defa işe başladı ve sonuç yine aynı oldu. Babam bu olaya çok sinirlenip demiş ki "bilmiyorsan halkı niye uğraştırıyorsun ki kardeşim? Bilmiyorsan baştan de ki bilmiyorum. Bak hem kendini yordun hem de bizi uğraştırdın." Usta da şöyle demiş: "Hacı amca bu da denilecek söz mü, ben istersem yaparım ama kendim istemiyorum." Görüyorsunuz işte, nasıl bir istek ki ne zaman doğacağı belli değil.

Bunlar da dediler ki eğer istersek biz de Kur'an'ın benzerini söyleriz ama istemiyoruz. Bu sözü söylemekle bazı avam halkı aldatmak istediler. Muhammed'in anlattığı efsaneden başka bir şey değil. Biz de eski efsanelerden anlatabiliriz. Kureyş'ten olan Nazr b. Haris bu amaçla İran'a geldi, (Kureyş büyüklerinin İran'la ilişkileri vardı) Rüstem, İsfendiyar, Keykavus ve Cemşid gibi eski İran efsanelerinden bir çoğunu toplayıp dedi ki: Ey millet, gelin size efsane anlatayım, eğer Muhammed efsane anlatabiliyorsa ben de anlatabilirim. Ama kimse onun sözlerini dinlemeye gitmedi. Çünkü Kur'an'ın kıssaları efsane değil, gerçek hayat öyküleridir. Dediler: İstersek biz de onun sözünün benzerini söyleriz ama istemiyoruz. Bunlar efsanedir ve efsanenin de bir önemi yoktur.

- 3 -

"Hani Allah'ım demişlerdi, bu, senin katındansa ve gerçekse başımıza gökten taş yağdır, yahut da bize elemli bir azap ver." Enfal:32

Kur'an, bu ayette kafirlerin kişilik ve şahsiyetlerini sergiliyor.

Eğer insan gerçekçi olursa, "Allah'ım eğer hak buysa, hak söz buysa eğer bu doğruysa, Allah'ım onu bize göster" demesi gerekir. Ama ayet şöyle devam ediyor eğer bunlar doğruysa başımıza gökten taş yağdır ve bizi yok et veya bize elemli bir azap gönder. Yani bu hakikati

duymaya ben tahammül edemem; ben bunlar doğruysa ve hakikatse hemen başımıza taş yağdır ki böyle bir günü görmek istemiyorum; kendi istediğim şeylerin doğru olmasını isterim aksi halde hakikatten nefret ederim.

Kur'an, onların içinden geçenleri böyle dile getiriyor. Hz. Ali (a.s) İslam nedir? sorusuna şöyle cevap veriyor: **İslam, teslim olmaktır.** Ama neyin karşısında, bir şahsın mı? Hayır. İslam hakkın karşısında teslim olmaktır. Yani, hak ile karşılaştığında isyan etmemek ve boyun eğmektir. Dinin asılları ile fer'ileri arasındaki fark şu ki fer'iler, insanın amel etmesi gereken şeylerdir, asıllar ise insanın yakın etmesi gereken şeylerdir.

Acaba usul-u din'de yakın yeterli midir? Hayır, kesinlikle yeterli değil. İlim ve inanç da gereklidir. Akıl bir şeyi anlamadıkça onu kabul etmez. Ama itikattan başka usul-u din karşısında teslim olmak da yani isyan etmemek de gereklidir. İslam, yani isyan etmemek. "Eğer bu hakikatse beni öldür" demek iman değildir, çünkü iman doğrunun ve hakikatin karşısında teslim olmaktır.

Şeytan kafir midir mümin mi? Şeytan kafirdir. Şeytanın Allah'ın varlığına yakiyni var mıdır? Evet, yakiyni vardır; hem de onun yakiyni bizden daha çok idi. Allah'ın karşısında diyor ki **"Ant olsun senin izzetine kullarının hepsini yoldan çıkaracağım."**^[5] Aynı şekilde şöyle diyor: **Rabbim, ölüleri dirilteceğin güne dek öldürme beni."**^[6] Allah'a ve kıyamete inanıyordu. İnanmak ve bilmek, iman için yeterli değildir, bunun yanı sıra insan inandığı bir şeye karşı teslim de olmalıdır.

"Kendileri de bunlara adamakıllı inandıkları, bunları iyice bilip anladıkları halde zulümle, ululanmayla inadına inkâr ettiler."^[7]

Kendimizi tanımalıyız, eğer bir şeyin hakikat olduğunu bilip inkar edersek mümin olmadığımızı bilmeliyiz. İnsanın bir şeyi bilmesi, onun mümin olmasında yeterli değildir, insan bilmenin yanı sıra teslim de olmalı ve isyan etmemelidir.

"Peygamber sizin aranızda olduğu müddetçe, istiğfar ettiğiniz sürece Allah size azap etmez." Enfal: 33

*Nehc-ül Belağa'*da Allah'ın iki eman ve güvencesi olduğu söylenmiştir: Resulullah *sallâ'llâhu aleyhi ve alih* ve tevbe etmek. Ey insanlar biri gitti ama öbürü mevcuttur ve onu kendi aranızda ihya edin. Azaptan maksat nedir? Tefsir alimleri azabın iki kısım olduğunu söylemişlerdir. Bir kısmı, normal olmayan azaplardır. Yıldırım, fırtına, vb. Diğer bir kısmı da bu özelliğe sahip olmayan, başka türlü olan azaplardır. Bu tür azap bir çok ayetlerde beyan edilmiştir. Bir kavmin başka bir kavme musallat olup onları zelil etmeleri gibi.

"De ki: Üstünüzden, ayaklarınızın altından size azap göndermeye, yahut sizi bölük-bölük edip bir kısmınızın azabını bir kısmınıza tattırmaya gücü yeter onun."^[8]

Bu ayette açıklanan azap, güçlü bir kavmin diğerine musallat olmasıdır, ayakların altından çıkan azap ise alçakların topluma musallat olmasıdır.

"Savaşın onlarla da Allah, ellerinizle onları azaplandırırsın, aşağılatsın onları, onlara karşı yardım etsin size."^[9]

"Peygamber sizin aranızda olduğu müddetçe, istiğfar ettiğiniz sürece Allah size azap vermez." ayetinde geçen azaptan maksat nedir? Maksat Lüt kavmine gönderilen azap türünden bir azap mıdır, yoksa birtakım zorluklar ve sıkıntılar şeklinde görülen azap mıdır? Bunların her ikisi de ayetten anlaşılmalıdır. "Peygamber sizin aranızda olduğu sürece"den maksat Peygamber'in cismi midir? Zahiren maksat onun cismidir ama maksat onun sünneti, ahkam ve öğretileri de olabilir. Buna göre ayetin manası şöyle olur: Peygamber onların arasında olduğu sürece -senin öğretilerin ve sünnetin onların arasında olduğu müddetçe- veya tevbe ve istiğfar ettiğiniz ve pişman olduğunuz sürece Allah size azap vermez. Ayetin zahirinden anlaşılan şu ki İslam ümmeti, Âd ve Semud kavmine gönderilen azaplardan güvencede olsalar bile diğer azaplardan güvencede değillerdir. Peygamber dünyadan göçtüktan sonra azap gelebilir. Kur'an, güçlülerin zayıflara musallat olması ve daha da önemlisi ihtilafa düşüp birbirine karşı savaşması ve böylece düşmanı hoşnut etmesi gibi azaplar zikretmiştir. Bunlar da ilahi azaplardır. Buna göre, Peygamber onların arasında olduğu sürece veya Peygamber'in kendisi, onların arasında olmasa da öğretileri, onların arasında bulunduğu sürece Allah onlara azap etmez.

"Ne diye Allah onları azaplandırmasın ki! Onlar, hizmetine layık olmadıkları halde halkı Mescid-i Haram'dan mene diyorlar, onun hizmetine layık olanlar, ancak çekinenlerdir." Enfal:34

Bu ayet özellikle Kureyş'e hakkındadır ama, Kureyş'ten sonrakilere de şamildir. Kureyş kendisini Kabe ve Mescid-i Haram'ın yöneticileri biliyor ve Kabe bizimdir istediğimize girmesi için izin verir ve istediğimize de engel oluruz diyorlardı. Bunlar Mekke'de oturdukları için evlerin ve yerlerin kendilerine ait olduğunu düşünüyorlardı. Kur'an böyle bir düşünceyle mücadele edip diyor ki kıyamete kadar hiç bir kimse ben Mescid-i Haram'ın ve Kabe'nin idarecisi ve yetkilisiyim diyemez. Kabe ve Mescid-i Haram bütün Müslüman ve takvalılara ait yerlerdir. Hacc suresinin 25. ayeti şöyle buyuruyor:

"Kafir olanlar ve halkı Allah'ın yolundan çıkarırlar ve insanlar için ibadet yeri olarak var ettiğimiz ve orda yurt tutanla orayı ziyaret için gelen hakkında aynı hükümleri yürüttüğümüz Mescid-i Haram'dan menederse... Ve kim orda nehyedilmiş bir şeyi zulmederek yapmak isterse ona elemli azabı tattırırız."

Mekke evleri hakkındaki sıkıntılardan biri evin kirasının çok pahalı olmasıdır. Ehl-i sünnetin fikhında bile bu gibi işler haramdır. Kusem b. Abbas Hz. Ali *aleyhi's-selâm* tarafından Mekke'nin valisi iken Ali *aleyhi's-selâm* ona bir mektup yazıp şöyle buyuruyor: **Mekkeliler oraya gelen yabancılardan kira almamalıdır çünkü orası vakıf hükmündedir.**^[10]

Başkalarının gelmesine de engel olmaya hakları yoktur. Hatta Peygamber emretmişti ki Mekke'nin kapıları iki kanatlı olmalıdır. Çünkü Mekke, dünyadaki bütün Müslümanlara aittir ve kimse bu şehre gelenlere engel olmamalıdır.

"Ne diye Allah onları azaplandırmasın ki! Onlar, hizmetine layık olmadıkları halde halkı Mescid-i Haram'dan menediyorlar, onun hizmetine layık olanlar ancak çekinenlerdir, fakat çoğu bilmez bunu."

Bugün gördüğümüz Mescid-i Haram asr-i saadette bugünkü kadar büyük değildi. Mescid-i Haram takriben 32×32 metre idi. Kabe'nin ise eni dört metre ve uzunluğu da dört metreden biraz fazla idi. Asr-i saadetten sonra Kabe'nin etrafındaki evleri satın alıp Mescid-i Haram'ı genişlettiler. Üçüncü Abbasi halifesi Mehdi'nin zamanında yeniden onu genişletmeye karar verdiler. İslam halifeleri onu genişletirken halkın evini zorla almamaya dikkat ediyorlardı. Üçüncü Abbasi halifesi Mehdi onu genişletmek istediğinde halkın bazısı evimizi satmıyoruz dedi. Ehl-i Sünnet fakihlerinden bazıları dediler ki "evet, kendi evleridir isterlerse satarlar, istemezlerse satmazlar." Diğer bazıları da "Mescidi Haram için alındığından dolayı zorla da alınabilir" dediler. Genelde böyle zorluklarla karşı karşıya geliniyordu, bu yüzden de Ehl-i Beyt'e müracaat ediyorlardı. İmam Bakır *aleyhi's-selâm*, bu hususta çok önemli ve dakik bir istidlal ederek "Mescid-i Haram'ın maslahatı icap ederse halkın razı olması şart değildir" dedi. İmam Bakır *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Kabe önceden burada mevcuttu ve halk da Kabe için buraya geldiler; halk gelip yerleştikten sonra Kabe'yi yapmadılar. Mesela bazıları gelip bir proje hazırlar ve bir takım evler yaparlar daha sonra da derler ki bir yeri de cami yeri olarak vakfedelim. Önce halka yere sahip olurlar ve daha sonra da yerin bir kısmını cami yapılması için ayırırlar. O halde cami yeri ikinci planda yer almış olur. Dünyadaki bütün camiler böyle olmuştur, hatta Mescid-i Nebi de böyledir. Bütün dünyada sadece bir yer var ki önce orada mescit kurulmuş daha sonra da o mescit, o yeri ihya etmiştir. O yer de Mekke'dir. Çünkü Mekke, kurak ve ekilip-biçilmeyen bir vadi idi ve sahipsizdi. İlk olarak İbrahim *aleyhi's-selâm* gelip halk için orada Kabe'yi yaptı ve orayı ibadete mahsus kıldı ki kıyamete kadar herkes gelip orada ibadetini yerine getirsin. O halde önce İbrahim *aleyhi's-selâm* gelip orayı yaptı daha sonra da halk geldi. Böylece, Kabe ve Mescid-i Haram'ın hakkı mahfuzdur. Halkın yeri ve yer alması Mescid-i Haram ve Kabe'yi zor durumda bırakmadıkça, ona engel olmadıkça hiçbir sakıncası yoktur. İmam Bakır *aleyhi's-selâm*'ın bu açıklamasını herkes kabul etti.

Kur'an da bu mantığı izlemiştir. Kur'an buyuruyor ki, onlar azabı hak etmişlerdir çünkü Mescid-i Haram'ın idarecisi ve yetki sahibi onlar değil bütün dünya Müslümanlarıdır ve orası tüm Müslüman ve takvalılara aittir.

Başka bir ayet:

"Kabe'ye karşı namazları, ancak ıslık çalmak ve el çırpılmaktan ibaretti. Artık kafir olmanıza karşılık tatın azabı" Enfal:35

Bu ayet önceki ayeti tamamlamaktadır. Kur'an, kendilerinin Kabe'nin yetkilisi olarak tanıtan bu şahısları Kabe'ye karşı nasıl bir muamelede bulduklarını bu ayette ortaya koymaktadır. İbrahim *aleyhi's-selâm*, Allah'ın emriyle Kabe'yi yaptı ve Allah da "evimi tavaf edenler için, rüku edenler ve secde edenler için temiz tutun." Bunlar ise işi nereye getirdiler? Kabe'de yapılması gereken amellerden biri namazdır. **"İbrahim makamında namaz kılın"**^[11] dedi. Bunlar namazı ıslık çalmaya ve el çırpılmaya çevirdiler. Halbuki ibadetler, nicelik ve nitelik açısından değiştirilmemeli ve beyan edildiği gibi azaltılmadan ve çoğaltılmadan yerine getirilmelidir. İbadetlerde neden ve niçin söz konusu değildir. Bir grubun, Arapça, bir grubun da Farsça ve

diğerinin de Türkçe namaz kılması doğru değildir çünkü bu, namazı şeklini değiştirmektir. Eskiden yolculukta dört rekatlık namazlar iki rekat olarak kılınıyordu ama bugün uçak var ve uçakla da yolculuk etmek zorluk getirmez o halde dört rekatlık namazlar dört rekat olarak kılınmalıdır demek de yanlıştır. Çünkü bu da keyfiyet açısından namazın değiştirmektir. İbadetlerde şahsi veya milli görüşlere, zevk ve seçeneklere yer yoktur. Aksi halde ibadet hakikatini yitirir ve tamamen değişik bir şey ortaya çıkar.

Islık çalma şeklinde kılınan namaz ilk andan itibaren bu hale gelmedi önce namazın bir kısmı değiştirildi daha sonra başka bir kısmı ve nihayet ıslık çalmak namaz kılmak oldu. Nesillerin değişmesiyle namaz da değişerek bu hale geldi. Çünkü gelen her nesil bir öncekinden haberdar olmadığı için onlara gelip çatan şeyin ilk günden öyle olduğunu düşündüler ve bir kaç neslin değişmesiyle de namaz, tamamen değişti.

Belki de soracaksınız ki insan bazı konularda anlasa da anlamasa da neden amel etmek zorundadır? Mesela öğlen namazının sessiz kılınması gerekir. Elbette bunun felsefesi var ve bu felsefe hakkında düşünmek gerekir ama felsefesi için buna amel edildiğini düşünmek doğru değildir. İnsan amel etmeli ve felsefesi hakkında düşünmeli ve onu anlamaya çalışmalıdır. İbrahim (a.s) 'ın kıldığı namaz el çırpma şeklinde değildi, sonraları bu hale geldi, bu bidat sonra ortaya çıktı.

Kur'an diyor ki Kabe'nin yetki sahibi olduklarını iddia edenlerin namazı ıslık çalmaktan ve el çırpılmaktan başka bir şey değildi. Ve bunlar hak ve hakikatin karşısında durup inat etmelerinden ötürü ilahi azabı tatmalıdırlar.

- 4 -

"Şüphe yok ki kafir olanlar, mallarını ancak halkı Allah yolundan alıkoymak için harcarlar. Harcayacaklar da, sonra o harcadıkları mallar, kendilerine bir iç acısı olacak, sonra da alt edilecekler ve kafir olanlar cehenneme götürülecekler, orda toplanacaklar. Allah pisi temizden ayıracak ve pis olanları yığın-yığın birbiri üstüne koyup yığacak ve topunu birden cehenneme atacak; onlardır ziyankârlar. Kafir olanlara de: Kafirliklerinden vazgeçerlerse geçmiş günahları örtülür, bağışlanır, fakat vazgeçmezler de savaşa kalkıştırlarsa şüphe yok ki onlardan önceki hüküm ve sünnet yürüyüp gidecektir."^[12] Enfal:36-37-38

Kur'an-ı Kerim metot olarak asla kendi izleyicilerini mağrur etmemektedir. Yani halka demiyor ki iman ederseniz, Allah'a ve Peygambere bağlılığınızı duyurursanız emin olun ki işleriniz düz gidecektir, iman ve bağlılığınız yeterlidir. Kur'an batılı da göz ardı etmeyerek onun üzerinde de bir hesap açıyor ve hak ile batıl ehli arasındaki ebedi ve sürekli mücadele ve savaşı da söz konusu ederek diyor ki hak taraftarları sadece hakka uymada azimli olurlarsa zafer ulaşırlar. O halde hak ehli iman ve bağlılıklarının yeterli olduğunu sanmamalı ve zafer için savaş meydanına atılmalıdırlar ve emin olmalıdırlar ki hak yolunda azimli olarak faaliyet ettikleri takdirde zafer onlarındır. Şimdi konuşmamın evvelinde okuduğum ayetleri açıklamaya ve tefsir etmeye başlıyorum. Kur'an-ın da bu manzarayı sergileyip sergilemediğini göreceksiniz.

Şüphesiz ki sizin muhalifiniz olan kafirler sizinle savaşmak için ve hak yolunu engellemek için paralarını harcıyorlar. İnfak, bir amaç ve hedef uğrunda para harcamaktır. Kafirler de mallarını infak ederler. Bütün infaklar Allah yolunda olmaz, bazı infaklar da batıl yolunda yapılır. Peygamberin açtığı ve sizin de takip ettiğiniz hak yolunu kapatmak ve pınarı asıl coştduğu yerden kurutmak için servetlerini harcıyorlar. Daha sonra Kur'an diyor ki bu tavırlar, sadece geçmişe ait değil gelecekte de bu gibi olaylar gerçekleşebilir ve kafirler gelecekte de Allah'ın yolunu engellemek için para harcayacaklardır. Bu Kur'an-ın ifade ettiği şeyin kendisidir. Ama son netice ve gaye nedir? Bu yolda para harcamakla ne kazanacak ve nereye varacaklardır? Bu para harcamalar sadece onların kalbinde bir hasret olarak kalacak ve keşke onca parayı bu yolda harcamasaydık, onların karşısında hiç bir sonuca varmadık diyeceklerdir. Çünkü bir müminin Allah yolunda ve Allah rızası için para harcamasıyla bir kafirin Allah'ın yolunu kapatmak için para harcaması farklı şeylerdir.

Mümin infak yapmakla amaçladığı neticeye varsın veya varmasın infakından dolayı pişman olmayacaktır.

Ancak mümin, neticeye varacak bir yolda infak etmelidir, ne amaçla ve hangi yolda para harcadığını bilmeyen kimseler gibi infak etmemelidir. Onlara "filan yolda hayır adıyla harcadığın parayı ne amaçla sarf ediyorsun?" denildiğinde, ben infak ediyorum gerisi alanın boynuna yapmazsa o gider cehenneme. Hayır, sen de cehenneme gidersin. Sen de güvenmediğin birine para vermekle ve bu para harcamanın İslamın yararına mı zararına mı olduğunu bilmediğin bir yolda para harcamakla azabı hak etmişindir. Bazıları der ki bunlar beni ilgilendirmez, ben verdim ya, o eğer başka bir yolda harcarsa o gider cehenneme. Hayır, sen de Allah adına ve İslam adına para harcıyor ama bu para bazı şahıslar veya bazı konularda harcanarak İslam'ın zararına mal oluyorsa sen de cehenneme gidersin.

Ama bir mümin parasını hayır yolunda harcamak için gerektiği kadar çalışır ve araştırma yapar ama o da insan olduğu için hata yapabileceğinden bu infakından netice almasa bile vicdanı azap içinde olmaz çünkü o ihlaslı ve sadık bir niyetle hem de Allah'ın yolunda infak etmek için çaba göstererek para harcamış ama tesadüfen neticeye varamamıştır. Ama Allah'ı tanımayan ve Kur'an-ın tabiriyle kafir olan ve sadece şahsi ve maddi amaçlar için çalışan, kendi şehvet ve hırsını doyumak isteyen birinin para harcamakla hedefine varmak istemesi ama hedefine varamaması onun kalbinde bir ateş ve hasret olacaktır. Kur'an buyuruyor ki: Bu para harcamalar onların kalbinde hasret olarak baki kalacaktır. Bununla bitiyor mu? Bunların para harcayıp amaçlarına varamamaları kalplerinde bir hasret olarak kalacak ama her şey bununla bitecek mi? Hayır, bir sonraki aşamada kendileri de yok olacaklardır. Birinci aşamada planları suya düşecek, ikinci aşamada ise kendileri harcanacak ve mağlup olacaklardır. Bu ayetler Peygamber-i Ekrem (s.a.a)'in Medine'ye geldiği ilk günlerde nazil olmuştur çünkü sonraki ayetler Bedir savaşı hakkındadır. Bedir savaşı hicretin ikinci yılında gerçekleşmiştir. Müfessirlerin dediği gibi bu ayetler de aynı yıl nazil olmuştur. O güne kadar da kafirler nüfus ve güç bakımından, mal ve servet bakımından, iktisadi ve nizami açıdan Müslümanlardan çok

daha güçlü idiler. Kur'an gelecekte gaybi haber verip diyor ki bunlar gelecekte para harcayacaklar ama bu para harcamaları onların kalbinde bir hasret ve dert olarak baki kalacak ve sonunda da mağlup olacaklar ve bu haber Mekke'nin fethinde tahakkuk buldu. İş burada bitiyor mu acaba? Para harcıyıp hasretini çekmek ve mağlup olmakla her şey bitiyor mu? Hayır, bundan sonraki aşama daha da kötüdür. Çünkü bu aşamalardan sonra hepsi cehennemde toplanacaklardır.

Okuduğum bu ayet dört aşamayı içermektedir:

a: Kafirler, boş durmayacaklar ve İslam'a karşı fazla miktarda para harcayacaklardır.

b: Harcadıkları parayla neticeye varamayacaklarını görecek ve bu da onların kalbinde dert ve hasret olarak baki kalacaktır.

c: Sonunda mağlup olacaklardır.

Bu ise, Mekke'nin fethinde ortaya çıktı.

d:Ölümden sonra da cehenneme atılacaklardır.

"Allah pisi temizden ayıracak ve pis olanları yığın-yığın birbiri üstüne koyup yığacak ve topunu birden cehenneme atacak; onlardır ziyankârlar."

Dünyada mutlak kötü diye bir şey mevcut değildir. İyi bir yanı olmayan hiçbir kötü şey yoktur. Zahirde kötü görünüp batında iyi olan şeylerden biri ilahi imtihanlardır. Toplum rahatta olunca yani büyük bir imtihan ortaya çıkmadıkça insan halkın hepsini aynı seviye de sanır. İnsan, hepsinin birbirine benzediğine inanır ve hatta bazıları başkalarından çok daha iyi görünürler ve insan onları iyi olarak tanıyabilir. Ancak önemli bir olay, Kur'an-ın tabiriyle bir imtihan ortaya çıktığında halk, kalburdan geçerek, büyükler bir tarafa küçükler de bir tarafa dökülür. Tamamen saflar belirlenmiş olur halkın bir grubu bir tarafa, başka bir grubu da başka bir tarafa yığılır. Bu, bir açıdan çok üzücüdür. İnsan bazen iyi sandığı kişilerin ne kadar kötü olduğunu anlar.

Mesela eğer Peygamber Mekke'de mebus olmasaydı ve düşünelim ki bizi Mekke toplumuna götürseydiler oradaki insanların hepsinin birbirine benzediklerini göreceklerdik. Ebu Cehil'i, Ebu Süfyan'ı, Ammar Yaser'i ve Ebu zer-i Gifari'yi göreceklerdik ve bizim açımızdan onların arasında hiç bir fark olmayacaktı. Ama İslam'ın zuhuru ve Kur'an-ın inmesi gibi önemli bir olay ortaya çıkınca bütün dengeler bozuluyor, her şey sarsılıyor ve bunların saflarının birbirinden ayrıldığını görüyoruz aynen bir kimyasal ayıklama gibi birbirine karışmış olan maddeleri birbirinden ayırıp her madde ayrı bir tarafa birikiyor. Hz. Ali *aleyhi's-selâm*, Nehc-ül Belağa'nın on altınca hutbesinde şöyle buyuruyor: *İleride bazı zorluklarla karşılaşacaksınız, bir kalbura dökülen ve birbirinden ayrılan taneler gibi kalburdan geçip birbirinizden ayrılacaksınız. Kaynayan bir kazan gibi ateşin fazlalaşmasıyla kazanın dibinde olanların üste çıkacağı ve üsttekilerin de alta çökeceği gibi bir duruma geleceksiniz.* Çok ilginç bir teşbih ve benzetmedir. Siz eğer bir kazana biraz patates, soğan, et, nohut ve fasulye dökerseniz bunlar, kazanın dibinde birikecektir. Sadece kazana baktığınızda biber tozu veya sarı kök gibi şeyleri göreceksiniz. Ama bu kazanın içindekiler kaynayacak kadar onun altını yakarsanız kazanın içindekilerin alt-üst

olduğunu, alttakilerin üste çıktığını üsttekilerin de alta indiğini göreceksiniz. Bu çok güzel bir benzetmedir. Emir-ül Müminin Ali *aleyhi's-selâm*, buyuruyor ki sarsıcı olay ve imtihanla karşılaştığımızda kalbura dökülen taneler gibi kalburdan geçeceksiniz kaynar bir kazanda bulunan şeylerin alt-üst olduğu gibi alt-üst olacaksınız.

Şunu anlatmak istiyorum ki toplumda ortaya çıkan hak ile batıl savaşının, mücadele ve tezatların, faydalarından biri safların birbirinden ayrılmasıdır. Safların ayrılıp belirlenmesi çok güzel bir şeydir. İşte o zaman hak ve basiret ehli kendi vazifelerini çok iyi bilirler. Allah bunu ilahi imtihanlar için bir fayda olarak zikrediyor: Allah, pislikleri yığın-yığın birbiri üstüne yığar hepsi bir tarafa gidip toplanır. Bırakın iyiler onlardan ayrılınsın ve kendi başlarına kalsınlar. Saflar birbirinden ayrılıp iyiler bir safta ve kötüler de bir safta yer alınca zafer iyilerle olacak ve kötüler ise hep birlikte cehenneme atılacaklar işte onlar ziyankârlardır.

Kur'an-ın tabiriyle pis ile temiz ve hak ile batıl arasındaki savaş konusu devam etmektedir. Sonraki ayette Allah Peygamber (s.a.a) ile onlara duyuruda bulunup hücceti tamamlamaktadır. Ey Peygamber, bu kafirlere duyur ve de ki yolun neresinde iseler dönsünler, her nereden dönerlerse Allah onların tövbesini kabul eder.

Şu noktaya dikkat etmek gerekir ki Kur'an asla insanı hayatta oldukça, irade ve seçenek hakkı oldukça, bir ameli yapmaya gücü oldukça, onu meyus etmez. İşte bu yüzden de diyor ki tevbe kapısı daima kullar için açıktır. Ama tevbe sadece dille, sözle olmaz. "***Estağfirullah rabbi ve etubu ileyh*** demek tevbe değildir. Tevbe, dönmek demektir. Kur'an Peygamberin diliyle hüccetini onlara şöyle tamamlıyor. Ey Peygamber, bu kafirlere de ki eğer gittikleri bu yoldan dönerlerse bütün geçmişlerinin üstü örtülür." Allah, asla kullarına karşı inat etmez. Eğer dönerlerse bütün geçmişleri onların yararına örtülür. Arapça'daki "gufran" kelimesi genelde "bağışlama" diye tercüme edilir ve bu da doğrudur. "Gufran" kökünden örtme mefhumu da anlaşılmaktadır. Mağfiret ve bağışlamaya gufran demenin sebebi Allah'ın geçmiş günahları örtmesidir. Eğer onlar tevbe ederlerse geçmişte işledikleri kötü ameller bağışlanır yani onların üstü örtülür, göz ardı edilir, hiç olmamış gibi olur. O halde "gufran"ın manası örtmek ve örtülmektir. Hafız gazel diliyle mağfiret isteğinde bulunup şöyle diyor:

Biz bu kâpiya mevki ve makam için gelmedik

Kötülüklerden kaçmak için buraya sığınmışız

Aşk yolunun yolcusuyuz yokluk sınırından

Varlık alanına bunca yolu gelmişiz

Asıl şahidimiz şu beyttir:

Rezil olacağız neredeyse ey günah örten bulut yağsana

Ki amel divanına siyah mektupla gelmişiz.

Ama eğer yaptıklarından dönmez ve geçmiş günah ve hatalarını tekrar ederlerse Kur'an ima yoluyla onları şöyle tehdit ediyor; onlara de ki şüphe yok ki onlardan önceki hüküm ve sünnet yürüyüp gidecektir. Yani, siz de aynı yazgıya sahip olacaksınız. Kur'an-ın bu tabiri çok ilginçtir. Eğer yaptıklarını tekrar ederlerse, -maksat aynı şey olmasına rağmen- şöyle cezalandırırız

demiyor. Geçmiş ümmetlerin duçar oldukları sona siz de duçar olacaksınız diyerek şunu anlatmak istiyor yaptığımız işte bizim irademiz cüz'î değil ve her özel konu hakkında yeni bir karar vermeyiz, bizim irademiz geneldir, kanun ve sünnettir. Geçmişteki ilahi kanun gereğince her günahkâr, suçlu ve isyankâr cezasını çekmiştir, o halde siz de cezanızı çekeceksiniz.

"Hiçbir fitne kalmayınca ve din, tamamıyla Allah'a ait oluncaya dek savaşın onlarla. Savaştan vazgeçerlerse şüphe yok ki Allah, onların yaptıklarını görür. Ve yüz çevirirlerse artık bilin ki Allah sizin yâriniz, yardımcınızdır ve o, ne güzel dosttur, ne güzel yardımcı." Enfal:39-40

Demiştik ki Kur'an bu ayetlerde savaş sahnesini sergilemektedir. Diyor ki: Kafirler boş oturmayacak ve para harcayacaklar. Müminleri ve Müslümanları da uyarıyor ki iman ehli, batıla karşı savaşmak olan vazifesini yerine getirirse kafirlerin sonu yenilgi hasret ve mağlubiyettir. İşte burada Kur'an, savaş emrini veriyor. Emin olun ki kafirler kendi kendilerine yenilecek ve yok olacaklardır demiyor. Çoğumuzun "onlar kendi kendilerine yok olacaklar artık bizim savaşmamıza gerek yoktur" dediği gibi demiyor. Kur'an kafirlerin kendi kendilerine yok olacaklarını söylemiyor, Müslümanların ve müminlerin vazifelerine işaret ederek diyor ki: Onlarla savaşın, Yani, onlar gittikleri yoldan dönmedikleri ve batıl yolunda ısrar ettikleri, inat edip batıl yolunda para harcadıkları için, erkekçe onlarla savaşın. Neden? Fitneyi yok etmek için. Cihadın İslam'daki felsefesi bu ayetten anlaşılmaktadır. İslam'ın asil düsturlarından biri cihattır. Cihad yani savaşmak. Gerçi tevbe suresinde cihad hakkında birçok ayet var ve cihad konusunu ayrıntılarıyla orada ele alacağız ama burada da bu konu hakkında biraz açıklama yapmalıyız.

İster eski mezheplerden birine uyan ve ister adı mezhep olup siyasi bir örgüt olan gayri müslimler -özellikle de Hıristiyanlar- bazen İslamı eleştirerek, İslam cihad emri vermiştir halbuki dinde cihad olmamalıdır, din sadece halkı davet eder isteyen kabul eder, istemeyen de etmez, diyorlar. Bu eleştirinin cevabı çok açık ve ortadadır. Eğer bir din, Hıristiyanlık gibi tahrife uğramış bir din olursa, o zaman bu tür fikirleri ileri sürmesi düşünülebilir. Aynen işi sadece bir mektep icat edip halka öğretmek olan bir filozof veya işi sadece halka öğüt vermek olan bir nasihatçi gibi. Sa'di gibi bir öğüt ve nasihat ehli, nasihat eder ve böyle birinin işi de sadece nasihat etmektir. Mesela Sa'di şöyle diyor:

Gerektiği yerde nasihat edip geçtik

İsteyen dinlesin istemeyen dinlemesin

Hafız da şöyle diyor:

Gereken şeyleri ben sana derim

İster öğüt al ister de üzül

Benim vazifem sadece sözümü demektir, ister kabul et ister etme. Eğer bir nasihat edenin vazifesi nasihat ve öğüt haddini aşmazsa, onların sözü doğrudur ama bir tek öğütle yetinmeyen ve insanın bütün hayatına yön vermek ve toplumu eğitmek isteyen, devlet kurmak için öğretileri olan ve bunu amaçlayan bir dinin cihad emri vermemesi mümkün müdür? Devlet kurmak istediğini ve toplumsal hayata yön vermek ve toplumu kendi öğretileri doğrultusunda idare

etmek ve Müslümanları bağımsız bir bütün haline getirmek istediğini dünyaya duyuran bir dinin, ordusuz, askersiz bir devlet kurması, cihad ve savunma emri vermemiş olması nasıl düşünülebilir? Dünyanın neresinde ordusuz, savunmasız bir devlet var? İslam dinini, bütün içeriği birkaç öğüt olan diğer dinlerle kıyaslamamak gerekir. İslam dini, toplumun bütün bedbahtlıkları karşısında kendisini sorumlu görmektedir ama bir nasihatçi kendisini sorumlu görmez. İslam devleti kurmaktan esas hedef nedir? İslam'da ordu teşkil etmekten amaç nedir? İslam'daki cihattan gaye nedir? Biri kalkıp zorbalık ederek herkes bana itaat etmelidir diyebilir. Başka biri de zorbalıkla savaşmayı amaçlayabilir. Dünyada daima zorbalık olmuştur, bu zorbalık karşısında ya teslim olmak gerekir ve yahut da onun karşısında durmak ve boyun eğmemek gerekir. "Ben cihad etmem" demek, zorbalığa boyun eğirim demektir. Hz. İsa (a.s) cihadı göz ardı etmek gibi bir ithamdan kesinlikle uzaktır, böyle bir şey onun öğretilerinden değildir, bunu sonradan onun getirdiği dine eklemiş ve ona mal etmişlerdir. Böylece de Allah'ın işini Allah'a, kralın işini de krala bırakın demişlerdir. İşleri taksim edip bir alanı padişaha diğer bir alanı da Allah'a mahsus etmişlerdir. Padişaha ait olan bölge Allah'ı ilgilendirmez ve Allah'a ait olan bölge de padişahı ilgilendirmez. Bundan anlaşılıyor ki asıl işler padişahın elindedir, Allah'ın elinde ise sadece namaz kılmak, dua etmek, şifa istemek gibi şeyler vardır. Ama İslam'da böyle değil, İslam diyor ki insanı ilgilendiren her şey Allah'ı ve dini de ilgilendirir. Zulüm bir gün dahi dünyadan eksik olmadığına göre iki yoldan birini seçmek gerekir: Ya zorbalığa teslim olmak ve yahut da ona karşı gelmek ve isyan etmek gerekir. Güçsüzlere karşı zor kullanmayı amaçlayan bir mücadele doğru değildir ve olmaması da gerekir ama zor karşısında zor kullanmak yaratılışın sünnet ve kanunlarından biridir. Bu hususta Nizami'den çok meşhur şu şiir nakledilmiştir:

Ne zamana kadar buz gibi donuk kalınacak

Suda fare gibi ölü halde kalınacak

Dikenli gonca gibi olmak gerekir ki

Çiçek harmanını kucaklayasın.

Şunu anlatmak istiyor ki bir çiçek dalı dahi kendisini korumak için dikenli olması lazımdır.

Kur'an bu ayette hem cihadı emrediyor ve hem de onun felsefesini belirtiyor. Onlarla savaşın. Neden? Fitnenin kökünü kazımak için ve dinin sadece Allah'a ait olması için. Yani, insanın Allah'a ve hakikate teslim olması için. "Din, Allah'a ait oluncaya dek savaşın" cümlesinin manası tefsir alimlerinin de dediği gibi "halkın tümünün Müslüman olması" değildir. Çünkü kitap ehlinin yani semavi dinlere inanan insanların şimdiki tevhid inançları doğru olmasa bile İslam'ın hakimiyeti altında Müslümanlarla bir arada yaşamaları İslam dininin kesin hükümlerindedir. Çünkü bunlar da aslında tevhid ehlidirler. İslam sadece "şirki" reddetmektedir. O halde "**Din, Allah'a ait oluncaya dek onlarla savaşın**" cümlesinden amaç insanların Allah'ı tanımaları veya en azından Allah'ın karşısında teslimiyeti izhar etmeleridir. O halde Kur'an bu ayette açıkça, güç kazanmak için batıl uğruna para ve servet harcayan bu insanlarla savaşın diyor. Bunlar, savaşmaktan vazgeçinceye kadar onlarla savaşın. (Ayetin bu

bölümü şunu gösteriyor ki bu savaş sizinle savaşan kimselere karşıdır) Eğer onlar savaştan vazgeçerlerse siz de savaşı bırakın, Ama eğer savaşmaktan vazgeçmez ve savaşmakta direnirlerse, korkmayın ve bilin ki Allah sizin yardımcınızdır. O en iyi dost ve yardımcıdır.

Hak ile batıl ehli arasındaki savaşı sergileyen ayetler burada son buluyor. Sonraki ayet "Humus" ayetidir ve bu ayet hakkında ayrıntılı olarak bahsetmek zorundayız. Bu ayet üzerinde Şiiler ile Sünniler ihtilaf etmişlerdir. Şiiler bu ayeti daha geniş ve genel bir anlamda tefsir etmişlerdir. Böyle bir tefsirin hakikate uygun ve hakikatin özü olduğunu ispat edeceğiz. Daha sonra biraz humus ve onun felsefesi hakkında konuşacak ve bu hususta yöneltilecek soru ve eleştirilere değineceğiz.

- 5 -

"Ve iyice bilin ki kazandığınız (ganimet aldığınız) şeyin mutlaka beşte biri Allah'ın ve Peygamberin ve yakınlarının ve yetimlerin ve yoksulların ve yolda kalmışlarındır; Allah'a inanmışsanız ve hak ile batılın ayrıldığı, yani iki ordunun birbiriyle buluştuğu gün kulumuza indirdiğimize iman etmişseniz ise. Ve Allah'ın her şeye gücü yeter."(Enfal/41)

Ehl-i Sünnet'in Kur'an-ı tefsir ettiği gibi biz de tefsir ediyoruz. Ama biz, Ehl-i beytin tefsirini ölçü olarak kabul etmekteyiz. Önce kısaca bu ayeti tercüme edip daha sonra da Şiiler ile Sünniler arasındaki ihtilafı yönleri açıklayacağım. Ayetin tercümesi şöyledir: "Bilin ki kazandığınız (veya ganimet aldığınız) şeylerin beşte biri Allah'ın, Peygamberin, yakınların, yetimlerin, yoksulların ve yolda kalmışlarındır."

Önce Şiilerle Sünnilerin bu husustaki sözlerini size açıklamalıyım, daha sonra ayetin tefsirine başlayacağım.

Şiilerin görüşünce masraftan fazla kalan her kâra humus düşer. Bir muamele ettiğinizi düşünün: Beş milyon verip bunun karşılığında eşya alıyorsunuz ve bu eşyayı da aynı para karşılığında satıyorsunuz. Böyle bir muamelede hiç kâr etmemiş olursunuz. Veya kâr eder ve bu kâr kendiniz veya aileniz için israf etmemek şartıyla, harcarsanız elde ettiğiniz bu kâra humus düşmez. Kişinin masraf ve giderleri dışında asıl sermayeye eklenen miktara gelir ve kâr denir. Gelir, bir kaç şekilde olabilir. Bunlardan biri zikrettiğimiz ticaret yoluyla ele gelen kârdır. Tabii ki gayri meşru gelirler hakkında humus söz konusu değildir. Gelirin başka bir kısmı da sahibi asla tanınmayan ve başka birinin eline geçen define ve hazinedir. Bildiğimiz gibi önceleri bankalar gibi kuruluşlar olmadığından bazıları paralarını mabetlerde koruyordu. Ama genelde halk para ve mücevherlerini yere gömerek gizliyorlardı; hatta çoğu insanlar servetlerini kendi yakınlarından ve mahremelerinden gizliyordu. Mesela küçük oğluna bu gizlediği servetten söz etmiyordu, "filan yere bu miktar altın veya mücevher gizledim" demekten çekiniyordu çünkü çocuğunun bunu başkalarına söylemesinden ve neticede de hırsız veya zalim biri tarafından alınmasından korkuyordu. Bazen büyüyen çocuklarına güvendikleri için bu servetten söz ederlerdi ama bazen de mirasçılara haber vermeden ölüp gidiyorlardı ve servetleri de yerin altında gizli kalıyordu. Bazı zenginler veya padişahlar çok büyük hazinelere sahip idiler ve

onları yere gömüyor ve kimseye de söylemiyorlardı. Yüz yıl, bin yıl, iki bin yıl geçiyordu ve kimse ondan haberdar olmuyordu. Sonra biri herhangi bir işten dolayı yeri kazıp Abbasi, Emevi halifeleri döneminden kalma veya İslam'dan önceki döneme ait olan ve yahut da Selçuklular ve Safeviler döneminden kalma hazineleri buluyordu. Yerin sahibi bu hazineyi bulduğu takdirde hazine onun malı olur. Böyle bir gelir, bedava ve karşılıksız gelir olup onun humusu verilmelidir. Maden ve dalgıçlıkla kazanılan şeyler de hazine kabilindedir.

İmamlarımızdan gelen emre göre, bir geliri elde etmek için yapılan şahsi masrafların dışında halis gelir hükmünde olan her şeyin ve karşılıksız gelir diye nitelenen şeylerin humusunu vermek gerekir. Şia fikhınca humusu verilmesi gereken şeylerden biri de savaşta ele gelen ganimetlerdir. Müslümanlar, Müslümanların kanını helal bilen bir düşmanın kanını helal bilerek onlarla savaşır. Her iki taraf birbirlerinin kanını kendi inançları doğrultusunda helal bildiğine göre haliyle mallarını da helal bilirler. Dar-ül Harpte Müslümanların eline geçen mallar halis bir gelir hükmünde olup beşte biri humus olarak verilmeli ve geri kalan beşte dördü İslam askerleri arasında taksim edilmelidir.

HUMUS HAKKINDA ŞİA İLE EHL-İ SÜNNET'İN İHTİLAFA ETTİĞİ ŞEYLER

Ehl-i Sünnet açısından humus sadece savaşta elde edilen ganimetlere düşer. Humusun ganimetler dışında başka bir şeye düşmediği görüşündeler. İşte bu yüzden Şiiler ile Sünnilerin humus anlayışı çok farklı şeylerdir. Çünkü Ehl-i sünnet humusun sadece dar-ul harp ganimetlerine düştüğünü söylüyorlar, dar-ul harp ganimetleri ise istisnadan ibaret olup bazen var, bazen de yoktur yani savaş zamanına mahsus bir şeydir. Ama Şia'nın dediğine göre humus, savaş zamanına mahsus olan geçici bir şey değildir, her zaman için geçerlidir, halkın iktisadi yaşamının bütününe kapsar. Bu, humus konusunda Şiiler ile Sünniler arasındaki fetva farklılıklarından biridir, bu konuyu sonra ele alacak ve bu farklılığın nereden kaynaklandığına değineceğiz. Humus konusundaki ikinci bir mesele de şu ki, humus, -ister ganimetlere mahsus olsun ister Şiilerin dediği gibi her türlü kazancı kapsamına alsın- kaç kısma bölünmelidir? Şia fikhına göre humus altıya bölünmelidir. İlk üç kısmına "İmam malı" diğer üç kısmına ise "seyit malı" denir, bunlara neden imam malı ve seyit malı denildiği hususunu sonra açıklayacağız. Ehl-i sünnet ise diyor ki humus beşe taksim edilmelidir. Şiilerin neden altıya bölünmesi gerektiğini, Sünnilerin de neden beşe bölünmesi gerektiğini dediğini sonra ele alacağız. İhtilaf edilen üçüncü mesele ise ister humus, ganimete mahsus olup beşe bölünsün ve ister daha kapsamlı ve genel olup altıya bölünsün, humusu nerelerde kullanmak gerektiği konusudur. Bu husustaki dördüncü mesele de Şia açısından bu hükmün felsefesinin ne olduğudur.

HUMSUN TAALLUK ETTİĞİ ŞEYLER NELERDİR?

Ehl-i sünnetin bu husustaki görüşünü nakledip demiştik ki Ehl-i sünnet humsun sadece ganimete düştüğünü söylemektedir. Şiiler ise diyor ki insanın elde ettiği halis gelirlere humus düşer. Bu ihtilafın kökü, humus ayetinde geçen "*ganimtüm*" kelimesidir. "*Ganimtüm*"ün manası

nedir? Onlarla tartışmaya girmek istemiyorsak şunu demeliyiz ki imamlarımız "*ganimtüm*"ün mutlak gelir olduğunu söylemişlerdir. Ama eğer Ehl-i Sünnet'ten biri "sizin İmamlarınızın sözünün doğru olduğu ne malum, Arap lüğatinin "*ganimtüm*" hakkında ne dediğini ve bu kelimeyi nerelerde kullandığını araştırmalıyız" derse o zaman iş araştırmaya düşer. Eğer Arap lügati "*ganime, yagn'emü, ganim ve magnum*" maddesinden olan "*ganimtüm*" kelimesinin Dar-ül harpte ele geçirilen ganimete mahsustur, derse o zaman Ehl-i Sünnet kardeşlerimize "sizin sözünüz doğrudur" deriz. Ama eğer lüगत "*ganime, yagnemü*" ve bu maddeden türeyen her kelimenin daha genel bir anlamda kullanılıp savaş ganimetlerine mahsus olmadığını söylese o zaman da Şia'nın sözünün doğru olduğunu söyleriz.

Önce Kur'an-ı araştırıyoruz, Kur'an-ın kendisinde bu kelime nasıl kullanılmıştır? "*Ganime*" maddesi Kur'an'da üç yerde kullanılmıştır. (Tabii ki koyun manasında olan "*Ganem*" kelimesi hariç). Biri, bu ayetten önceki ayette kullanılmıştır "*Fe kulû mimma ganimtüm*" bu ayette söz konusu ayet gibidir; burada dediğimiz şeyin aynısı o ayet hakkında da geçerlidir. Diğer bir yerde ise şöyle geçiyor "*Fe indellahi meganimu kesiretün*" (*Allah'ın katında pek çok faydalar vardır*) halka şunu anlatmak istiyor ki bu dünyada elde etmek istediğiniz, göz diktiğiniz faydalı şeyler Allah'ın katındadır. Belli ki bundan maksat, savaş ganimetlerinin Allah'ın katında olduğu değildir. Ayetin anlatmak istediği şu ki Allah'ın katında pek çok lütuflar vardır. Çünkü Allah'ın insana verdiği şeylerin tümü lütuftur yani insan Allah'tan alacaklı değil, Allah'ın insana verdiği şeylerin tümü lütuf ve ihsandır. O halde görüyoruz ki "*meganim*" kelimesi Kur'an'da dar-ül harp ganimetlerine mahsus olmayan bir anlamda kullanılmıştır. Belli ki eğer bu kelimenin anlamı dar-ül harp ganimetlerine mahsus olsaydı Kur'an-ın "Allah'ın katında pek çok ganimet vardır" demesi doğru olmaz ve bunun yerine başka bir kelime kullanması gerekirdi.

Bu hususta Ehl-i Sünnetin de Peygamberden rivayet ettiği ve İbn-i Esir'in "en- Nihaye" kitabında da mevcut olan bir hadis vardır. Hadis şöyledir. "*Men lehu'ul gunm fealeyh-il gurm*" Bu hadisten fıkihta istifade edilmektedir. Fıkihta Sünniler de bu hadisi kabul etmektedirler, Hadis diyor ki, herkim ki kârın sahibi ise zarar da ona düşer. Bu hadis, meşhur bir deyim olarak kullanılmaktadır. Bir şeyin kârını alan onun zararına da katlanmalıdır. Bu hadiste kullanılan "*Gunm*" kelimesinin savaş ganimeti olmadığı ortadadır ve maksadın kâr olduğu herkes tarafından bilinmektedir o halde görüldüğü gibi "*Gunm*" kelimesi mutlak kâr hususunda kullanılmıştır. Bu da nebevi hadisten şahidimizdir.

Lügate gelince, lüगत alimleri arasından ne Şia ve ne de Sünni olan tarafsız birini seçiyoruz. O, "el-Müncid" adlı lüगत kitabının sahibi Lübnan'lı bir Hıristiyan'dır. (Lübnan halkının takriben üçte biri Hıristiyan'dır.) "El- Müncid" adlı lüगत kitabına baktığımızda "*ganime, yagnemü*"nün "*men ganime malen*" karşılıksız olarak, bir mala sahip olma anlamında olduğunu görüyoruz. Bunun devamında da diyor ki dar-ül harp ganimetleri bunun bir ferdidir, buna münhasır değildir. Görüyoruz ki bu tanınmış lüगतçı, bu kelimeyi Şia alimlerinin bu ayeti tefsir ettikleri manada tercüme etmiştir. Ayrıca Şia alimleri, bu tefsiri kendi imamlarından

nakletmişlerdir. Gördüğümüz gibi imamlarımızın dediği Arap dili ve lügatiyle uyum sağlamaktadır, onlar taabbüden bunu kabul edin dememişlerdir.

Bir örnek: Genelde biri yolculuktan döndüğünde ona "hoş geldin" derler, gittiğinde ise biz "uğurlar olsun" diyoruz, Araplar ise "*salimen ve ganimen*" diyorlar. "Salimen" bizim dediğimiz "sağlıkla git" "*ganimen*" ise ganimetle dön anlamıdır. Araplar "*ganimen*" kelimesini sadece savaşa giden bir asker hakkında mı kullanıyorlar? Hayır, her yolcuya bunu derler. Yani, yolculuğun faydalı olsun demek istiyorlar. "*Ganime*" *dar-ül harp* ganimetine mahsus değildir, her kâr ve menfaate ganimet derler.

O halde Ehl-i Beyt imamları bunu dedikleri için kendi aramızda bir sorunumuz yoktur ama eğer Ehl-i Sünnet "neden her gelir ve kâra humus taalluk eder" diye sorsa, cevabında Kur'an, bunu açıklamıştır, deriz. Kur'an, "Bilin ki dar-ül harpte ele geçirdiğiniz ganimetler ..." dememiştir Kur'an "Bilin ki ganimet olarak elde ettiğiniz ..." demiştir. Ehl-i sünnet diyor ki, bu ayetten önceki ayetler savaş hakkındadır. Biz de diyoruz ki önceki ayetler savaş hakkında olduğu ve bu ayetin de savaş ganimetlerini kapsamına aldığı doğrudur; ama dar-ül harpte ele gelen ganimetler, ganimetin fertlerinden sadece biridir. Kur'an burada dar-ül harp ganimetlerini de içeren ama ona mahsus olmayan genel bir kanunu ve hükmü beyan etmek istemiştir. Üstelik, İslam'ın, alınması gereken genel bir vergi hakkında hiçbir açıklamada bulunmamış olması düşünülemez. Zekat, genel bir vergi değildir, o sadece bazı özel mallarla alakalı olan özel bir şeydir. Halkın bütün hayatına yön verdiğini, iddia eden İslam dininin genel ve umumi vergi hakkında hüküm vermemiş olması nasıl düşünülebilir?

HUMUS KAÇ KISMA BÖLÜNÜR?

Şimdi ikinci meseleye başlıyoruz. Biz dedik ki humsun İslam da varlığında ve ganimete taalluk ettiğinde Şia ile Ehl-i sünnet arasında ihtilaf yoktur, İhtilaf ganimetin kapsamındadır ve bir de ihtilaf, bu humsun kaç kısma bölünmesi hakkındadır. Şia humsun altıya taksim edilmesi gerektiği, Ehl-i sünnet ise beşe bölünmesi gerektiği görüşündedir. Şimdi bu konunun da aydınlanması için Kur'an'a müracaat edelim. Kur'an, humsu altıya mı bölmüştür, beşe mi? Kur'an humusun altıya bölündüğünü açıkça söylemiştir: Allah, Resul, yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar. O halde neden Ehl-i sünnet humsun beşe bölünmesi gerektiği görüşündedir? Ehl-i sünnet, beşte bir olan asıl gelirin beşe bölünmesi gerektiğini söylemiştir, dolayısıyla da bu beş kısmın her birinin payı yirmi beşte birdir. Şia ise beşte bir olan humusun altıya bölünmesi gerektiği görüşündedir o halde bu altı kısmın her birinin humusdan payı otuzda bir olacaktır. Nasıl olur da Ehl-i sünnet apaçık bir delilin olmasına -Kur'an-ın açıkça humsu altıya bölmesini buyurmasına- rağmen böyle bir görüş ortaya atmışlar? Onlar, bu görüşlerini şöyle açıklamışlardır: Ayetin de buyurduğu o altı pay sahibinden biri Allah'tır. Allah'ın pay almasının bir anlamı yoktur. Allah pay alıp masraf etmek mi istiyor? Evet, Peygamber humustan pay alabilir, çünkü o da insandır ve ihtiyaçları vardır. Yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar da aynı şekilde insan oldukları için ihtiyaçları vardır. "O halde ayet neden

Allah'ı zikretmiştir?" sorusuna karşılık diyorlar ki, "Allah onların saygılı olduklarını açıklamak için, kendi adını da onların adının yanında zikretmiştir, kendisini pay alanlardan biri olduğunu anlatmak için değil.

Şia ise şöyle cevap veriyor: Bazen dar-ül harp ganimetleri o kadar fazla olur ki - Müslümanların İran savaşından ele geçirdikleri ganimetler gibi- o kadar altın, mücevher ve nefis eşyalar olur ki bir insan onları nasıl harcayacağını bilmez. Bazen bu ganimetlerin değeri milyonlara, milyarlaraya varır asr-i saadette savaşlardan ele gelen ganimetler gibi. Böyle bir durumda onca ganimetin yirmi beşte birinin Peygambere veya yakınlarına veya yetimlere veya yoksullara veyahut da yolda kalmışlara verilmesi doğru mudur? O ganimetlerin yirmi beşte birini Peygamber kendi şahsına mı alıyordu? Allah'ın, pay sahiplerinden biri olmasının mümkün olmadığı gibi Peygamberin de pay sahiplerinden biri olmadığını söylemek gerekir. Yani, humusun yirmi beşte birini Peygamberin kendi şahsına ayırması ve kendisi için masraf etmesi mümkün değildir. Çünkü Peygamber herkesten daha züht içinde bir hayat sürdürüyordu. Hatta Peygamberin yakınları da Peygamber gibi züht içinde yaşıyorlardı. Bir payın Allah'ın adına, bir payın Peygamberin adına ve bir payın da Peygamberin yakınlarının adına ayrılması aslında bir anlamda zahiri kastedilmeyen bir ifadedir. Bu üç payın üçü de Peygamberin zamanında Peygamberin yetkisinde, İmamın zamanında İmamın yetkisinde ve İmamın gaybette olduğu dönemde ise İmamın naibinin yetkisinde bırakılır. Fakat Peygamber veya İmam ve yahut da İmamın naibi Müslümanların velisi oldukları için bunları alıp kendilerine masraf etmezler, Peygamber veya İmam ve yahut da İmamın naibi bu payları alıp Müslümanların maslahatına olan önemli hususlarda masraf ederler. Biz diyoruz ki Peygamberin bunu alıp kendi şahsı için harcaması gibi bir düşünce sakıncalıdır. Çünkü Peygamberin bu miktara ihtiyacı yoktur. Humusun bir payı Allah'ın adına, bir payı Peygamberin adına ve bir payı da Peygamberin yakınlarının adına ayrılır, ama bu ayrılan paylar nerelerde masraf edilir? Müslümanların genelini ilgilendiren ve maslahatlarına olan yerlerde kullanılır. İmamın naibinin yetkisinde olan mallar da aynı yerlerde masraf edilir. O halde humus altı paya bölünür, beş paya değil. Bu açıklamaların ışığında humusun bölünmesi konusunda Şia'nın düşüncesinin doğru olduğu ortaya çıkmaktadır.

Şimdi üçüncü meseleye başlıyoruz. Ayette geçen yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlardan kısacası fakirlerden maksat bütün fakir Müslümanlar mıdır yoksa fakir seyitler yanı Peygamber'in soyundan gelen Haşimiler midir? Yani yetim, yoksul ve yolda kalmış midir? Şia diyor ki bunlardan maksat yetim, yoksul ve yolda kalmış. Bir sonraki toplantımızda bu husustan bahsedeceğim.

- 6 -

"Ve iyice bilin ki kazandığınız (ganimet aldığınız) şeyin mutlaka beşte biri Allah'ın ve Peygamberin ve yakınlarının ve yetimlerin ve yoksulların ve yolda kalmışlarındır; Allah'a inanmışsanız ve hak ile batılın ayrıldığı, yani iki ordunun birbiriyle buluştuğu gün kulumuza indirdiğimize iman etmişseniz ise. Ve Allah'ın her şeye gücü yeter."(Enfal/41)

Bu ayet, çok önemli bir hükmü açıkladığı için Kur'an-ın önemli ayetlerinden biridir ve Şia ile Ehl-i Sünnet bu ayet hakkında çok farklı görüşlere sahiptirler. Humus ayeti bu ayettir. Humus Ehl-i Sünnet açısından çok küçük bir meseledir yani cihatla ilgili fer'i hükümlerendir. İslam'da cihat vardır ve kafirlere karşı yapılan cihatta ister istemez dünyaya hüküm süren kanun doğrultusunda savaş ganimetleri savaşın kazanan tarafa düşer. Ehl-i Sünnet açısından humus savaş ganimetlerine münhasırdır. Savaşa katılıp ganimet elde eden asker veya ordu ganimetin beşte birini humus olarak verir ve beşte dördüne ise kendisi sahip olur. Peygamber'in zamanında Peygamber'in elinde olması gerektiğine, halifelerin zamanında halifelerin ve onlardan sonra da Müslümanların velisi yani şimdilik Müslümanların hüküm süren yöneticilerinin elinde olması gerektiğine inanmaktadırlar. Şimdi humus nerelerde kullanılacak ve nasıl taksim edilecektir? Diyorlar ki ayette zikredilen altı pay sahibinden biri olan Allah'ın ayette zikredilmesi mecazidir yani hakiki değildir, gerçekten maksat Allah'ın o paya sahip olması değildir sadece bu, humus verilmesi gereken kimselere saygıyı ifade eder. Daha sonra diyorlar ki buna göre bu beşte birin kendisi beşe bölünmelidir. Bir kısmı Peygamberindir, bir kısmı Peygamberin yakınlarının, bir kısmı yetimlerin, bir kısmı yoksulların ve bir kısmı da yolda kalmışlarıdır. Peygamber-i Ekrem (s.a.a) öldükten sonra ne olacak ve onun payı kime verilmelidir? Bazıları demişlerdir ki Peygamber öldükten sonra onun payı da diğer dört tabaka arasında taksim edilir. Bazıları ise demişlerdir ki Peygamberin payını zamanın halifesine teslim edinceye kadar korumak gerekir. Kısacası Ehl-i Sünnet açısından humus yalnız cihatta söz konusu olup fazla önemi olmayan bir husustur.

Ama Şia mezhebi açısından humusun kendisi cihat ayarında olan temel bir hükümdür. Bu yüzden de Şia mezhebi açısından furu-i din on tanedir: Namaz, oruç, zekat, humus, hac, cihad, emr-i bil maruf, nahyi anil-münker, tevelli ve teberri. Ama Ehl-i sünnet humusu ayrıca zikretmiyor ve bunu cihadın fer'ilerinden sayıyorlar. Bu mesele hakkında bu kadar görüş farklılığı nereden kaynaklanmıştır? Bunların tümü bu ayetin tefsirine bağlıdır. Bu ayet hakkında İmamlarımız "*mimma ganimtüm*" den maksadın kazandığınız kâr ve gelir olduğunu söylemişlerdir. Savaş ganimetleri bunun bir bölümüdür ancak, savaş ganimetiyle sınırlı değildir. Önceden "*ganimtüm*" kelimesi hakkında bahsettik ve bu kelimenin daha kapsamlı bir manayı ifade ettiğine dair hem Kur'an-dan ve hem nebevi hadisten delil ve şahit getirmiştik. "*Ganimtüm*" kelimesinin -kazandığınız her kâr ve gelirin beşte birini humus olarak vermelisiniz- anlamında olduğunu ispat ettiğimizde humusun dairesi ilginç bir şekilde genişler.

Başka bir meselede "*lillah*" kelimesi hakkındadır. Şia diyor ki burada altı pay vardır ve onlardan biri de Allah'ın adına ayrılmıştır. Ehl-i sünnet ise diyor ki Allah kendisine pay alıp ne yapacak? Şialar şöyle cevap veriyorlar: Bir payın birine ait olmasının manası onu kendi şahsı için masraf etmesi anlamına gelmez. Peygamberin bir paya sahip olması, kendi payını şahsı için kullanması anlamına gelmediği gibi. Allah'ın, Peygamberin ve İmamın^[13] adına ayrılan bu üç pay aslında Müslümanların genelinin maslahatına olan yerlerde kullanılmalıdır. Kur'an'da *sebil-ullah* (Allah'ın yolu) diye bir terim vardır. *Sebil-ullah* yani masraf edilmesi için hususi ve özel

bir adı olmayan şeylerin masraf edildiği umumun yararına olan yol. Zekatın kullanılması gereken yerlerden biri onun Allah yolunda (sebil-ullah) kullanılmasıdır. Sebil-ullah "Allah'ın yolu" ne demektir? kendi şahsi menfaatımız olmayan umumun maslahatına olan yola Allah'ın yolu denilmektedir. Mesela siz kendi paranızı bir fakire veriyorsunuz, veya kendi paranızla cami, hastane ve yahut da okul yaptırıyor ve paramı Allah yolunda harcadım diyorsunuz. Belli ki bu söz Allah'ın masraf edici olduğu anlamına gelmez. Umumun yarar ve maslahatına olan her şeye Allah'ın yolu diyebiliriz.

Altı paydan üçü olan Allah'ın, Peygamberin ve İmamın payı Müslümanların umumunun maslahatına olan yerlerde harcanmalıdır.

Burada gereken deyinilmesi önemli bir nokta vardır: Ehl-i Sünnet ile Şia arasında ihtilaf edilen önemli konulardan biri de Enfal suresinin ilk ayetidir: *Sana "Enfal" hakkında sorarlar de ki "Enfal" Allah'a ve Peygambere mahsustur.* Enfal nedir? Ehl-i sünnet diyor ki "Enfal" savaş ganimetidir, Enfal ayeti de savaş ganimeti hakkındadır. Daha ilginç de şu ki Kur'an-ı Farsça'ya çeviren bazı mütercimler Enfal suresinin ismini "ganimetler" (veya savaş ganimetleri) diye çevirmişlerdir. Bu, çok yanlıştır. İmamlarımız demişler ki Enfal savaş ganimetlerine mahsus değildir. Enfal, insan emeğinin ürünü olmayan kendiliğinden var olan her servete denir; örneğin, tabiatta kendi kendine var olan ormanlar veya dağlık bölgelerde olan meralar vb. doğal servetler gibi. Bunlar Allah'ın ve Peygamberin malıdır yani Peygamber ve İmam da kendi zamanlarında Müslümanların hakimi olduklarından dolayı bu servetleri umumun maslahatına olan yerlerde yani Allah'ın yolunda masraf ederler. Enfal'dan biri de savaş ganimetleridir.

O halde o savaş ganimetleri enfalın bir kısmını oluşturmaktadır. Humus ayetinde bu umumi malın beşte birinin humus olarak verildikten sonra geri kalan beşte dördünün askerlerin arasında taksim edilmesine Allah izin vermiştir. Aslında o askerlerin malı değildir ve asker "ben savaşmışım bu benim hakkımdır" diyemez. Aksi takdirde ona derler ki eğer ganimet için savaşmış isen aslında senin cihadın batıldır. Sen Allah için savaştın, Allah sana bir şey vermek isterse verir. Şia açısından savaş ganimetleri enfalın bir bölümünü oluşturmaktadır. İşte burada, başka bir kural ve kanunun varlığını da anlamaktayız. O da şu ki, dağlarda, vadiler de yer altında ve ormanlarda bulunan doğal servetler ve savaş ganimetleri vb. şeyler enfaldandırlar; ve bunların yetkisi Allah ve Peygamberin elindedir, kimsenin şahsi malı değildir. İmamlarımız da demişlerdir ki bu hüküm sadece zikrettiğimiz yerlere münhasır değildir, eğer bir hazine bulmuş olsanız aslında bu hazine sizin şahsi malınız olmaz, madenler de kimsenin şahsi malı değildir ve hatta bunları ele geçirmek için çalışan ve para harcayan biri sadece masraf ettiği para miktarının karşılığında sahip olabilir masrafından fazlası onun şahsi malı sayılmaz ancak Allah ve Peygamber bu tür servetleri elde eden kimseye, bulduğu miktarın beşte birini asıl sahibine yani Allah ve Peygambere vermek kaydıyla, geri kalan beşte dördüne sahip olmasına izin vermişlerdir. Allah ve Peygambere verilen pay da toplum için masraf edilir. Gördüğümüz gibi Şia'nın enfal ve humus ayetlerini tefsiriyle Ehl-i sünnet'in tefsiri arasında çok derin farklar

vardır. Şia'nın tefsirine göre çok kapsamlı ve genel bir mefhum ortaya çıkıyor ki bu, bir açıdan İslam'ın iktisadi nizamıyla ve başka bir açıdan da İslami hükümet ve siyaset nizamıyla ilgilidir.

Burada bir soruyla karşılaşılıyor ki bunun cevabı İmamlarımızın rivayetlerinden açıkça anlaşılmaktadır. Şia fıkhnına göre humus altı paya bölünür: Allah'ın payı, Peygamberin payı ve İmamın şahsi payı, bu üç paya İmam malı denir. Diğer üç pay ise seyit malı olup yetim, yoksul ve yolda kalmış seyitlerin malı olarak taksim edilir. Bu soruyu günümüz insanları iki şekilde soruyorlar. Biri şudur, İslam neden böyle bir emir vermiştir? Bu, İslam Peygamberinin, kendi evlatlarına ve yakınlarına tanımış olduğu bir imtiyaz değil midir? Halbuki İslamın kanunlarında asla imtiyaz söz konusu değildir. Bu ise büyük bir imtiyazdır. İkinci soru da şudur, -Şia fıkhnına göre- neden seyitler, seyit olmayan kimselerden üstün tutulmuştur? Mesela diyorlar ki bütün dünya halkının Müslüman olup humus vermek istediklerini düşünün (Hz. Mehdi (a.s)'ın zamanında kesinlikle bu gerçekleşecektir) yani gelirlerinin beşte birini vermek isteyecekler. Bu beşte birin miktarı o kadar fazla olur ki günümüzde dünyanın en zengin ülkelerinden olan Amerika'nın bile bütçesi onunla mukayese edilemez. Siz Şiiler diyorsunuz ki bunun yarısı İmam malı olarak ayrılacak ve Müslümanların umumi maslahatına olan yerlerde kullanılacak ve diğer yarısı ise seyitlere verilecek. Eğer dünyadaki seyitlerin tümü bir araya toplansa her sene değil sadece bir yılın humsunun yarısı onlara verilse onların her biri milyarder olur. Hatta sadece dünyada mevcut olan Şiiler humsularının yarısını seyitlere verseler ortaya çıkan bu miktar çok büyük bir bütçeyi oluşturur. Ayrıca seyitlerin hepsi fakir olmadıkları gibi, onların arasında, kendilerinin humus vermeleri gereken nice zenginler vardır. O halde seyitlere verilen bu büyük servet ne olacak? Bu, seyitler hakkında bir imtiyaz değil midir? Ayrıca eğer başka bir konuyu da göz önünde bulundurursak bu soru daha başka bir şekil alacaktır. O da şundan ibarettir, Şia rivayetlerini, fikhını ve ilmihal kitaplarını incelediğimizde görüyoruz ki humsun her seyyide verilemeyeceğini söylemektedir. Humsun seyyide verilmesi bazı şartlara bağlıdır. Açıkça günah işlemeyen, fasıklık yolunda para harcamayan ve da fakir olan yani geçimini sağlayacak mal varlığı olmayan ve çalışmaya da gücü yetmeyen seyyide verilmelidir. O halde normal bir yaşam sürmek için -tabii ki israf etmeden ve tasarruf ederek- çalışma gücü olan bir seyyide humus verilemez. O halde güçlü veya zengin seyitlere humus verilemez. Geriye sadece sayıları çok az olan bir grup fakir seyitler kalır. Burada daha başka bir sorunla karşılaşılıyor. O da şundan ibarettir, diyorlar ki seyit olmayan her fakire zekat vermek istediğinizde onu muhtaç durumdan kurtaracak miktarda parayı bir defa da ona verebilirsiniz. Başka bir deyimle seyit olmayan bir fakir var ve elimizde de humus olmayan mesela zekat olan bir miktar para var. Yıllık masrafı sadece yüz milyon olan seyit olmayan bir fakire yıllık masrafını karşılamak için yüz milyon buna ilaveten sermaye olarak kullanması için de dokuz yüz milyon verebilir miyiz? Evet verilebilir. Seyyide de aynı şekilde verilebilir mi? Seyyide de hem yıllık masrafını karşılayacak ve hem de sermaye olarak kullanacağı miktarda humus verilebilir mi? Diyorlar ki hayır o miktar verilemez.

Aynı şart seyitler için de geçerlidir yani humus alan kimse de zekat alan kimse gibi fakir olmalıdır. Ayrıca seyitler hakkında daha başka bir şeyde var o da şu ki, seyitlere yıllık masraflarından fazla miktarda yani onları gani edecek şekilde humus verilemez. O halde başka bir çıkmaza da girmiş oluruz. Çünkü şimdiye kadar diyorduk ki eğer dünyadaki insanlar humuslarını seyitlere verseler onlar milyarder olurlar. Ancak şimdi humusu, zengin veya çalışmaya gücü olan seyitlere değil onların fakirlerine o da yıllık masrafını karşılayacak miktarda verin emriyle karşılaşmış bulunuyoruz. O halde bunca humus bütçesi nerelerde kullanılmalıdır? Buna göre humusun seyitlere verilmesinin bir imtiyaz olmadığı ortaya çıkmış olur. Çünkü humus, fakir seyitlere verilebilir ancak yıllık masrafından fazlasını vermemek gerekir. Ancak burada söz konusu olan başka bir mesele var o da İslam'ın bu büyük bütçenin harcanması için başka yerler belirtip belirtmemesidir. İmamlarımız buna şöyle cevap vermişlerdir: Humsun ayette Allah'ın payı, Peygamberin payı, imamın payı, yetimin, yoksulun ve yolda kalmışın payı diye bölünmesi humusun onların arasında bölünmesi anlamına gelmez. Humus sadece onların adına bölünmüştür. Aslında humus Peygambere ve Peygamberden sonra da İmama verilmelidir ve Peygamber veya İmam da seyitlerin geçimini bu bütçeden sağlarlar. Humus verilmediği takdirde de onların masraflarını başka bir bütçeden temin ederler. Seyitlerin normal masrafları humus bütçesinden temin edilir ve bu bütçenin geri kalan miktarı da Müslümanların genel maslahatına uygun olan yerlerde kullanılır. O halde fakir seyitlerin masrafından artan humus bütçesi hakikatte Müslümanların umumi maslahatlarına ayrılmıştır. Gerçi zamanımızdaki fakir seyitler fazladır ve humus verenlerin sayısı fakir seyitlerden çok daha fazladır ancak bazı alimler ihtiyat icabı diyorlar ki müçtehidin ve şer'i hakimin izni olmadan seyitlerin payını onların kendilerine vermeyin. Bunun sebebi de İmamların şu sözüdür: Seyitler, İmamın veya İmamın naibinin kefaletinde olmalıdırlar, eğer humusun miktarı onların masrafını karşılamazsa İmam veya İmamın naibi onların masrafını başka bir yerden temin etmelidirler, ama eğer humusun miktarı fazla olursa, onların masrafından fazla olan miktarı Müslümanların genel maslahatlarında harcanır.

Buna göre birilerinin "Şia mektebi bunca humus bütçesini seyitlere ayırmakla onları zengin etmek istemiştir" diye düşünmeleri çok yanlıştır. Çünkü, humustan seyitlerin yıllık masrafından fazlası yani onları, normal bir geçim seviyesinin üstüne çıkaracak miktar, onlara verilemez. "Seyidin evinin oluşu altından bile olsa humusu yine de seyide vermek gerekir" sözü doğru değildir. Çalışma gücüne sahip olup çalışarak geçimini sağlayabilen seyide humus verilmez İslam'ın dediği, fikhımızın dediği ve ilmihal kitaplarımızda yazılı olan şey de bunun kendisidir.

Şimdi burada başka bir soru kalıyor. Humusun seyitlere mahsus olmasının seyitler için iktisadi bir imtiyaz olmadığını düşünsek bile İslam neden seyitleri başkalarından üstün tutmuştur? Mesela bir firma çeşitli yollardan gelir temin edebilir. Buna karşılık da muhtelif masraflar eder. Haliyle bu firma bütçesini tanzim ettiği zaman bütün giderlerini aynı gelirinden temin eder eğer belli bir gideri için özel bir gelir kaynağı belirlerse bunun için bir neden göstermelidir. Humus seyitler için iktisadi bir üstünlük değildir diyelim ama bu ruhsal bir

üstünlüktür veya en azından bu bir nevi farklılıktır. Çünkü demiştik ki sadece fakir seyitler, İmam'ın veya İmam'ın naibinin idare ve kefaletinde olmalıdırlar. Seyit olmayanların verdiği zekat seyitlere verilemez seyitler sadece humustan pay alabilirler. Bu ayrılık ve farklılık nedendir?

Şüphesiz ki İslam'ın bazı hükümleri seyitlere mahsustur ve bu da İslam'ın seyitlerin soyunun belli olmasını istediğini gösterir. Bizce İslam sadece Peygamberin evlatlarının başkalarıyla karışmamasını ve soylarının kaybolmamasını istemiş ve buna da özen göstermiştir. Erkek veya kadın seyitlerin başkalarıyla evlenmelerinin bir sakıncası yoktur ama İslamın istediği seyitlerin baba tarafından soylarının korunmasıdır. Neticede bunlarda ruhsal bir duygu ortaya çıkar derler ki biz Peygamberin evlatlarıyız, Ali b. Ebitalib (a.s)'ın evlatlarıyız, Hüseyin b. Ali (a.s)'ın evlatlarıyız bizim babalarımız geçmişte bir çok fazilet ve üstün vasıflara sahip idiler. Bu da bazı insanların İslam'a yönelmelerine sebep olur. Böylece soylarının korunması iktisadi imtiyaza sahip olmaları için değil, İslam yolunda daha çok faaliyet göstermeleri içindir. Veraset yoluyla insana intikal eden genler az-çok sonraki nesillerde de görülür. Seyitler soyunun özellikle de Ali (a.s)'ın soyundan olan seyitlerin asr-ı saadetten günümüze kadar başkalarından daha çok İslam yolunda fedakarlık gösterdiklerini tarih de göstermiştir. Emeviler ve Abbasiler dönemindeki kıyımların çoğu Şii seyitler tarafından gerçekleşmiştir. Sonraki dönemlerde de muhtelif alimler, filozoflar ve edebiyatçılar arasından soyu Peygambere varan kimseler İslam yolunda başkalarından daha faal idiler. Çünkü onların kendilerini Peygamberin evladı bilmeleri, dini koruyan ve ona amel eden kimselerin soyundan olduklarını bilmeleri İslam yolunda daha çok faaliyet etmek için onları harekete geçiriyordu. Seyitlerin sayısı başkalarına oranla daha az olmalarına rağmen dini ilim merkezlerine baktığımızda dini ilim öğrenmeye özenen ve buna teşebbüs eden kimselerin üçte birinin seyit olduğunu görüyoruz. Seyit olmalarını hissetmeleri onların bu işte daha azimli olmalarına sebep oluyor. Günümüzde de görüyoruz ki taklit merciiilerinin çoğu seyittirler, onların arasında seyit olmayanlar da var ama çok azdır.

Biz İslamın humus babındaki hüküm ve kanunlarını nazara aldığımızda ve de Enfal ayetiyle humus ayetini birbirine eklediğimizde humus dairesinin Ehl-i Sünnet'in dediği gibi çok dar ve cihadın fer'ilerinden olan bir mesele olduğunu değil, Şia'nın dediği gibi humsun çok kapsamlı ve dairesinin de çok geniş olduğunu anlıyoruz. İslam fıkhi humus konusunda seyitlere herhangi bir iktisadi meziyet tanımamış ve sadece seyitlerin ruhsal durumlarının ve soylarının korunmasına özen göstermiştir. Böylece seyitler de soylarını korumuşlardır, seyitlerin çoğu kendi şecerelerini ve hangi kanallarla Peygambere ulaştıklarını biliyorlar. İslam, bu ruhsal ve psikolojik durum ve özellikten yararlanmak istemiş ve amacına da varmıştır.

Şia da Ehl-i Sünnet de humsun yalnız Peygamberin zamanına münhasır olmadığını ve Peygamberden sonra da geçerli olduğunu kabul etmektedir. Bu ayette geçen "yakınlar"dan maksat İmamlarımızdan nakledilen tefsire göre "masum İmamlar"dır. Yetim, yoksul ve yolda

kalmış seyitlerin yıllık masrafları da humustan temin edilmelidir ancak humusun hepsi onlara verilecek diye bir şey de yoktur.

Eğer Allah'a ve Bedir günü kulumuza indirdiğimize iman etmişseniz "humus hakkında emredilene uymalısınız. O büyük günde hak ile batıl birbirinden ayrıldı; batıl, batıl olarak ve hak da hak olarak tanındı. Bu ayet, Bedir günü Peygambere indirilen ayetlere değinmektedir. Çünkü bu ayetlerin şan-ı nüzülü Bedir savaşından sonradır. Askeri, iktisadi ve sayı açısından çok ufak ama sosyal ve manevi açıdan dünya tarihinin dönüm noktalarından biri olan Bedir savaşına fevkalade ehemmiyet verilmektedir. Bu ayette, Bedir savaşından hak ile batılın birbirinden ayrıldığı gün anlamına gelen "Furkan günü" diye söz edilmiştir. O gün işlerin cereyanı, bir gaybi elin varlığını ve hak ehlini desteklediğini gösteriyordu. Allah'ın her şeye gücü yeter. Evet Allah dilerse Allah'ın yolunda ihlasla adım atan maddi zayıf bir gücü batıl yolunda hareket eden güçlü maddi bir güce galip eder.

- 7 -

Kur'an açıkça buyuruyor ki Allah Bedir savaşında her iki tarafı birbirine karşı cesaretlendirerek iman ehlinin imanını çoğaltmak için bu savaşın gerçekleşmesine sebep oldu. İki ordu birbirleriyle karşılaşınca Allah'ın hazırladığı sebepler neticesinde bin kişilik Kureyş ordusu Müslümanların gözüne az göründü. Ve Müslümanlar "bunların sayısı çok azdır" dediler. Kafirler de Müslümanları görünce Müslümanların sayısı onlara çok az geldi. Kafirler "bunlar bizim için bir lokmadır" dediler. Bunun kendisi ruhsal bir durumdur. Hem Müslümanlar ve hem de kafirler savaşmak için moral buldular. Savaş başladıktan sonra kafirler düşündüklerinin tam tersiyle karşılaştılar, Müslümanların sayısının düşündüklerinden daha çok olduğunu gördüler. Daha sonra Müslümanları gerçek sayılarının iki katı olarak gördüler ve bu da kafirlerin moralinin bozulmasını sebep oldu. Allah diyor ki bunda ilahi bir sır vardı, bu hakikatin gerçekleşmesini ve bu dersin bütün dünya halkı arasında kalmasını istiyorduk. Daha da ilginç olanı şu ki savaşın başlamasından bir önceki gece Peygamber (s.a.a) düşman ordusunu rüyada gördü. Rüyada düşman ordusunu gerçek sayısından daha az olarak görünce rüyasını ashabına anlattı, ashabı dedi ki bizim için düşman bir şey değil. Neticede Müslümanlar tam bir moral içinde kafirlere saldırdılar, kafirler de önce güçlü bir moral ile Müslümanlara saldırdılar ama sayıları takriben Müslümanların üç katı olmasına rağmen ve teçhizat açısından da Müslümanlarla kıyaslanmayacak kadar üstün olmalarına rağmen morallerini kaybedip yenilgiye uğradılar. Şimdi Kur'an bu ortamı nasıl hazırladığını açıklıyor. Buyuruyor ki: Ey Peygamber, hatırla o zamanı ki Allah bunları rüyada sana gösterdi ama az gösterdi sen de onların o kadar olduğunu sandın. Eğer Allah bunları sana çok gösterseydi dolayısıyla sen de gördüğün hakikati anlatacak ve böylece azminiz kırılacaktı. İhtilafa düşecektiniz, bazınız, onlarla savaşalım diyecekti bazılarınız da onlarla savaşmayalım diyecekti. Ama Allah bu işi yaptı (ve sizi ihtilaf ve yenilgiden korudu). Allah, kalplerden geçenleri bilir.

Onlarla ilk karşılaştığınızda sayılarını size az gösterdi ve sizi de onların gözüne az gösterdi. Allah bir işi yapmak isterse muhakkak bir vesile ile onu yapar. Bütün işler Allah'a döner.

Bu ayetlerden sonraki birkaç ayet cihatta gözetilmesi gereken ilkeleri zikretmektedir. Cihadın ilk temeli azimli, dayanıklı olmaktır:

"Ey iman ehli, savaş meydanında düşmanla karşılaştığınızda dimdik ve azimli olun."

Başka bir ayet ise şöyle buyuruyor:

"Şüphe yok ki Allah, kendi yolunda, yan-yana, kurşunla kenetlenip kurulmuş bir duvar gibi saf kurarak savaşanları sever." [14]

Yapılması gereken ilk şey dayanıklılık, azim ve istikamettir.

"Allah'ı çok yad edip hatırlayın, Allah'ı unutmayın."

Allah'ı zikretmek, hatırlamak insanın kalbinin güç kazanmasına sebep olur. Özellikle insanın, zor şartlarda Allah'ı anması, ondan yardım istemesi insana moral verir.

"Ey iman edenler, sabretmekle ve namaz kılmakla güç kazanın." [15]

Namaz, Allah'ı zikretmektir. Kur'an diyor ki namazdan yardım alın, namaz kılmakla güç kazanın. Bir zamanlar din dersleri de görmüş ama sonradan sapmış olan biri yıllar önce Tahran'a gelip Şiiliğin reddinde bazı şeyler yazmıştır. Ben de ona cevap yazmıştım. O şahıs yazmış olduğu kitapta Allah'ı zikretmeyi küçümsemiş ve demişti ki bir bekçinin gece yarısı halkın evini koruması mı daha iyidir yoksa bir köşede oturup durmadan dudaklarını oynatması ve ben zikrediyorum demesi mi daha iyidir? Bir alim bu söze çok güzel bir cevap verip demişti ki: Üçüncü bir yol daha var, bir bekçi silahı omzunda geceleyin halkın evini koruduğu zaman Allah'ı zikredebilir. İslam demiyor ki ya gidip bekçi olun ya da bu işten vazgeçip, sadece Allah'ı zikredin, ya pilot olun veya bu meslekten vazgeçin ve Allah'ı zikredin ya kaptan olun veyahut da Allah'ı zikredin. İslamın dediği şu ki, her meşru olan mesleğe giriyorsunuz girin, her ne yapıyorsanız yapın ama Allah'ı da zikredin, işte o zaman işinizi daha iyi yaparsınız ve moraliniz de güçlenir. Gece yarılarında halkın evini korumak mı daha iyidir yoksa bir köşeye çekilip bir tespahi ele alıp zikretmek mi? Kur'an demiyor ki gidip köşeye çekilin, kapıları kapatın ve tespahinizi elinize alıp Allah'ı zikredin. Kur'an Allah yolunda cihad eden mücahitlere şöyle buyuruyor: "Ey iman edenler, düşmanla karşılaştığınızda, ölüm dişlerini size gösterdiğinde, azimli olun ve Allah'ı zikredin."

Ayet yalnız azimli olmayı emretmiyor. Ve demiyor ki "gidip evinizde oturun ve Allah'ı zikredin", ayet diyor ki "azimli olun ve Allah'ı zikredin, savaş meydanında eğer Allah'ı zikrederseniz daha azimli olursunuz ve ancak bu surette doğruluğa kavuşmuş olursunuz."

Cihadın usullerinden ikisini saydık: Azimli olmak, Allah'ı zikretmek. Üçüncüsü de, düzenli olmak ve kendi başına iş yapmamaktır. Bakın Allah neyi emretmişse onu yerine getirin. Peygamberin emrine itaat edin. Allah ona yetki vermiştir. Cihadın üçüncü ilkesi, hem şer'i açıdan ve hem de ameli açıdan düzenli olmaktır. Şer'i düzen Allah'ın emirlerine kılı kılına uymak, amel etmektir. Askeri düzen ve disiplin ise Allah'ın belirlediği komutanın emrine zamanında ve yüzde yüz amel etmektir. Dördüncü ilke, ise ihtilafa düşmemektir. Birbirinizle ihtilaf etmeyin ki, ihtilafa düşmek çok tehlikelidir. İhtilafa düşerseniz, azminiz kırılır,

sarsılırsınız. Düşmanın karşısında tek bir yumruk olmalısınız. İhtilafa düştüğünüzde düşmana karşı kullanmanız gereken gücü kendi aleyhinize kullanmış olursunuz.

Müslümanların içindeki ihtilaflar onları ne hale getirmiştir görmüyor musunuz? Filistinli Ürdünlüyü, Ürdünlü de Filistinliyi öldürüyor. İslam'a hizmet için, İslam düşmanı ile savaşmak için harcadığımız gücün kaç katını birbirimizin aleyhine kullanmaktayız. Kur'an buyuruyor ki, ihtilafa düşmeniz azminizin sarsılmasına neden olur, izzet, galebe ve gücünüz sarsılır ve eriyip yok olur. Çünkü ihtilafa düşmek azmi sarsar ve azmin sarsılması da izzet, galebe ve gücün yok olmasına sebep olur. Bu da cihadın başka bir ilkesidir.

Ayet buyuruyor ki: Sabredin, gelecek için ümitli olun ve bilin ki zafer sabırdan doğar. Allah sabredenlerdendir. Eğer insan sabırlı ve azimli olursa Allah Teala ona yardım eder.

Cihadın usullerinden başka biri de ihlaslı olmaktır. Ayet buyuruyor ki: İhlaslı olun ve işinizi yüce İslami hedefiniz için yapın. Gösterişi bir kenara bırakın. Böbürlenerek evlerinden yurtlarından çıkanlar gibi olmayın. Ayette geçen "*bateren*" nimet bolluğunun insana verdiği hafiflik anlamındadır. Bunu şöyle açıklayabiliriz: Savaşa giden bir asker veya subay, elbisesinin, botunun en iyi kaliteden olmasına özen gösterir; gayesi rütbesini yükseltip madalya takmak olursa ve giyinip kuşandıktan sonra da kibirlenerek, gururlanarak dışarı çıkarsa böyle birisi ihlaslı olamaz. İşte ayet diyor ki böyle olmayın. Riya ve gösteriş olsun diye iş yapanlardan olmayın, ihlaslı olun. Resulullah (s.a.a) bu hususu çok güzel bir şekilde açıklamıştır: İslam ordusuna katılıp cihad etmek isteyenlerin sadece savaş meydanına çıkıp cesaret göstermeleri ve düşmanı öldürmeleri yeterli değildir. Bir mücahidin ne amaçla cihad ettiğini araştırmak gerekir. Eğer cihad etmesi Allah ve Resul'u içinse, cihadı makbuldür Ama ganimet almak veya bir cariye esir almak için cihada katılan birinin cihadı bunlardan öteye gitmez.

Böbürlenerek veya gösteriş için evlerinden çıkıp cihada katılanlardan olmayın. Bu gibi insanlar, halkı Allah'ın yolundan alıkoymak. Allah bunların amellerine tamamen ihata etmiş bulunuyor. Yani Allah bu gibi amelleri kabul etmez. Allah'ın rızası için yapılan iyi bir amelle Allah'ın rızası için olmayan iyi bir işin arasındaki fark şu ki, Allah rızası için yapılmayan işte amaç sorulmaz ne amaçla yapılırsa yapılsın, onun yapılması istenir. Mesela biri, kendi düşmanını cezalandırmak için birini gönderiyor. Adam döndüğünde "onu iyice dövdün mü, ikinci bir defa sesi çıkmamak üzere iyice patakladın mı" diye sorar. Artık "ne amaçla onu dövdün?" diye sormaz. Ama Allah'ın işi böyle değildir. Allah'ın sorduğu ilk şey insanın amaç ve hedefinin ne olduğudur.

- 8 -

"Yurtlarından böbürlenmek ve halka gösteriş yapmak için çıkanlara ve insanları Allah yolundan alı koyaanlara benzemeyin ve Allah onların bütün yaptıklarını bilgisiyle kavramıştır."(Enfal/47)

Bu ayet önceki iki ayetin devamıdır. Bu ayetin iyice anlaşılması için önceki iki ayete değinmek zorundayız. Peş peşe zikredilen bu üç ayet cihadın usullerini açıklıyor ve Müslüman

mücahitlere hitap ederek buyuruyor ki: Ey Müslüman mücahitler, düşmanla karşılaştığınızda ve cihad ettiğinizde böyle olun.

Buradaki noktalara dikkat edin ve sonra da İslam'ın verdiği emirleri diğer nizamlarda olan askeri talimatla mukayese edin. Özellikle de bu emirlerin duygusal boyutlarına dikkat edin ve görün ki İslam, mücahitlerin duygularını hangi tarafa ve beşeri eğitim sistemleri ise askerlerin duygularını ne tarafa yönlendirmektedir? Tabii ki bu emirlerin bazıları İslam ile beşeri sistemler arasında ortaktır ve diğer bazıları ise farklıdır. Şimdi müşterek ve özel olan emirleri açıklayalım. Geçen ayet diyordu ki "ey iman edenler, düşmanla karşılaştığınızda sebat edin, direnin." Ayet, sebat ve istikamete emretmektedir. Diğer sistemlerde de aynı emir verilmektedir. Askerin böyle olması gerekir, aksi halde asker olamaz.

Ancak dinlerin arasında sadece İslam dini kendi izleyicilerini güçlü ve sebatlı olmaya davet etmiştir. Meşhur tarihçi Will Dourant uygarlık tarihi hakkında yazmış olduğu kitabının on birinci cildinde İslam uygarlığı hakkında bahsetmektedir. Bu yazar, kitabının on birinci cildinde diyor ki hiç bir din İslam dini gibi kendi izleyicilerini güçlü, kudretli olmaya davet etmemiştir. "Ey iman edenler, düşmanla karşılaştığınızda sebat edin, düşmandan kaçmayın." Bu hususta yiğitliğe ve kahramanlığa teşvik eden bir çok ayet vardır: **Şüphe yok ki Allah, kendi yolunda, yan-yan, kurşunla kenetlenip kurulmuş bir duvar gibi saf kurarak savaşanları sever.**^[16] Eski efsanelerde diyorlardı ki falanca kahramanın vücudu çeliktendi. Bununla şunu demek istiyorlardı ki onun vücuduna ok işlemezdi. Ama Kur'an burada bir cemaati bununla vaf ediyor; ve diyor ki bu saf ve bu ordu kendi yerlerinde öyle sağlam ve sabit dururlar ki sanki bu et duvarı etten değil de çelikten yapılmıştır. Başka bir ayet de şöyle buyuruyor:

"Nice peygamberler gelip geçti ki onlarla beraber birçok bilginler, savaşa girişti. Onlar, Allah yolunda başlarına gelenlere dayandılar, ne gevşediler, ne zayıflık gösterdiler, ne de boyun eğdiler ve Allah, sabredenleri sever."^[17]

İlk emir sebat etmektir ve bu da insanın düşman karşısında gösterdiği azim ve iradeye bağlıdır. Ayet diyor ki korkmayın ve sebatlı olun. İkinci emir ise şu ki "olduğunuz durumda Allah'ı çok zikredin, şiarlarınız, ilahi şiarlar olmalıdır." Bunun iki faydası vardır: Biri şu ki, böyle bir durumda Allah'ı zikretmek insanın kalbini kuvvetlendirir; aslında bu emir birinci emri teyit etmektedir. İkincisi ise, bu durumda Allah'ı zikretmek insanın herhangi bir hevese kapılmasına engel olur. Allah için savaşıyorsanız Allah'ı da hatırlayın. İşte bu yüzden de Müslümanların savaşlardaki şiarları ilahi şiarlardı. Şimdi bile Arap askerleri az da olsa savaşlarda Allahu Ekber şiarını diyorlar. Ayet sadece "Allahu Ekber" kelimesini söyleyin demiyor, diyor ki hangi münasip zikir olursa olsun Allah'ı zikredin ama en iyisi Allah'tan yardım dilemeyi içeren zikirleri söylemektir.

Üçüncü emir: Allah'a ve Peygamberine itaat edin. Allah'a itaat etmek, yani savaşta da olsa İslamın emirlerine tamamen riayet edin ve sınırı aşmayın. Bakara suresinin 190. ayeti buyuruyor ki: *"Allah yolunda sizinle savaşanlarla savaşın ama sınırı aşmayın, zulüm etmeyin."* Allah tarafından Peygambere vahyedilen İslam'ın emirlerini daima göz önünde bulundurun ve

Peygambere itaat etmekle askeri disipline uyun. Çünkü Peygamber sizin önderiniz ve rehberinizdir. Kendi aranızda ihtilafa düşmekten ve birbirinizle çekişmekten kaçının. İhtilafın neticesi gevşemek ve azmin kırılmasıdır. Ayet, ihtilafa düşmekten menettiğine göre haliyle birbirinizle savaşmaktan da meneder. İhtilafa düşmeyin aksi halde normal dengesini kaybedip hastalanan ve akyuvarları mikroplarla savaşarak gücünü kaybeden bir vücut gibi gevşersiniz. Gevşediğinizde de gücünüzü kaybedersiniz. Ayette geçen "rih" kelimesi Arapça'da rüzgar anlamındadır. Ama rüzgar kelimesi ile farklıdır. Biz havanın hareketine rüzgar diyoruz ve bu kelimedden başka bir kelime üretmemişiz. Ama Arapça'da "rih" kelimesinden diğer birçok kelime üretilmiştir. Koku manasına olan "raiha" kelimesi de bu kelimedden türemiştir. Çünkü koku havada yayılarak havanın hareket etmesiyle insana gelir. "Ruh" kelimesi de bu kelimedden üretilmiştir. Rüzgar ve hava kelimesi ima ve kinaye olarak da kullanılır. Mesela birinin güç ve kudretinin yok olduğunu anlatmak istediğimizde de "havası yattı" diyoruz. Ayette geçen "rih" kelimesinin de güç ve kudretten kinaye olması mümkündür. O halde ayet şunu anlatmak istiyor ki "İhtilafa düşerseniz gücünüzü kaybedersiniz." Aynı şekil "İhtilafa düşerseniz kokunuz kesilir" anlamına da gelebilir. Netice itibariyle her ikisi de aynıdır. O halde bu ayet emrediyor ki "birbirinizle ihtilaf etmeyin aksi halde zayıflarsınız ve zayıfladıktan sonra da azamet ve kudretinizi kaybedersiniz. Will Dourant gibilerinin "hiçbir din kendi izleyicilerini güç kazanmaya davet etmemiştir" demeleri sebepsiz değildir. Başka dinlerde bu gibi konular söz konusu değildir, azamet ve kudret söz konusu değildir. Manevi boyutların yanısıra sosyal boyutlara da sahip olan İslam dini toplumun temellerinden biri olan kudret ve güç kazanma konusuna ister istemez önem vermiştir.

Başka bir emir de sabretmektir. Ayet diyor ki "**sabredin Allah sabredenlerledir.**" Sabır, karşılaşılan zorluklar karşısında sarsılmamaktır ve inlememektir, sebatlı olmaktır. Düşmanın gücü karşısında korkuya kapılmayın, karşılaşıacağınız zorluklar karşısında sabırlı olun.

İslam dini mücahitlere sebatlı olma, vahdeti koruma ve kanunlara riayet etme emrini verip güçlü ve ihtişamlı olmaları gerektiğini söylüyor ama kapsamlı bir din olduğu için ahlak ve maneviyat boyutuna da sahiptir. İslam dini, Müslümanları gururlandırmaya yöneltecek bir şekilde tahrik etmiyor. İslam, Müslümanların duygularına nasıl yön veriyor, hangi tarafa yöneltiyor? Burada bir mukayesede bulunmak istiyorum. Yapacağım mukayesede istisna diye bir şey yoktur. Dünyada bulunan bütün sosyal mektep ve felsefeler daima halkta, bir milli gurur uyandırmak istiyorlar ve askerler de bu fikri yapı gereği sadece kendilerini ve devletlerini düşünürler. Daima "biz öyleyiz böyleyiz, böyle iftiharlarımız var, başkalarından üstünüz" derler. Ancak Kur'an diyor ki sakın siz de onlar gibi olmayın, sakın gurura kapılmayın. İnsana bir nimet verildiğinde, insan çok sevinir, hoşnut olur ve hatta öyle bir gururlanır ki artık ayağı yere değmez, başkalarına itina etmez ve kendini herkesten üstün görür. İnsana nasıl bir nimet verilirse verilsin bu durum ortaya çıkar. Bazıları servetin bolluğundan gururlanır, bazıları güç ve kudretlerinden dolayı gururlanır, başkalarına itina etmez. Yürüdüklerinde bile güçlü ve servetli olduklarını göstermeye çalışıyorlar. Konuştuklarında öyle konuşurlar ki sanki güç,

kudret ve ilim sahibi benim demek istiyorlar. Hatta gururları bakışlarından bile anlaşılır. Ama Kur'an diyor ki ey Müslümanlar siz de onlar gibi olmayın, zafer ve fetihleriniz sizi mest etmesin ve sizi gururlandırmamasın. İşte bu yüzden de diyor ki sizden başkaları ancak böyle olur.

O halde Kur'an'ın İslam askerlerine verdiği son emir, onların alçak gönüllü olmalarıdır. Kur'an, diyor ki bu vasıfta olan o insanlar gibi olmayın.

Kur'an şöyle diyor:

Yurtlarından, evlerinden böbürlenerek çıkan kimseler gibi olmayın, işlerini gösteriş ve riya olarak yapan kimselere benzemeyin. Çünkü bunlar sadece kendilerini görürler, Allah'ı görmezler. Onlar, halkı Allah'ın yolundan engellerler. Siz onlar gibi olmayın. O halde ayetin verdiği son emir alçakgönüllülüktür. Kur'an, bu husustaki bütün beşeri sistemleri dışlayarak, reddederek askerlerin duygularını şahsi veya milli gurur doğrultusunda tahrik etmiyor. Çünkü ayetin başında buyurmuştu ki Allah'ı zikredin, daima Allah deyin ve hakikate uyun, bu gurur ve tekelciliği bir kenara atın. Allah, onların yaptıklarını kavramış, ihata etmiştir. Ayetin bu kısmı da bu gibi şeylerin azabı ve cezası olduğuna değiniyor. Allah onların yaptıkları bu işlerin tümünü ihata etmiştir. Yani, Allah'tan korkun, İslam'ın işinde adın, lafın ve zahirin hiç bir yararı yoktur.

Müslümanlar, Peygamber-i Ekrem (s.a.a) 'in bayrağı altında oldukları veya Peygamberin sire ve sünnetine uyup böyle cihad ettikleri sürece Allah'a olan imanlarına dayanıyorlardı, sebatlı idiler. Allah'ı zikrediyorlardı, birbirleriyle ihtilaf etmiyorlardı, İslam'ın emirlerine riayet ediyorlardı, disiplinli idiler ve sızlamıyorlardı, hepsinden daha üstünü de gururlanmıyor ve böbürlenmiyorlardı, alçakgönüllü idiler ve dolayısıyla da Allah'ın vadesi onların hakkında gerçekleşiyordu. Ama tedricen İslamın askerleri bu sadeliği terk etti ve bununla da kalmayıp ibadetleri bile gerçek içeriğini kaybetti. Bu anlatacağım olayı belki defalarca duymuşsunuzdur: Hz. Rıza (a.s) Merv'de veliaht idi. Ancak veliahtlığı bildiğimiz gibi Memun'un zoruyla kabul etmişti ve bunu da hiçbir görev üstlenmemek ve devletin hiç bir işinde bulunmamak şartıyla kabul etmişti. Çünkü o zamanın koşulları İmamın istediği gibi değildi. İmamın bu siyaseti, Memun'u Hz. Rıza (a.s)'ın isminden yararlanmaktan mahrum etti. Yani İmam Rıza (a.s) bu tavrıyla Memun'un siyasetini etkisiz hale getirdi. İmam Ali b. Musa er-Rıza (a.s) veliaht idi ama hiçbir şeye karışmıyordu ve halk da bunu görüyordu. Bunun kendisi Memun'un siyasetlerine ameli bir itiraz idi. Kurban bayramı günü gelmişti. Memun birini İmam Rıza (a.s)'ın huzuruna gönderip bayram namazını kıldırmasını ondan rica etti. İmam "ben hiçbir şeye karışmayacağım demiştim onun için de bayram namazını kıldırma istemiyorum" dedi. Memun dedi "bu namazdır, ibadettir; ayrıca senin namaz kıldırmanın halkın bana itiraz etmesine sebep olmuştur. Halk diyor ki, İmam neden hiçbir işe karışmıyor? Evet sen hiçbir şeye karışmayacağımı şart etmiştin ama bu sadece bir namaz kıldırma. Bir defalık da olsa gidin namazı kıldırın ki halkın itirazı yatışsın." İmam buyurdu ki: Gidip namazı kıldırırım ama ceddin Peygamberin sünnetine uyarak kıldırırım, onun kıldıracağı gibi kıldırırım. Yani bu günkü sünnetlere uyarak değil, ceddinin uyduğu İslami sünnetlere uyarak namaz kıldırırım. Memun

dedi ki, istediğın gibi namaz kıldır. Kurban bayramı namazını Hz. Rıza (a.s)'ın kıldıracağı duyuruldu. -Muaviye'nin zamanından Memun'un zamanına kadar- Yüz elli yıl boyunca halifeler şanlı, şöhretli bir şekilde evlerinden dışarı çıkıp bayram namazına gidiyorlardı. Bilgisiz ve cahil halk, veliaht olan İmam Rıza (a.s)'ın da görkemli bir elbise giyinip namaza geleceğini sanıyordu. Abbasi hilafetinin şehzadeleri olan ordu komutanları ve devlet adamları, İmam Rıza (a.s) ile birlikte namaza gitmeleri için İmam Rıza (a.s)'ın evine gittiler. Ve o zamanın törelerine uyarak atlarını altınla eğerleşmiş, atların boynuna altın ve gümüş kolyeler takmış, özel ayakkabılar giymiş, silahlarını yanlarına almış ve kıymetli taşlarla süslenmiş kılıçlarını da bellerine takmışlardı. Ama İmam Rıza (a.s) önceden demişti ki ben ceddim Resulullah (a.s) gibi giyinip namaza gideceğim. Evde bulunanlara dedi ki benim söylediklerimi yapın. Abdest alıp hazırlandılar. İmam Rıza (a.s) ayağındakileri çıkarıp elbisesinin eteğini topladı, eline asa aldı ve zikrederek hareket etti.

İmamın yanındakiler de aynı zikri tekrar ettiler. Herkes bekliyordu. Kapı açılınca herkes imamın kıyafetini ve giyiniş tarzını görünce ister istemez "Allahu Ekber" dedi. Atlardan inip elbiselerini değıştirmeğe koyuldular. Ayaklarına giydikleri ayakkabıları öyle bağlamışlardı ki ayaklarından çıkmıyordu. Bunların hakkında tarihte şöyle yazılmış. Bir bıçak bulup ayakkabılarını yırtarak çıkarabilenler çok mutluydular. Herkesin gözünden yaş akıyordu. Herkes İmamın süslü elbiselerle, altınla, atla ve kılıçla dışarı çıkacağını sanıyordu ama İmamın manevi azametle dışarı çıktığını görünce "Allahu Ekber" demeye başladılar. Kadınlar ve çocuklar veliahdin azametini görmek için damların üzerine toplanmışlardı. Ama beklediklerinin tam tersini gördüler. Tarihte yazılmıştır ki: Aniden Merv şehri "Allahu Ekber" feryadıyla dolup taşı, bütün şehirde ağlama sesleri yükseldi. Sadelik ve maneviyatın azameti, azamete azamet kattı. Namaz kılınacak yere doğru hareket etti herkes. (Bu namaz umumi bir namaz olduğu için açık havada kılınması sünnettir). Halk öylesine akın etmişti, öylesine duyguları coşmuştu ki sanki yer-gök titriyordu. Memun'un casusları olup bitenleri Memun'a haber verip dediler ki "Eğer bu gün namazı İmam Rıza (a.s) kıldırır, her şeyini kaybedersin, eğer halka Memun'a saldırır derse, senin kendi komutanların sana saldırıp seni yok ederler. İş o yere varmamışken onlara engel ol." Bundan dolayı İmamın yanına gelip namazı kıldırmaması için rica ettiler ve dediler ki "siz yorulmayın, zahmet etmeyin, halife diyor ki namaz kıldırmasın" böylece İmama engel oldular. İmam buyurdu "ben size demiştim ki ben namaz kıldırırsam ceddim gibi kıldırarak ve onun sünnetine uyacağım. Ceddim de böyle yapardı.

İslam'daki ibadet bu hale gelmişti, cihadın ne hale geldiğini Allah bilir. İslam halifeleri İslami cihadı, maddi cihad durumuna getirdiler ve böylece çok büyük hata etmiş oldular. Cihadı İslam'daki konumundan saptıran ilk şahıs Muaviye oldu. Ömer'in hilafeti zamanında Muaviye Suriye'nin valisi idi. Merkezi şimdiki İstanbul, eski adıyla Kostantiniye olan Bizans (Doğu Roma) Suriye'nin komşusuydu. Ömer Şam'a geldiğinde, o zaman henüz tahrife uğramayan Peygamberin sünnetine uygun olarak sade bir şekilde geldi. Kendisi devesiyle ve kölesiyle birlikte geldi. Bu deveye bazen kendisi biniyordu ve kölesi yaya olarak gidiyordu bazen de

kölesi biniyordu ve kendisi yaya kalıyordu. Bir su tulumları vardı bir de biraz kuru ekmekleri. Muaviye ve ordusu çok ihtişamlı elbiseler giyip süslenerek halifeyi karşılamaya geldiler. Muaviye ve yanındakiler gelip onların kim olduğunu bildiler, çünkü önceden tanışıyorlardı. Ömer, Muaviye ve etrafındakileri o durumda görünce devesinden inip eteğini taşla doldurdu ve Muaviye'ye fırlatarak dedi ki "bu ne hal, ne vaziyet?" Ama Muaviye o kadar uyanık ve hokkabaz idi ki, nitekim halifeyi ikna etti. Muaviye şöyle dedi "Bizansla komşu olduğumuz için İslam'ın maslahatı bunu gerektiriyor". Halifede buna karşı bir şey demedi.

Böylece manevi azameti maddi ihtişama dönüştürdüler, oysa ki güç ve kudret manevi azamettedir. Müslümanların muvaffak olmalarının sebebi de ruhi ve manevi güçleri idi.

Ve o vakit ki Şeytan kendilerine yaptıklarını güzel göstermiş de demişti: Bu gün insanlardan size galip gelecek yok! Ben de sizin yardımcıyım... (Enfal/48)

Şeytanın onlara dediği bu söz hakkında tefsir alimleri eskiden beri ihtilaf etmişlerdir. Şeytanın bu sözleri vesvese miydi yoksa temessül müydü? Bildiğimiz gibi Kur'an-ı Kerim hem melek adında bir hakikate ve hem de şeytan ve cin adında başka bir gerçeğe değinmiştir. Genelde melek ile insanın irtibatının insanın ruhuna iyi hatıraları iletme ve bildirme şeklinde olduğunu söylemişlerdir. Bir hadiste şöyle söylenmiştir: İnsanın kalbinde iki kulak vardır. Bunların birine melek, diğerine de şeytan fısıldar. Kur'an diyor ki melek temessül ederek ortaya çıkar; yani meleğin zat ve cinsi cisimden değildir ama cismani bir kalıba girerek insanın gözüne görünür. Kur'an Ruh-ul Kudüs ve Meryem hakkında şöyle diyor:

"Ve ailesiyle arasına bir perde germiştii. Derken ona ruhumuzu göndermiştik de gözüne, azası düzgün bir insan şeklinde görünmüştü."^[18]

Şeytan da bazen insanın kalbine vesvese ederek onu aldatır ve bazen de başka bir kalıba girerek insanın gözüne görünür.

Bu ayet hakkında eskilerden beri tefsir alimleri ihtilaf etmişler ki acaba bundan maksat, şeytanın kafirlerin kalbine vesvese etmesi midir yoksa başka bir kalıba girerek onların gözüne görünmesi mi? Alimler bunların her ikisine de değinmişlerdir ve her ikisi de doğru olabilir. Amaç şeytanın bu sözleri kafirlere iletmesidir. Bu da hangi yolla olursa olsun; ister onların kalbine vesvese etmiş olsun, isterse onların gözlerine görünmüş olsun. Kısacası şeytan onlara "siz çok güçlüsünüz" deyip onları gururlandırdı ve şöyle dedi "Ben sizin yardımcınızım". Ama iki ordu birbiriyle karşılaştınca şeytan kaçtı! Bir tefsire göre başka bir kalıpta onların gözüne görünen şeytan ortadan kayboldu. Öbür tefsire göre de onların kalbine vesvese eden, onlara güç veren ve gururlandıran şeytan aniden kayboldu ve onun yerini korku aldı.

Her zaman böyledir: Şeytan her yoldan -vesvese veya bir kalıba girip göze görünme yoluyla olsun- gelir, insan gururlanır ve cinayete teşebbüs eder ama iş sonuca varınca bütün şeytani amiller geri çekilir ve insan tek başına kalır. O halde ayet diyor ki siz gururlanmayın ve onlar gibi olmayın ki şeytan onları böyle aldattı.

"O sırada münafıklar ve kalplerinde bir hastalık bulunanlar: "Şunları dinleri aldattı." diyorlardı. Oysa, her kim Allah'a dayanırsa, bilsin ki, Allah, üstündür, hikmet sahibidir." **Enfal:49**

Defalarca demişizdir ki asr-i saadette İslam'daki savaşlar, özellikle de Bedir savaşı bir mucize hükmündeydi. Yani, maddi etkenler ve güçler açısından hiç kimse Müslümanların zafere ulaşacağına inanmıyordu. Bedir savaşında herkes Müslümanların yenileceğini sanıyordu. Kendilerini akıllı bilen münafıklar gülüp, bu zavallılara bakın Kur'an'ın ve dinlerinin vadeleri nasıl da onları aldatmış, deliler gibi kendilerini ölüme atıyorlar, nereye gidiyorlar? Kaç kişiyle, hangi silahlarla, hangi güçle savaşmak istiyorlar? Aldanmışlar, bunları dinleri aldatmıştır, diyorlardı. Kur'an diyor ki, bunlar bilmiyor ki eğer biri Allah ile olsa, Allah'a dayansa İlahi etkenler onların yardımına koşar, onları güçlendirir ve kendi hedeflerinde onları teyit eder. Kalbi hasta olan münafıklar onların hakkında öyle diyorlardı. ("Kalpleri hastadır" cümlesinden maksat manevi hastalıktır. Kur'an her nerede "kalplerinde hastalık var" demişse maksat ruhsal ve ahlaki hastalıklardır.) Münafıklar ve kalplerinde ruhsal ve ahlaki hastalık olan kimseler diyorlardı ki: Bunların dini bunları mağrur etmiştir. Zavallılar nereye ve hangi güç ile gidiyorsunuz? Ama bunlar gafil idiler ki, her kim Allah'a tevekkül etse Allah onun için yeterlidir. (Tevekkül, insanın kendi vazifesine uygun hareket etmesi ve gerisinde de Allah'a itimat etmesidir.) İşlerinizde gerçekten Allah'a tevekkül ederseniz Allah'ın elinin sizinle beraber olacağını o zaman göreceksiniz. Şüphesiz ki Allah üstündür, hüküm ve hikmet sahibidir. Eğer Allah isterse hiçbir güç onun karşısında duramaz. İşleri hikmet ve maslahat üzeredir, kimseyi sebepsiz yere teyit etmez. Psikolojik yönlü olan emirleri içeren ayetler burada son buluyor. Sonraki ayet öğüt ve nasihat vermektedir. Kafirlerin ruhları alındığı zamanki hallerini beyan etmektedir. Bu ayeti sonraki toplantıda ele alıp bahsedeceğiz.

- 9 -

Bir de görseydin melekler canlarını alırken o küfredenlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak 'Tadın yangın azabı' derler. Bu işte sizin kendi ellerinizin takdim ettiği yüzünden ve Allah'ın kullarına zulümkâr olmadığını. (Enfal: 50-51)

Bu ayet, kafirlerin ruhlarının alındığı zamanki elemli hallerini açıklamaktadır. Defalarca demişizdir ki küfrün özü, gerçekler karşısında inat etmektir. Usul-u Kafi'de İmam Bakır (a.s)'dan şöyle bir hadis rivayet edilmiştir:

"İkrar ve teslimin gerektirdiği her şey imandır; inkarın gerektirdiği her şey ise küfürdür."

İnsanın hakikati teşhis edip teslim olması imandır ama hakikat olduğunu bilir de teslim olmazsa, muhalefet ve inat ederse, bu küfürdür ve küfürden kaynaklanan bir özelliktir.^[19]

Allah Teala, Peygamber (s.a.a)'in karşısında duran kafirlerin dünya ve ahiret azabını hak ettiklerini buyuruyor. Bunun sebebi de şu ki onlar Resulullah (s.a.v)'in kim olduğunu teşhis etmelerine rağmen, sözlerinin içeriğinden haberdar olmalarına rağmen inat ettiler. Bu tür muhalefet tam anlamıyla küfürdür. Kur'an-ı Kerim onların ruhlarının nasıl şiddetle alınacağına ve bunun da onların azaplarının başlangıcı olacağına değiniyor.

Neden Ölmeye "Vefat" Diyoruz?

Bu ayet hakkında birkaç konuya değinmeliyiz. Kur'an ölmeye "*teveffa*" tabirini kullanmıştır, biz de aynı kökten olan "*vefat*" diyoruz. Neden ölmeye "*vefat*" diyoruz? Bazen ölmek hakkında kullanılan "*fevt*" kelimesi vefat kökünden değildir; onunla farklıdır. Bazıları "*fevt*" kelimesiyle "*vefat*" kelimesinin aynı şeyler olduğunu sanıyorlar. Ancak bunların manaları farklıdır. Kur'an-ın kullandığı "*teveffa*" kelimesi "*vefat*" kökündendir "*fevt*" kökündendir değildir. *Fevt*'in manası kaybetmektir. Namaz kazaya kalınca "*fevt*" kelimesi kullanılır. Veya şöyle diyoruz "Filan adam Mekke'den geldi, ziyaretine gidecektim ama bazı sorunlardan dolayı bu fırsat *fevt* oldu (elimden çıktı)" Ölüme "*fevt*" tabirini kullanıyorsak -ancak Kur'an bu tabiri kullanmıyor- ölen şahısı kaybettiğimiz için kullanıyoruz. Bu, bizim hakkımızda geçerlidir yani, biri ölmekle bizim elimizden çıkıyor, onu kaybediyoruz. Ancak Kur'an hep "*teveffa*" kelimesini kullanıyor. "*Teveffa*" ile "*vefa*" kelimesi aynı köktendir. "*Teveffa*"nın manası "*fevt*" ile çok farklıdır. "*Tevaffa*" bir şeyi almak anlamındadır. Mesela birinden alacaklısınız ve alacağınızı da almak istiyorsunuz, buna "*istifa*" (tamamen almak) derler. "*İstifa*" kelimesi de "*teveffa*" kökündendir. Eğer alacağınızın tümünü alırsanız buna "*teveffa*" ve "*istifa*" etti derler. O halde "*teveffa*" ve "*istifa*"nın anlamı bir şeyi kaybetmek değildir, bir şeyi tamamen ve tamtamına almaktır.

Kur'an daima ölmek hakkında "kamil olarak almak" tabiri kullanmıştır. İşte bu yüzden Kur'an şöyle buyuruyor: "*Ölüm zamanı Allah nefsleri tamamen alır.*" Sacde suresinin onuncu ve on birinci ayetleri şöyledir:

(Sadece bedenini göz önünde bulundurup) Dediler ki: Toprakta, zerrelerimiz bulunmayacak bir şekilde dağıldığında yeniden yaratılacak ve diriltilecek miyiz? Doğrusu onlar rabblerine kavuşacaklarını (kiyameti) inkar ederler. Bunlara deki: Üzerinize vekil edilen ölüm meleği, canınızı alır, sonra rabbinize döndürülürsünüz. (Yani O dağılan gövdeyi "kendin" bilmekle hata ediyorsun. Sen, o değilsin. Senin benliğini koruyan şeyi, meleğimiz alıp kendisiyle götürmüştür.)

Bu ve buna benzer ayetlerden tamamen anlaşılıyor ki Kur'an'da ölüm için *almak* anlamına gelen "*vefat*" tabiri kullanmıştır hatta bazı ayetlerde tam manasıyla bir şeyi almak anlamına gelen "*teveffa*" kelimesi kullanılmıştır. Yani ölmek, kaybetmek değil; bize göre kaybetmektir

ama ölen biri açısından ölmek başka bir alemde alınmaktır. Allah'ın melekleri gelip onu alıp götürürler.

RUH KONUSU

Bazıları diyorlar ki Kur'an-ın neresinde ruh konusu ele alınmıştır? Ruh konusu birçok yerlerde konu edilmiştir. Onlardan biri de ölüme "teveffa" tabiri kullandığı ayetlerdir. Diyor ki biz tamamen aldık. Demiyor ki insanın şahsiyeti ruh ve bedenden ibarettir, onun yarısına alırsın diğer yarısını da almayız o da dağılıp gider. Kur'an, o dağılıp giden parça parça olan şeyi insanın şahsiyetinden bile saymıyor.

"Teveffa" tabiri defalarca Kur'an'da tekrarlanmıştır. Bir yerde şöyle buyuruyor: "*Ölüm zamanı nefisleri Allah alır.*" Başka bir yerde de buyuruyor ki: "*Sizler için tayin edilen ölüm meleği sizi (nefislerinizi) alır.*" Burada da şöyle buyuruyor: "**Bir de görseydin melekler canlarını alırken o küfredenlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak 'Tadın yangın azabı' derler.**"

Buna göre ruh meselesi Kur'an'da söz konusu edilmiştir ve Kur'an açısından ölmek, bir şeyi kaybetmek değildir. Çünkü insanın şahsiyeti sadece onun bedeni değildir. Ancak beden açısından, ölmeğin, bir şeyi kaybetmek ve bedeninin yer altında zerreler halinde dağılmasında şüphe yoktur. Ama Kur'an diyor ki ölmek insanın şahsiyetinin bir zerrisi bile kalmayacak bir şekilde tamamen almaktır.

Biri Emir-ül Müminin Ali'nin (a.s) yanına gelip dedi: Ya Emir-ül Müminin, ben Kur'an'ın bazı ayetlerinde çelişki görüyorum ve bundan dolayı da üzülüyorum. Görüyorum ki Kur'an bir sözü muhtelif yerlerde farklı şekillerde beyan etmiş ama bunlar birbirleriyle bağdaşmıyor. İmam buyurdu: Bir örnek göster de cevap vereyim. Dedi ki: Ölmek ve ruhun alınması meselesi. Bir ayette görüyorum ki Allah şöyle buyuruyor: *Ölüm zamanı Allah nefisleri, ruhları alır.* Bu ayet ruhların alınmasını Allah'a isnat ediyor ve diyor ki ruhları alan Allah'tır. Başka bir ayette ise buyuruyor: *De ki ruhlarınızı almakla görevlendirilen ölüm melekleri ruhlarınızı alır.* Başka ayetler de var ki bu iki ayetin her ikisiyle de çelişir. Mesela şu ayet: *Şüphesiz ki onların ruhunu melekler alır.* Veyahut da konumuz olan şu ayet: "**Bir de görseydin melekler canlarını alırken o küfredenlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak 'Tadın yangın azabı' derler.**" Bu ayetler diyor ki ruhları melekler alır. Bunlarda söz konusu olan meleklerdir, melek değil. O halde bir yerde diyor ki Allah ruhları alır, başka bir yerde diyor ölüm meleği^[20] ve başka bir yerde de bir grup meleklerin bu işi yaptıklarını söylüyor. Neticede Allah'ın mı, ölüm meleğinin mi yoksa bir grup meleklerin mi bu işi yaptığı belli değil.

İmam buyurdu ki: Sen hata ediyorsun. Bu üçü birbirleriyle çelişmiyor. Çünkü ölüm meleği ruhları alıyorsa, bunu kendi başına değil Allah'ın emriyle yapıyor. O sadece Allah'ın iradesini uygular. Diğer melekler de ölüm meleğinin emirlerine itaat eder ve onun ordularıdır. Ölüm meleği Allah'ın emrini onların vesilesiyle yerine getirir. Bunu benzetmek istersek -gerçi eksik ve noksan olacak ama- buna benzer ki devletin başında bulunan biri, valiye bir emir veriyor ve vali de bu emri kaymakamın vesilesiyle gerçekleştiriyor. İşte bu iş hem kaymakama isnat edilebilir, hem valiye ve hem de emri veren devlet başındaki adama. Biraz önce de dediğim gibi bu benzetme kamil değildir. Yani, hiç bir şey Allah'a benzetilemez. Ancak şu bir gerçektir ki aleme hüküm süren bir nizam vardır; Sebep-sonuç nizamı. Her şey kendi yerinde ve kendi makamında kendi işini yapar ve bunların hepsi de Allah'ın emrini icra ederler.

O halde, ölüm meleği Allah'ın emrinin yerine getirilmesi için meleklerden bir gruba emreder onlar da ölüm meleğinin emriyle Allah'ın emrini yerine getirirler.

BERZAH ALEMİ:

Üçüncü bir konu da şu ki: Kur'an ayetlerinden açıkça anlaşılıyor ki herkesin hesabı görülecek kıyamet aleminden başka bir alem de var. Dünya ile kıyamet arasında bir alem var ve ona da berzah alemi denir. Berzah, duvar ve vasıta anlamındadır. Berzah alemi yani dünya ile ahiret arasında olan bir alem. Bu alemde insanlar henüz hesaba çekilmemişken bile bazıları nimet içinde olacak, bazıları da azap edilecekler. İşte bu yüzden de Ehl-i Beyt İmamları buyurmuştur ki:

Mezar, ya cennet bahçelerinden bir bahçedir veyahut da cehennem çukurlarından bir çukurdur.

Saadet ehlinin saadeti, azap ehlinin de azabı ölmekle başlar. Konumuz olan ayet de aynı şeye açıklıyor. Kur'an, saadet ve azap ehli kıyamete kadar hiç bir ceza ve mükafat olmadan bekleyecekler demiyor. Kur'an diyor ki meleklerimiz gelip kafirlerin ruhlarını aldığı zamanı görmelisin. Ruhlar alınacak ve bedenler kalacak, ve bu kafirlere azap edilecek. Bu azap (berzah aleminin azabıdır). Bu beden kalmayacak ama bununla birlikte azap edilecekler. Bir de görseydin melekler canlarını alırken o küfredenlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak 'Tadın yangın azabı' derler. Bu işte sizin kendi ellerinizin takdim ettiği yüzünden ve Allah'ın kullarına zulümkâr olmadığındandır.

Bu ayet iki bölümden oluşmuştur: Birinci bölüm şu: " **Bu işte sizin kendi ellerinizin takdim ettiğiniz şeydir**", ikinci bölüm de şudur: " **Ve şüphe yok ki Allah, kullarına zulmetmez.**" Elemler azaplardan söz edilince insan hemen şunu soruyor ki "neden Allah böyle azap eder? Acaba bu -maazallah- Allah tarafından yapılan bir zulüm değil midir?" Kur'an da

buna daima Őu cevabı veriyor: Bu, ellerinizle kendinize hazırladığınız Şeydir. Yani, bu azap ve nimetleri kendiniz kendi ellerinizle önceden hazırlamışsınız. Allah, asla kullarına zulmetmez. Birçok ayetler aynı içeriğe sahiptirler. Kur'an her Şeyin ilahi irade çerçeve dahilinde gerçekleştiğini açıklıyor. Yani, Kur'an ikitanrıcılar gibi, bazı Şeyler Allah'ın iradesi dahilindedir, bazı Şeyler de Allah'ın iradesi dışındadır, demiyor. Kur'an diyor ki her Şey Allah'ın iradesi dahilindedir ama her Şeyin Allah'ın iradesine isnat edilmesi sebep ve sonuç yoluyladır. İnsanın işlerinin de Allah'a isnat edilmesi insanın kendisi, ihtiyar ve iradesi yoluyladır.

İSLAM DİNİ VE CEBİR İNANCI

Bazıları "her Şey Allah'ın iradesiyle gerçekleşir" diyen ayetleri görüp "Kur'an, her Şey Allah'ın iradesiyle olur dediği için o halde Kur'an, sebep ve sonuca, insanın irade ve ihtiyarına kail değildir" diyorlar. Özellikle Avrupalılar İslam hakkında görüş belirttiklerinde İslam'ın -maazallah- cebre inanan bir din olduğunu söylüyorlar. yani, "İslam dini, insanın ihtiyar ve iradesine kail olmayan bir dindir" diyorlar. Halbuki bu, Kur'an'a edilen bir iftira ve ithamdan başka bir Şey değildir. Ben "İnsan ve yazgı" kitabımda bu konuyu belirli bir yere kadar ele alıp bahsetmişim. Kur'an, ilahi iradenin, kaza ve kaderin umumiyetine kaildir ve bunun da insanın ihtiyar ve iradesiyle herhangi bir çelişkisi yoktur. İnsanın ihtiyar ve iradesini ciddi bir şekilde ele alan ayetlerden biri, konumuz olan ve ondan sonraki birkaç ayettir. Ayet Şöyle diyor: "Bu işte sizin kendi ellerinizin takdim ettiği bir Şeydir." Ayet, "bunu sizin amelleriniz gerektiriyor" demiyor. Ayet Şöyle diyor: Kendi ellerinizle yani, hiçbir icbar söz konusu olmadan kendi irade ve ihtiyarınızla yaptınız. Allah sizi ihtiyar sahibi ve özgür olarak yarattı. *"Dileyen -yani kendi iradesiyle- iman eder, dileyen de isyan ve küfrü seçer."*^[121] *"Biz insana yolu gösterdik, Şükür veya küfrü seçmek onun kendisine bağlıdır."*^[122]

Konumuz olan ayet de aynı Şeyi söylemektedir: Bunlar, kendi elleriyle ve kendi irade ve ihtiyarlarıyla bu azabı oluŐturdular; Allah oluŐturmadı bu azapları. Bu ise zulüm olmaz, çünkü işi yapan biri, azap edilen de başka biri değil. Kendileri yapmış, kendileri de azap edilir. Eğer işi Allah yapsa ve azabı da onlar yüklenseydi, bu, zulüm olurdu. Bilin ki Allah asla kendi kullarına zulüm etmez. Burada değinmemiz gereken iki husus var. Biri Şudur: Ayette "kullar" diye geçmiştir ve bu da acımanın alametidir. Yani Allah, kendi kuluna nasıl zulmeder? Yani kul, kul olduğu açısından acımaya müstahaktır. Kul, Allah'ın karşısında bir Şey değil ki Allah ona zulmetmek istesin ve -maazallah- onun hakkını zayı etsin? Kulun Allah karşısında ne değeri ve şahsiyeti var ki Allah ona zulüm etmek istesin? Birinin başka birine zulmetmesi onun karşıdakine şahsiyet kâil olduğunu gösterir. İnsanın birine karşı nefret duyması, ona şahsiyet

kâil olduğunu gösterir. İnsan eğer birine veya bir şeye şahsiyet kâil olmazsa asla duyguları ona karşı tahrik olmaz ve ona karşı kin ve nefret beslemez. Yürüdüğünüzde ayağınız bir taşla takılıp düşer ve yaralanırsanız o taştan nefret edip intikam almayı düşünebilir misiniz? Asla. Bir hayvan sizi tekmelese, siz ondan nefret edip intikam almak için fırsat peşinde koşar mısınız? Hayır. Çünkü onlara şahsiyet kâil değilsiniz. Tabii ki canı olduğu miktarca şahsiyeti de var ve bu yüzden ona kırbaç vurmaya düşünebilirsiniz? Ama eğer bir hayvan yerine bir insan sizi tekmelerse siz de ona karşı kalbinizde kin beslersiniz. İntikamınızı almak için fırsat beklersiniz, çünkü o bir insandır ve ona şahsiyet kâilsiniz. Allah kuluna zulmeder mi hiç? Kul Allah'ın karşısında nedir ki Allah ondan intikam almaya kalkışsın? (Fakat amel karşısında cezalandırmak, intikamla farklı şeylerdir). Kul Allah'a nisbeti taşın insana olan nisbetinden çok daha küçük ve aşağıdır. Allah kendi kullarına nasıl zulmeder?

Başka bir nokta da şu ki, Arap edebiyatı hakkında yazılmış olan kitaplarda söz konusu olan bir soru var. Allah neden "Şüphesiz ki Allah kullarına *zellam* değildir" diyor. Ayette geçen "Zellam" kelimesi fiil hakkında mübalağayı bildiren bir kelimedir. Allah "zellam" değil yani "Allah çok zulüm eden değil". Bunun manası "Allah az zulüm eder" midir? Genelde buna verilen cevap "zellam" kelimesinin "zalim" anlamında olduğudur. Çünkü "faal" kelimesi "fail" kelimesi anlamında da kullanılmıştır. Ancak bunun doğru cevabını Allame Tabatabai "el-Mizan" tefsirinde açıklamıştır. Allame şöyle diyor:

Allah'ın zalim olması düşünülemez. Eğer Allah zalim olursa, zellamdır demektir ve eğer zalim olmazsa, adildir demektir. Başka bir deyimle, Allah ya adildir ya da zellam (çok zulmeden). Yani Allah adildir -ve işin gerçeği de budur- eğer -maazallah- zalim ise zellam (çok zulmeden)dir. Çünkü eğer -maazallah- alemin kanunu zulme dayalı olursa, artık bu özel birine veya özel bir işe mahsus olmaz, her kes için geçerli olur. Allah'ın işi her şey hakkında geçerlidir ya mutlak adalettir - hakikat da budur- ve eğer adalet olmadığı düşünülürse, mutlak zulüm ve zulmün son haddidir. Alemin külli ve genel nizamıyla ilgili olarak Allah hakkında söz konusu olan şey şu ki Allah "zellam" mıdır yoksa âdil mi? Adilden de maksat, adaleti tam-tamına ve kamil bir şekilde uygulayandır.

"Firavunun soyuyla onlardan önce gelip geçenlerin gidişleri gibi hani, Allah'ın delillerini inkar edip kafir olmuşlardı da Allah, suçlarına karşılık onları azaba uğratmıştı: Şüphe yok ki Allah, pek kuvvetlidir, azabı da pek çetindir onun."

Sonraki ayet bunların tümünü tefsir etmektedir:

"Bu da, şundan ileri gelir: Şüphe yok ki Allah, bir topluluğa ihsan ettiği nimeti, onlar kendi huylarını değiştirmedikçe değiştirecek değildir. Ve şüphe yok ki Allah, her şeyi duyar, bilir." Bu birkaç ayetin insanın ihtiyarı hakkında olduğunu söylemiştik. Bu ayette külli

bir kural ve kanun zikredilmektedir ve bu da Kur'an'ın şaheserlerinden biridir. Kur'an'da birbirine benzeyen bu hususta iki ayet vardır ve bunların her birinden de farklı bir nokta zikredilmiştir. Bunların biri Ra'd suresindedir. Allah o ayette şöyle buyuruyor: "Bir kavim kendilerine ait olan şeyleri yani ruh, düşünce, fikir, ahlak ve amellerini değiştirmedikçe Allah o kavmi değiştirmez." Yani eğer Allah bazı kavimleri izzetlendiriyorsa, bazı kavimleri zelil ediyorsa; aşağı olan kavimleri yüceltiyor ve yüce kavimleri de aşağılıyorsa bunun sebebi onların kendilerine ait olan şeyleri değiştirmeleridir. Tabii ki İzzet ve zillet Allah'ın elindedir: **"De ki: Allah'ım, mülkün sahibi sensin, mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden alırsın. Dilediğini yükseltirsin, dilediğini alçaltırsın. Senin elindedir hayır, sensin her şeye gücü yeten."**^[231]

Aynı şekilde "İftitah" duasında şöyle okuyoruz:

"Hamd korkuda olanları kendi sığınağına alan, salihleri kurtaran, mustazafları yücelten, müstekbirleri zelil eden, padişahları yok edip onların yerine başkalarını oturtan Allah'a mahsustur. Hamd; cabbarları kahreden, zalimleri yok eden ve kendi dergâhından kaçanları bulup kavrayana mahsustur."

Her şey Allah'ın iradesine bağlıdır; dilediğine izzet verir, dilediğini zelil eder, Allah dilediğine mülk verir, dilediğinden de alır. Ama zannetmeyin ki sebepsiz yere bunları yapar. Bunların hikmetsiz ve kanun dışı olduğunu sanmayın. Bir adam gibi oturup kura çekerek ondan alıp buna verelim, bundan da alıp ona verelim demez. Her şey Allah'ın elindedir ama her şey sebeple gerçekleşir. Allah'ın işi sebep üzerine gerçekleşir. O ayette buyuruyordu ki: İzzet ve zillet sadece Allah'ın elindedir. Bu ayette ise buyurulmuştur ki: Bilin ki izzet ve zilleti sebep ve kanun üzere veririz. Biz, insanların ruhi, manevi, ahlaki ve içtimai durumlarına ve onların ihtiyar ve irade alanlarında olan şeylere bakıp izzet veya zilleti veririz. İyi oldukları sürece onlara izzet veririz, ama kendilerini değiştirirlerse biz de onlara verdiğimiz şeyi değiştiririz. İzzet ve zillet bizim elimizdedir ama bunun da bir hesabı kitabı var. Eğer hesap ve kitap olmazsa demek ki Allah hüküm ve hikmet sahibi değildir. Herşeyde hesap vardır yani, birtakım düzenli ve kesin kurallara bağlıdır. **"Şüphesiz ki bir kavim, kendilerini değiştirmedikçe (bu cümle insanların istiklal ve ihtiyar sahibi olduğunu gösteriyor) Allah onların durumlarını değiştirecek değildir."**

Bu ayet geneldir yani, hem izzetli bir kavim izzetini ve nimetlerini kaybederek zelil olabilir ve hem de zelil bir kavim kendini değiştirerek izzet ve nimet sahibi olabilir. Yani, bazı kavimler iyi ve salih oldukları için ilahi nimetler onlara nasib olur ama sonraları fasid olurlar ve Allah da nimetlerini onlarda alır. Bazı kavimler de fasid ve kötü oldukları için zelil olurlar ama sonraları

dönüp tevbe ve istiğfar ederler ve doğru yolu bulurlar ve Allah da onlara izzet verir. İşte ayet bu iki grubun her ikisi için de geçerlidir.

Konumuz olan Anfal suresinin elli üçüncü ayeti bu iki bölümün birine şamildir. O da şudur: izzet ve nimet sahibi olan bir kavim sonraları bozulsalar, Allah da izzet ve nimeti onlardan alır ve yerine zillet verir. Ayet şöyle diyor: Allah bir kavme nimet verdiğinde, bunu onlardan sebepsiz yere almaz; onlar kendilerine ait olan şeyleri değiştirmedikçe Allah onlardan almaz. Şimdi siz "öbür ayet her iki şikkı da içermiştir ama bu ayet onun sadece bir kısmını içermiştir, neden acaba?" diyebilirsiniz. Bu sorunun cevabı şudur: Bu ayette bir nokta var ki bu nokta öbür ayette mevcut değildir. Kur'an'ın bazı ayetleri tekrar etmesin özel bir sebebi vardır. Öbür ayet sadece şunu diyor: "Bir kavim kendini değiştirmedikçe Allah onları değiştirmez." Benzemesin, bu şuna benzer ki, biri dükkanınıza gelip diyor ki şu havaleyi imza edin. Diyorsunuz ki, filan şey olmadıkça imza etmem. "İmza etmiyorum"dan fazla bir şey dememişsiniz.

Ama bu ayette **"Şüphe yok ki Allah, birtopluluğa ihsan ettiği nimeti, onlar kendi huylarını değiştirmedikçe değiştirecek değildir."** Yani "benim sünnetim bunu gerektirir, bundan başkası imkansızdır, bu kesindir ve değişmez bir ilahi sünnettir." Kur'an-i Kerim, ilahi bir sünneti açıklamak istediğinde ayette geçen tabir türünden tabirler kullanır. Mesela Hûd suresinin 117. ayetinde şöyle buyuruyor: **"Rabbin, ahalisi, birbirini islah edip duran şehirleri zulümle helak edecek değildir."** Başka bir ayette de şöyle buyuruyor: **"Ve biz, peygamber göndermedikçe hiçbir topluluğu azaplandıran değildik."**^[24] Usul-u Fıkıh alimleri diyorlar ki, bu ayet, bir şeyin günah olduğu bildirilmedikçe o şeyden dolayı azaplandırmanın doğru olmadığını bildiriyor. Yani, hücceti tamamlamadan halkı azaplandırmak Allah'ın sünnetleriyle bağdaşmaz.

Öbür ayette ise sadece şunu diyor: **"Bir kavim kendilerini değiştirmedikçe Allah onları değiştirmez."** Konumuz olan ayet ise şöyle buyuruyor: **"Şüphe yok ki Allah, birtopluluğa ihsan ettiği nimeti, onlar kendi huylarını değiştirmedikçe değiştirecek değildir."** Yani Allah'ın kesinlikle böyle değildir. (çünkü, Allah'a isnad edilen şeylerde zaman söz konusu değildir). Allah'ın bir kavme verdiği nimeti, onlar kendilerini değiştirmedikçe değiştirmesi Allah'ın adaletine ters düşer.

Bu ayetler hakkında teferkkür edin, düşünün. Dünyada, Kur'an gibi alemin hakikatlarına dayalı bir kitap var mıdır? Ama ne yazık ki bu gün biz Müslümanlar Kur'an'da olan şeylerin tam tersine düşünüyoruz. Allah'ın işinin ve Allah'ın düzenlemiş olduğu alemin işinin kendi kuruntu ve vehimlerimize dayalı olduğunu sanıyoruz. Mesela bağlılık ve intisab hususunda diyoruz ki, her ne olursak olalım, adımız müslüman ya bu yeter; adımız Ali b. Ebi Talib şiasıdır bu yeter. İsmi önemli olduğunu sanıyoruz, zannediyoruz ki birinin adı Müslüman ise, Allah

özel bir lütufta bulunacak ona. Halbuki Kur'an diyor ki Allah'ın sünnet ve kanunu gereği, fasid olan bir kavme nimet, lütuf ve rahmette bulunması veya kendilerini islah eden bir kavme Allah'ın ihsanda bulunmaması -ister dünyevi ister uhrevi- imkansızdır.

"Onlara da, bunlara da, hepsine, rabbinin lütuf ve ihsanından yardımda bulunuruz, bağışlar dururuz ve rabbinin ihsanı, kimseden menedilmez." [25]

Halkın bazısı Allah'ın, dünyada kendilerine izzet vereceği kadar salih tirler ancak uhrevi açıdan azaplanacaklardır. Ancak ne var ki biz müslümanlar asırlardır Kur'an'ın kuruntulara ve zahiri isnatlara değil, hakikatlara dayalı olduğunu unutmuşuz. Kur'an'ın istediği müslüman; Allah'a teslim olan, İslami ahlak ve amele sahip olan müslümandır; İslam toplumu, sadece İslami slogan ve şiarlarla dolu olan toplum değil İslam hükümlerinin gerçekten yaşandığı bir toplumdur. Tabii ki slogan ve şiarın da faydası var ama şiar, insanın gerçek müslüman olmasıyla çok farklıdır. Şia olmak bir hakikattir, bir gerçektir yani, bir şia başkalarıyla karşılaştırıldığında bu mektebin fikri özellikleri onda görülmelidir. Allah hakkındaki bilgisi daha fazla olmalıdır, Ehl-i Beyt İmamlarının bağlı olduğu için, İslami ve insani ahlakı daha iyi olmalıdır, ameli daha üstün olmalıdır, kısacası her yönden daha üstün olmalıdır. Tek kelimeyle Ali b. Ebi Talib (a.s)'in bir örneği olmalıdır.

Biri Hz. Emir-ül Müminin Ali (a.s)'ın yanına gelip tebessüm edip şöyle dedi: Ya Emir-el Müminin, seni seviyorum. Hz. Ali (a.s) buyurdu: Ama ben seni hiç sevmiyorum. Hz. Ali (a.s) ona, yalan söylüyorsun demedi, çünkü o doğru diyordu ve Ali'yi (a.s) seviyordu. O adam "Neden beni sevmiyorsun?" dedi. İmam buyurdu: Filan işinden dolayı. Filan adam Kur'an öğrenmek istiyordu, öğretmek sana farz olduğu halde sen ondan para aldın."

Buna göre biz Ali (a.s)'i sevebiliriz ama amellerimiz kötü olduğundan Ali (a.s) bizden nefret edebilir. Bizim onu sevmemizle onun bizden nefret etmesi arasında bir çelişki yoktur. İmam Sadık (a.s) şöyle buyurdu:

Ey şialar, biz imamların iftiharını ve ziyetini olun, bize leke olmayın.

Yani, müslümanlar arasında takva, temizlik ve doğrulukta örnek olun. İmam buyuruyor: Öyle olun ki halk sizi gördüğünde "Allah Cafer-i Sadık'a rahmet etsin ne güzel şialar yetiştirmiş" desin. Sizin ahlakınız, alış-verişiniz ve tutumunuz İslam'a aykırı olursa, siz, bizim için bir leke olursunuz. Bundan daha iyi bir cümle söylenebilir mi? Bu inadımızdan elçekebilecek miyiz acaba? Diyoruz ki Allah'ın lütuf ve inayeti sadece bizim hakkımızda geçerlidir, ismen de olsa imamların şiası olmamız bizim için yeterlidir, başka birşey istemiyoruz. Allah da cenneti bizim için hazırlamış ve bizi bekliyor? Daha sonra da diyoruz ki biz müslümanlar neden bu kadar zavallıyız? Bunun cevabını Kur'an vermiştir. Komutanları gidip İsrail'de eğitilen daha sonra gidip Ukanda'da askeri ihtilal düzenleyen bir millet saadetin

yüzünü nasıl görebilir?^[26] Evet, Allah, bir kavme verdiği nimeti, onlar kendilerini değiştirmedikçe değiştirmez." Bunların hepsinin bir takım kökleri vardır. Biz müslümanlar arasında bir takım fesad kökleri mevcuttur, bunlar da o köklerden yeşeren dallardır. Ne zaman uyanacağız, ne zaman anlayacağız, ne zaman tevbe edip Allah'ın dergâhına yöneleceğiz, ne zaman kendimizi islah edeceğiz, ne zaman Kur'an'ın ayetlerine uyacağız, kendimizi Kur'an ayetleriyle ölçeceğiz; bilemiyorum. Belki de bu uyarılar, kendimizi islah etmemiz ve gerçek müslüman olmamız için açılan ufuklardır.

"Bu da, şundan ileri gelir: Şüphe yok ki Allah, bir topluluğa ihsan ettiği nimeti, onlar kendi huylarını değiştirmedikçe değiştirecek değildir ve şüphe yok ki Allah, herşeyi duyar, bilir."

Bu ayet-i şerife hakkında geçen toplantıda bir miktar bahsetmiştik, bu toplantıda ise devam edip konuyu tamamlayacağız. Öncelikle şunu belirtmeliyim ki "Kur'an'ın bazı ayetleri diğer bazı ayetlerini tefsir eder" sözünü her zaman gözönünde bulundurmalıyız. Kur'an-ı Kerim'de mevcut olan bir ayet, Kur'an'ı tanıma metodunu bize öğretiyor. Bu ayet Âl-i İmran suresinin yedinci ayetidir ve aynı zamanda da Kur'an metodolojisidir.

"Öyle bir Tanrı'dır ki Sana kitab indirdi. Onun bir kısmı, manası-apaçık ayetlerdir (muhkem ayetler) ve bunlar, kitabın temelidir. Diğer kısmıysa çeşitli manalara benzerlik gösteren (müteşabih) ayetlerdir."

Bu ayet, Kur'an ayetlerini muhkem ve müteşabih diye ikiye ayırıyor. Daha sonra da muhkem ayetleri Ümm-ül Kitap (kitabın anası) diye adlandırıyor. Bu ayetler, Kur'an'ın diğer ayetlerini açıkladığı ve tefsir ettiği için bunlara Ümm-ül Kitap adını veriyor. Müteşabih ayetler de o ayetlerdir ki onlarda bir hakikat beyan edilmiş ama kulli bir şekilde ve bu kulli şekilde beyan edilen hakikat farklı şekillerde yorumlanabilir. Bu, bizim tefsirde nasıl bir yöntem kullanacağımıza bağlıdır. Bu yöntemi ise, ana ayetlerden elde etmeliyiz. Şimdi konumuzu ve hem de bu ayetin ne demek istediğini iyice aydınlatmak için konumuzla ilgili bir örnek getirmek istiyorum.

Kur'an'ın her yerinde genel ilahi irade göze çarpmaktadır. Kur'an, çok ilginç bir tevhidi kitaptır. Yani, her zaman insanı şirkten uzaklaştırıyor ve alemde bir şeyin Allah'ın iradesi dışında gerçekleşebileceğini reddediyor. İşte bu yüzden "men yeşau" veya "ma yeşau" (Allah dilerse) cümlesi Kur'an'ın birçok yerinde tekrar edilmiştir. Alemde sadece Allah'ın dilediği şey gerçekleşir, Allah'ın iradesi dışında hiç bir şey gerçekleşmez. Kur'an'a inanan bir müslüman, Allah istemeden hiçbir şeyin gerçekleşmeyeceğine inanmalıdır, o halde gerçekleşen her şey Allah'ın iradesiyle gerçekleşir. Ancak, herşeyin Allah'ın iradesine bağlı olmasının açıklaması tefsire bağlıdır.

Ve bu çeşitli şekillerde açıklanabilir. Biz bunu, cebre inananlar veya Ehl-i sünnetin bir fırkası olan Aşaire'lerin açıkladığı gibi tasavvur edebiliriz. Yani bunlar alemde hiçbirşeyi hiçbirşeye şart bilmiyorlardı ve bunlar "herşey Allah'ın iradesine bağlıdır" hakikatından şu sonucu almak istiyorlardı ki alemde hiç birşey başka birşeyin şartı değildir. Eğer biz bu hakikattan "herşey Allah'ın iradesine bağlıdır", hiç birşey başka bir şeyin şartı değildir sonucunu almak istersek,

bu, "eğer bir millet dünyada saadetli oluyorsa bunun hiçbir şartı yoktur, Allah böyle istemiştir ve eğer bir millet de dünyada zavallı ve bedbaht oluyorsa bunu Allah istemiştir." anlamına gelir. Bir millet cennet ehli oluyorsa bunun "neden"i yoktur, Allah bunların cennetlik olmasını istemiştir. Çünkü herşey Allah'ın iradesine bağlıdır diyorsak artık burda "neden"e yer yoktur. Eğer "iyi ameller yaptıkları için cennetlik oldular" desek, diyecekler ki bu, cennete girmenin şartı değildir çünkü herşey Allah'ın iradesine bağlıdır, Allah'ın salih, takvalı ve itaatkâr bir kulunu cehenneme ve isyankâr, günahkar, fasık, müşrik bir kulunu cennete götürmesinin hiçbir sakıncası yoktur çünkü Allah'ın kendisi böyle istemiştir ve varlık aleminde hiçbirşey başka bir şeyin şartı değildir. Bunlara göre, eğer "alemdaki bazı şeyler, diğer bazı şeylerin şartıdır" dersek, bu Tevhidle ve herşeytin Allah'ın iradesine bağlı olduğu kuralıyla çelişir.

Buna karşı bazıları da "alemden hiçbirşey başka birşeyin şartı değildir" sözünün çok yanlış bir şey olduğunu ne dünya hesabıyla ne de ahiret hesabıyla bağdaşmadığını anladılar. Eğer dünyada hiçbirşey başka birşeyin şartı olmazsa, o halde şöyle olmalıdır: mesela, yağmur ve kar yağmadığı ve hava koşullarının tarım için elverişli olmadığı bir yılda tarımcının tarımla ilgili gerekli hazırlıkları yapmadan fazla ürün alsın. Başka bir yıl da zahmet çekip bütün gerekli işleri yapan yerini iyice süren, suyunu ve gübresini veren birisinin hava şartları elverişli olmasına rağmen ve kar ve yağmur da zamanında yağmasına ve doğal bir afet de söz konusu olmadan hiçbir ürün almasın; çünkü hiçbir şey başka bir şeyin şartı değildir. Veyahut da biri hiç evlenmeden evlat sahibi olsun veya sağlıklı bir erkek ve kadın evlensinler ama evlat sahibi olmasınlar; Çünkü hiçbir şey başka bir şeyin şartı değildir. Böyle bir şey mümkün mü acaba? Bunlar ahiret hakkında da sözkonusu olabilir.

Ancak hakikat bu değil. Hem dünyada hem de ahirette herşey başka bir şeyin şartıdır.

Ama eğer biz Kur'an'ın mantığını gerçekten tanımış olsak hem herşeyin Allah'ın iradesine bağlı olduğuna inanacağız hem de dünya, ahiret ve varlık aleminin işinin hesapsız-kitapsız olmadığına inanacak ve herşeyin başka birşeyin sebebi ve şartı olduğunu anlayacağız. Evet herşeyin belirli bir takım şartları var, bağlı olduğu şartların gerçekleşmesiyle o da gerçekleşir ve o şartlar olmaksızın gerçekleşmesi imkansızdır.

Herşeyin Allah'ın iradesine bağlı olması ve Allah'ın iradesinin nizama taalluk etmesinin manası şu ki, Allah'ın iradesi alemdaki nizam ve hesabı var etmiştir. Her şey Allah'ın iradesine bağlıdır ama her şey için belirli bir şart ve nizamı var eden Allah'ın iradesidir. Allah, her hedef için belirli bir yol karar kılmıştır ve bu yol katedilmeden insanın kendi hedefine ulaşması imkansızdır. *"Ne cebrdir, ne de ihtiyar; bu ikisinin arasında bir şeydir"* hadisinin manası da budur.

"Alemde hiçbir şey başka bir şeyin şartı değildir" mantığı cebr mantığıdır. "Bazı şeyler Allah'ın iradesine bağlıdır ve bazı şeyler de Allah'ın iradesine bağlı değil, onun dışındadır" mantığı da "tafviz" mantığıdır. Yani, Allah demiş ki bazı şeyler bana bağlı değildir, ne olursa olsun onları bırakmıştır. "Herşey Allah'ın iradesine bağlıdır" aynı zamanda da "Alemdeki herşeyin bir takım şartları vardır" mantığı da emrün beyn-el emreyn (ikisi arasında bir yol) mantığıdır.

Bu oturumun başında demiştim ki Kur'an'ın bazı ayetleri diğer bazı ayetleri tefsir eder veya Kur'an'ın kendi tabiriyle bazı ayetler ana ve temel ayetlerdir, ümm-ül Kitab'dır, mühkemdir. Müteşabih ayetler, yani bir kaç çeşit tefsir edilebilen ayetleri ana ayetlerin ışığında tefsir etmek gerekir. Mesela Kur'an'da şöyle diyor:

"Deki: Ey mülk sahibi Allah'ım, dilediğine mülk verirsin ve dilediğinden de alırsın, dilediğine izzet verir ve dilediğini de zelil edersin."

Bu ayet, müteşabih bir ayettir, yani birkaç şekil tefsir edilebilir. Şimdi eğer biz sadece bu ayet ile baş başa kalsaydık, belki de cebrilerin tefsir ettikleri gibi tefsir ederdik. Ayet diyor ki *"mülkü dilediğine verir ve dilediğinden de alır, izzeti dilediğine verir ve dilediğinden alır."* Cebriler de aynı şeyi söylüyorlar, ancak bundan başka bir sonuç da alıyor ve diyorlar ki hiçbir şey başka bir şeyi bağlamaz.

Başkaları da diyor ki: Hayır, bu her şeye mahsus değildir, bazı şeyler de vardır ki Allah'ın iradesine bağlı değildir. Yani, bu genel bir kuraldır ama istisnası da vardır. Kur'an'da nice genel ve kulli kurallar vardır ki onların istisnaları da vardır.

Ama eğer konumuz olan ayeti, bunun mühkem ve ana ayeti olarak kılısak yani bu ayeti konumuz olan ana ayetle tefsir edersek her ikisinin de doğru ve sahih olduğunu ve hiçbir eleştirinin söz konusu olmadığını göreceğiz. Konumuz olan ayet şöyle diyor: **"Bu da şundan ileri gelir: Şüphesiz ki Allah bir kavme ihsanda bulunduğu nimeti, onlar kendilerini değiştirmedikçe değiştirmez."** Yani, Allah'ın vermiş olduğu nimeti, onlar kendilerini değiştirmedikçe değiştirmesi, onun ilahlık makamına ters düşer. Öbür ayette ise genel olarak şöyle buyuruyor: *"Şüphesiz ki bir kavim kendilerini değiştirmedikçe Allah onları değiştirmez."* Bu ayette nimetten söz edilmemiştir. Bu ayet hem nimeti ve hem de nimetin zıddını içermekte ve her ikisi için de geçerlidir. Ayetin manası şudur: Bir millet, buldukları durumu değiştirmedikleri sürece Allah, onlardan nimeti alıp ceza ve azap vermez ve de bir millet kendilerini değiştirmedikçe Allah, onlardan gazabını çevirip nimet vermez.

Bu nimet ve gazap, o ayette geçen izzet ve zilletle aynı anlamı taşır. Diğer ayette diyor ki: *"Dilediğine izzet verirsin, dilediğine de zillet."* Öbür iki ayet izzet ve zillet vermenin kanununu bildiriyor. Evet izzeti veren Allah'tır ve Allah'tan başka kimsenin izzet vermeye gücü yetmez.

Zilletide veren Allah'tır ve Allah'tan başkası zillet vermeye kâdir değildir. Bütün güçlerin kaynağı Allah'tır ancak, ondan başkası değildir. Ama şunu da bilmelisiniz ki Allah'ın işi abes değil, sebepsiz değil. Allah'ın işleri "hiçbir şey başka bir şeyin sebebi değildir." doğrultusunda değil. Gözlerini kapatıp kura çekenler gibi sebepsiz yere izzet veya zillet vermez.

"Bu şundan ileri gelir: Şüphesiz ki bir kavim kendilerini değiştirmedikçe Allah onları değiştirmez."

Bu ayetler şunu bildiriyor: Bilin ki zilleti alıp izzet vermek ve izzeti alıp zillet vermek Allah'ın iradesine bağlıdır ama bunun da bir kural ve kanunu vardır. Salih bir milletin kendileri fesada meyletmedikçe Allah lütuf ve inayetini onlardan kesmez ve de fasid bir millet Allah'a yönelmedikçe Allah onlara lütuf ve ihsanda bulunmaz.

Özellikle bu hususta Nehc-ül Belağ'a'da bir çok sözler mevcuttur. Hz. Emir-ul Müminin Ali (a.s) Kasıa hütbesinde Kur'an'ın açıkladığı ümmetlerin izzet ve zilleti hakkında yeterince ve doyurucu bir şekilde bahsetmiştir. Yani, orada ele aldığı konu bu ayetin açıklaması ve tefsiridir. Şimdi örnek olarak bu ayetin tefsiri olarak iki hadis nakledeceğiz.

İlk hadis Usul-u Kafi'de İmam Cafer Sadık'tan (a.s) rivayet edilmiştir:

Allah, bir kavme gönderdiği bir peygambere vahyetti ki, kavmine de ki (Bu hadiste geçen "Karye" kelimesi, toplu olarak yaşanılan yer anlamındadır ve bunun da köy olması şart değildir. Bu gün "karye"yi köy olarak açıklanıyor ama Kur'an dilinde, şehre de "karye" denir. Bu kelime, toplanma yeri anlamında olan "Kera" kökündendir.) bir köy veya şehrin halkı ve genel olarak insanlar benim yolumda olsalar, bana itaat etseler yani salih olsalar biz de bundan dolayı onlara nimet ve saadet veririz ama sonraları bu nimetleri kötüye kullansalar yani eğlenceye dalsalar, ahlakları fasid olsa (başka bir deyimle, biz salih insanlara nimet ve saadet veririz ama eğer bu saadet ve mutluluk onları fesada sürüklese yani bu nimetleri kötüye kullansalar) biz de onlar hakkındaki tutumumuzu değiştirir ve onların sevdikleri şeyleri onlardan alırız ve sevmedikleri şeyleri onlara veririz yani nimeti alıp yerine gazap veririz. Ancak bir millet ve hatta bir aile bize isyan eder ve fesat yolunu tutup gitseler, zorluklara duçar olurlar ama eğer benim hoşlanmadığım yoldan döner ve sevdiğim yola yönelirlerse onlar hakkındaki tutumumuzu değiştirir, zorluklarını giderir yerine onların da sevdikleri ve razı oldukları saadet ve nimeti veririz."

Burada nakledilen ikinci hadis de şöyledir: "Tefsir-i Safi"den naklediliyor ki dır. İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu: Babam İmam Muhammed Bakır (a.s) buyuruyordu ki:

Allah kesin ve değişmez iradesiyle takdir etmiş, hükmetmiş ki Allah bir kuluna verdiği nimeti, o kulu bir günah işlemedikçe ondan almaz.^[27]

Yani, o kulu kendi kendini değiştirmedeği sürece vermiş olduğu nimeti ondan almaz.

Belki de kendi kendinize soracaksınız ki, Allah vermiş olduğu nimeti, kulu nasıl bir günah işlerse işlesin ondan alır mı? Başka bir deyimle, alınan nimetlerle işlenen günahlar arasında özel bir bağ mı var? Yani, işlenen her günahın belirli bir nimetin alınmasında, tesiri var mıdır, başka bir nimetin alınmasında tesiri yok mudur? Nasıl ki, her itaatin belirli bir nimetin kazanılmasında rolü ve etkisi vardır. Mesela genel olarak şunu biliyoruz ki, hem Allah'ın hakkını ve hem de kul hakkını riayet etmeliyiz. Allah'ın hakkı, biz ile Allah arasında olan namaz ve oruç gibi bir takım vazifelerdir. Kul hakkı ise doğrudan halk arasında adalet ve insafı riayet etmek gibi birtakım vazifelerdir. Bunlar, halka karşı riayet etmemiz gereken haklardır. İşlediğimiz günah bazen Allah'ın hakkını ve bazen de halkın hakkını eda etmemekten ibarettir. Allah'ın hakkı da fark eder, mesela bazen namaz kılmaz ve oruç tutmayız, bazen -maazallah- içki içeriz, yalan söyleriz ve hacca gitmeyiz. Kul hakkı da, farklıdır. Şimdi bunlar farklı değiller mi? İnsan bir günah işler işlemez Allah, her hangi bir nimeti mi ondan alır yoksa her günah özel bir nimetle mi bağlantılıdır? Evet, her günah özel bir nimetle bağlantılıdır. Şimdi buna bir delil göstermeliyim. Cuma akşamları okunması çok sevap olan Kümeyl duasında Hz. Ali (a.s) günahları bir kaç kısma bölüp şöyle buyuruyor:

"Allah'ım kullara gazabını indiren günahları bağışla, nimetleri selbeden günahları affet, bela indiren günahları bağışla, Allah'ım duaların katına çıkmamasına neden olan günahları affet."

Bundan anlaşılıyor ki her günahın özel bir yapı ve özelliği vardır.

Geçen oturumda okuduğum ayet de çok ilginç bir ayettir:

"Rabbin, ahâlisi, birbirini islah edip duran şehirleri zulümle helak etmez."^[28]

Nasıl olur da bir insan hem zalim olsun hem de islah eden? Bu ayette geçen zulümden maksad, zulmün en son merhalesi olan şirktir. Muslihten maksad ise, kendi aralarında islah edici olmalarıdır. O halde bunların zulmü Allah hakkıdır, islahları ise kul hakkıdır. Buna göre Kur'an şöyle diyor: Eğer bir milletin kendisi kendileri için dünyada iyi olurlarsa ama aynı zamanda da kafir ve müşrik olsalar, başka bir deyimle, aralarında adalete uyulsa ama aynı zamanda müşrik olsalar Allah bu dünyada onları azaplandırmaz. Belli oluyor ki her günahın bir özelliği vardır. İşte bunun için Peygamber şöyle buyurmuştur: "Bir mülk, bir devlet, bir düzen küfr ile baki kalabilir ama zulümle baki kalmaz." Çok ilginç bir cümledir bu. Hem küfr günahdır hem de zulüm ama her günahın özel bir yönde etkisi vardır. Küfrün tesiri, bir yaşam nizamını yıkmada zulmün tesiri kadar değildir. O halde eğer iki toplum olsa, bunların biri müslüman olup birbirlerine zulüm etseler, diğer toplum ise kafir olup birbirlerine karşı adaletli ve insafı davransalar uhrevi açıdan müslümanların durumu kesinlikle daha iyidir. Fakat dünyevi açıdan zulme dayalı olan devlet ve hükümet baki kalmaz.^[29]

- [1]- Nehc-ul Belağa/26. Mektup.
[2]- Nehc-ül Belağa - Hikmetli sözler:219.
[3]- Nehc-ül Belağa - Hikmetli sözler:212.
[4] - Tevbe-40.
[5] - Sad-82.
[6] - Sad-79.
[7] - Naml-14.
[8] - En'am-65
[9] - Tevbe-14
[10]- Nehc-ül Belağa - 67.Mektup.
[11] - Bakara-125.
[12] - Enfal-36,37,38.
[13]- Biz Şiiler açısından "yakınlardan" maksad imamdır.
[14]- Saf/4.
[15]- Bakara/154.
[16] - Saf/4.
[17] - Âl-i İmran/146.
[18] - Meryem/17.
[19]- Usul-u Kafi, c.2, s.387.
[20]- Bu ayette Azrail'in adı geçmemiştir ama İslami hadislerde ölüm meleği adında olan bir mukarreb meleğin varlığı belirtilmiştir.
[21]- Kehf/29.
[22]- İnsan/3.
[23] - Âl-i İmran/26.
[24] - İsra/15.
[25] - İsra/20.
[26] -Bu konuşmayı Şah Rejimi döneminde yapmışlardır ve O Rejimin İsrail'e bağımlı siyasetlerini kast ediyorlar.
[27]- el-Mizan tefsiri, c.9, s.110.
[28] - Hud/117.
[29]- Maalesef ki konuşmanın devamı teknik arızadan dolayı kaydedilememiştir.

[YUKARI GIT]